

ISSN 1311-8544

БЪЛГАРСКА АКАДЕМИЯ НА НАУКИТЕ
ЦЕНТРАЛНА БИБЛИОТЕКА
СЪВЕТ ЗА ЧУЖДЕСТРАННА БЪЛГАРИСТИКА

БЪЛГАРИСТИКА BULGARICA

ИНФОРМАЦИОНЕН БЮЛЕТИН

20/2010

СОФИЯ•2010

АКАДЕМИЧНО ИЗДАТЕЛСТВО „МАРИН ДРИНОВ“

ПОЛСКИ
ИНСТИТУТ
СОФИЯ

Редакционната колегия изказва изключителна благодарност на Полския институт в София, с чиято финансова подкрепа се осъществява книжка 20 на списание „Българистика/Bulgarica“.

На корицата: Св.св. Кирил и Методий, стенопис на Захари Зограф от 1848 г., Троянски манастир.

Редактор: ст.н.с. дфн Анисава Любенова Милтенова

Съставители: ст.н.с. дфн Анисава Любенова Милтенова,
ст.н.с. д-р Никола Рачев Казански, Емилия Якова Волева

© Централна библиотека на БАН, 2010

Адрес на редакцията:

Българска академия на науките

Съвет за чуждестранна българистика

ул. „15 ноември“ 1, София 1040, Бюлетин „Българистика“

Анисава Милтенова,

тел. (+359-2) 989 84 46 / 383, 384, факс: (+359-2) 986 25 00

E-mail: anmilten@bas.bg; bulgarist2@cl.bas.bg

© Велина Богданова Мавродинова, художник, 2010

ISSN 1311-8544

BULGARIAN ACADEMY OF SCIENCES
CENTRAL LIBRARY
COUNCIL FOR BULGARIAN STUDIES ABROAD

BULGARIAN STUDIES BULGARICA

INFORMATION BULLETIN

20/2010

SOFIA•2010

MARIN DRINOV ACADEMIC PUBLISHING HOUSE

The editors would like to express their special gratitude to the Polish Institute in Sofia for the generous financial support of the issue 20 of the journal „Българистика |Bulgarica“.

On the cover: Sts. Cyril and Methodius, fresco by Zahari Zograf from 1848, Troyan monastery.

Editor: Assoc. Prof. Anisava Lyubenova Miltenova, PhD

Compiler: Assoc. Prof. Anisava Lyubenova Miltenova, PhD,
Assoc. Prof. Nikola Rachev Kazanski, PhD, Emiliya Yakova Voleva

© Central Library of BAS, 2010

Council for Bulgarian Studies Abroad
Bulgarian Academy of Sciences
Bulgarica, Information Bulletin
Address: 1, 15 Noemvri Str., Sofia 1040
Anisava Miltenova, tel. (+359-2) 989 84 46 /383, 384, fax: (+359-2) 986 25 00
E-mail: anmilten@bas.bg; bulgarist2@cl.bas.bg

© Velina Bogdanova Mavrodinova, cover designer, 2010

С Ъ Д Ъ Р Ж А Н И Е

УВОДНИ ДУМИ	9
Анисава Милтенова	9
БЪЛГАРСКА ЛИТЕРАТУРА	13
Книги 2009—2010 г.	14
Съст. Емилия Волева	
Научна периодика 2009—2010 г.	28
Съст. Емилия Волева	
ДИСЕРТАЦИИ	37
Съст. Никола Казански	
НАУЧНИ ФОРУМИ	41
Съст. Никола Казански	
ХОРИЗОНТИ	45
Ян Страдомски — Палеославистични и кодикологични изследвания в Катедрата по българска и македонска филология към Ягелонския университет в Краков	45
Иван Петров и Лукаш Мишелски — Палеославистични и фолклорни проучвания в Лодзкия университет	52
Мариола Валчак-Миколайчакова, Изабела Лис-Велгош, Мажанна Кучинска — Палеославистични изследвания в Университета „Адам Мицкевич“ (Познан)	60
НАУЧЕН ЖИВОТ	71
Веска Топалова — Премиера на университетската поредица „История и книжнина“	71
Анисава Милтенова — Международна конференция „Културното наследство на св. св. Кирил и Методий като фактор за единство между югоизточноевропейските страни“	73
Веска Топалова — Десет години департамент по езици, литератури и култури на страните от Черноморския район в Тракийския димокритски университет в гр. Комотини, Гърция	77
Бояна Минчева, Елена Узунова — Национална конференция „Етрополската книжовна школа и културният живот през XVII век в българските земи“	79

ПРОФИЛИ	83
Мариана Манджуля — Георге Михъила на 80 години	83
Екатерина Дикова — Джузепе Дел’Агата на 70 години	90
Веска Топалова — Хараламбос Папастатис на 70 години	95
Елена Каневска-Николова — Михаил Виденов на 70 години	98
Мая Петрова-Танева — In memoriam Игор Шевченко	102
Аксиния Джурова — In memoriam Александар Младенович	106
Мария Йовчева, Лора Тасева — In memoriam. Екатерина Дограмаджиева. Половин век, отдаден на старобългаристиката	108
ОТЗИВИ	115
Станка Петрова — Славянски ръкописи от български произход в Руската национална библиотека	115
Елена Статева — Studia Balcanica, 27. Щрихи към Балканското средновековие. Изследвания в памет на проф. Николай Кочев	119
Славка Керемидчиева, Ана Кочева — Михаил Виденов. Езикът на града	123
Тинка Костова — Иван Кочев. Българска фонология	128
Лучия Антонова-Василева — Веселка Тончева, Българите от Голо Бърдо, Република Албания. Традиция, музика, идентичност	132
Николета Пътова — Сред текстовете и емоциите на Българското възраждане. Сборник научни изследвания в чест на ст.н.с. I ст. дфн Румяна Дамянова	135
СЪОБЩЕНИЯ	139

C O N T E N T S

PREFACE	9
Anisava Miltenova	9
BULGARIAN LITERATURE	13
Books 2009–2010	14
Comp. by Emilia Voleva	
Periodicals 2009–2010	28
Comp. by Emilia Voleva	
THESES	37
Comp. by Nikola Kazanski	
SCIENTIFIC EVENTS	41
Comp. by Nikola Kazanski	
OUTLOOKS	45
Jan Stradomski – Palaeoslavistic and Codicology Studies in the Department of Bulgarian and Macedonian Philology at the Jagellon University in Krakow	45
Ivan Petrov, Lukasz Michelski – Palaeoslavistic and Folkloric Studies in the University of Łódź	52
Mariola Walczak-Mikolajczakowa, Isabella Lys-Wilkosz, Marzanna Kuczynska – Palaeoslavistic Studies in the Adam Mickiewicz University (Poznan)	60
SCIENTIFIC ACTIVITY	71
Veska Topalova – A Launch of the New University Book Serial „History and Literature“	71
Anisava Miltenova – International Conference „The Cultural Heritage of St. Cyril and St. Methodius as a Factor of Unity between the South-East European Countries“	73
Veska Topalova – Ten Years of the Department of Languages, Literatures and Cultures of the Countries of Black Sea Region at the Democritus University of Thrace in Komotini, Greece	77
Boyana Mincheva, Elena Uzunova – Conference „The Calligraphy-Art School of Etropole in 18 th Century“	79

PROFILES	83
Mariana Manguilea – George Mihaila at 80	83
Ekaterina Dikova – Giuseppe Dell’Agata at 70	90
Veska Topalova – Charalambos Papastatis at 70	95
Elena Kanevska-Nikolova – Mihail Videnov at 70	98
Maya Petrova – In memoriam Ihor Ševčenko	102
Aksinia Dzhurova – In memoriam Alexandar Mladenovič	106
Maria Yovcheva, Lora Taseva – In memoriam. Ekaterina Dogramadzhieva Half of the Century devoted to the Old Bulgarian Studies	108
 REVIEWS	 115
Stanka Petrova – Slavonic Manuscripts of Bulgarian Origin in the Russian National Library	115
Elena Stateva – Studia Balcanica, 27. Outlines to the Balkan Middle Ages. Studii in Memory of prof. Nikolai Kochev	119
Slavka Keremidchieva, Ana Kocheva – Mihail Videnov. The Language of the City	123
Tinka Kostova – Ivan Kochev. Bulgarian Phonology	128
Luchia Antonova-Vasileva – Veselka Toncheva. Bulgarians from Golo Bardo, Republic of Albania. Traditions, Music, Identity	132
Nikoleta Patova – Among the Texts and Emotions of the Bulgarian National Revival. Collection in Honour of prof. Romyana Damyanova	135
 ANNOUNCEMENTS	 139

ЎВОДНИ ДЎМИ

Бюлетинът *Българистика/Bulgarica* навърши десет години. От 2000 до 2010 г. са издадени двадесет книжки на списанието, което бе замислено като информационно издание на Българската академия на науките. Изданието се осъществява два пъти в годината от Съвета за чуждестранна българистика и със съдействието на Централна библиотека на БАН. Целта на бюлетина е да разпространява актуална библиография в областта на българистичните изследвания и да осъществява връзка между българските научни институции от една страна и чуждестранните българисти — от друга. Бюлетинът се разпространява от ЦБ на БАН по книгообмен и по заявка в редица чуждестранни университети, научни институции и библиотеки.

За изминалия период от десет години в рубриката *Българска литература* са публикувани сведения за повече от 1000 книги от български автори (реферирани списък с пълни библиографски данни) и за съдържанието на основните български научни списания в областта на българския език, литературознанието, историята, фолклора, етнографията, археологията, изкуствознанието и др. области на хуманитаристиката. В рубриката *Хоризонти* са включени обзори за съвременното състояние на българистиката в 19 страни. Очерците отразяват традициите, постиженията и перспективите за развитие на българистиката в страни от Европа, Америка и Далечния изток. Като представителни за дългогодишния — надживял всякакви политически и икономически превратности — научен интерес към България, те бяха събрани в изданието *Българистиката по света* (АИ „Проф. Марин Дринов“, 2009), посветено на 140-тата годишнина от основаването на Българската академия на науките. В рубриката *Профили* се отбелязват годишнини на редица изтъкнати учени от Европа и света, допринесли за развитието на българистичните проучвания, издигнали авторитета на България и на нейната многовековна култура. Сред тези статии намериха място и портрети на български учени, които разпространяват с възрожденска всеотдайност знания сред чуждестранни специалисти и студенти. Така „българската“ българистика също намери място в списанието. Помества се списък на защитените дисертации и на състояли се научни конференции, които са значимо свидетелство за активния научен живот в България през годините. В един

период, в който автори на рецензии не се намираха лесно, в рубриката *Отзиви* се поместваха по три-четири във всяка книжка, общо за над 80 монографии и сборници. В *Научен живот* се дават сведения за съдържанието на някои от най-посетените и добили известност национални и международни научни форуми. Накрая, рубриката *Съобщения* съдържа информация на наградите на БАН, присъждани на учени българи (Грамота за заслуги към българистиката и Почетен знак „Марин Дринов“).

Уважаеми читатели,

През годините получихме немалко отзиви за списанието, оценката за него е не просто положителна — то успя да осъществи своята цел, превръщайки се в първостепенен източник за актуална информация. Както ни писа проф. Григорий Венедиктов (Институт за славянознание, РАН): „...всеки пореден брой на Вашето списание очаквам с голямо нетърпение, защото за мен, като българист, то е незаменим източник на бърза и сигурна научна информация за това, което се публикува в България в областта на хуманитарните науки. Благодаря Ви за предлаганата от Вашето списание такава информация, която без него в наложилите се днес условия бих могъл да получавам с голямо закъснение и без необходимата пълнота.“ Така *Българистика/Bulgarica* осъществява ползотворна професионална връзка между българските учени и техните колеги от чужбина — каквото беше и нашето намерение, обявено в кн. 1 (2000) на изданието. Организаторите на събития или издателите на книги (дори и извън границите на България) ни търсят, за да намерят място на страниците на бюлетина. Отзвукът от неговото разпространение показва, че пропагандирането на научните постижения в областта на хуманитаристиката в България може да стане важен стимул за изграждане на положителен образ на страната, за насочване на интереса в чужбина както на отделни личности, така и на институции към съвременната българска наука и култура. Без съмнение видимостта на страната ни в световното културно пространство се нуждае от подобно периодично издание.

Искам да изкажа своята благодарност към художника на списанието Богдан Мавродинов (посмъртно) и на неговата дъщеря Велина Мавродинова, които направиха от оформлението на корицата същинска галерия от изображения на славянски ръкописи и икони. Изключително съм благодарна на всички автори от научната колегия, които, независимо от голямата си натовареност, откликваха на нашите молби и предоставяха съвършено безвъзмездно материали в изданието, понякога в много съкратени срокове. Благодаря на сътрудниците на списанието Емилия Волева, ст.н.с. д-р Никола

Казански и Евгения Станчева, както и на Кръстина Гечева, която неотменно ни вдъхновяваше в нашия труд. Благодаря на директора на ЦБ на БАН ст.н.с. д-р Динчо Кръстев, на заместник-директора Сабина Анева, на Жасмина Кръстева, на Нели Байкова и Мария Ефремова, както и на Веска Топалова, които преминаха заедно с нас през всички трудности и в нито един момент не ни отказаха своята всестранна подкрепа.

Анисава Милтенова

BULGARIAN BOOKS

Книгоразпространителска фирма „*BULGARIAN BOOKS*“
предлага български научни издания, речници, енциклопедии, албуми,
художествена литература.

За информация и контакти:

*The book-dealing company „BULGARIAN BOOKS“ offers
to its clients scientific books, dictionaries, encyclopedias,
albums, fiction from Bulgaria.*

For contacts, please use the following address:

BULGARIAN BOOKS
SOFIA 1000
PO Box 1567
fax/tel. (359 2) 952 25 75
e-mail:bulgarian_books@abv.bg
Mrs Teodora Davidova

БЪЛГАРСКА ЛИТЕРАТУРА

Рубриката съдържа периодика и книги (монографии, сборници, учебни помагала, речници и др.) за 2009—2010 г. По отношение на научната периодика, която тук е представена за пореден път, от съдържанието на всяка книжка са подбрани статии, студии и научни съобщения на български автори, които изследват българистични теми и проблеми в областта на хуманитарните и обществени науки (история, обществознание, археология, кирилومتодиевистика, език, литература, изкуствознание, традиционна и съвременна култура и др.). Поради спецификата на настоящия информационен бюлетин не се включват преводни материали (от чужд на български език), както и рецензии, обзори и др. Принципно е отразена научната периодика за 2009—2010 г. В случай, когато няма излезли книжки от определено периодично издание за 2010 г., са отразени последните регистрирани години. Книгите с липсващ ISBN и периодичните издания с липсващ ISSN са означени със знака *.

От редактора

КНИГИ 2009–2010

BOOKS

ОБЩ ОТДЕЛ / GENERAL

АЗ писах. Българска кирилска епиграфика. С., Национален археологически институт с музей — БАН, 2010. 40 с.

ISBN 978-954-9472-01-1.

Съставители: Коста Хаджиев, Красимира Карадимитрова, Катя Меламед

Каталог към изложбата под едноименния наслов на НАИМ–БАН с участието на НИМ–София и регионални исторически музеи Варна, Перник, Русе, Силистра, Шумен, Провадия, археологическите музеи Плиска и Велики Преслав, 15 май–30 септември 2010 г.

БИБЛИОТЕКИ, четене, комуникации. Велико Търново, УИ Св.св. Кирил и Методий, 2009. 355 с.

ISSN 1313-8138.

Съставители: Лъчезар Георгиев, Калина Иванова, Теодор Иванов, Десислава Андреева
Сборникът съдържа докладите от Седмата национална научна конференция под едноименния наслов, проведена във Велико Търново през ноември 2008 г.

БЪЛГАРО-американски диалози. Доклади от Осмата двустранна конференция, 13–15 юни 2008, Варна, България и от Седмата двустранна конференция, 9–12 октомври 2003, Кълъмбъс, Охайо, САЩ. С., АИ Проф. Марин Дринов, 2010. 564 с.

ISBN 978-954-322-383-1.

Съставители: Анисава Милтенова, Синтия Вакарелийска

Сборникът съдържа докладите от две поредни конференции на български и американски учени. Статиите обхващат българистични проучвания в областта на историята, социологията, езика, литературата, фолклора, историята на киното и музиката. Двезично издание на български и английски език.

БОЖИЛОВА, Румяна, Иван Божилов. Франьо Рачки и българите. С., Гутенберг, 2009. 242 с.

ISBN 978-954-617-074-3.

Книга за ролята на големия хърватски историк и политик, за мястото, което той отрежда на българите в своята идеология и историография, за неговата дейност в подкрепа на българите.

БЪЛГАРИЯ, българите и Европа – мит, история, съвремие. Велико Търново, УИ Св.св. Кирил и Методий –

Т. III. 2009. 590 с. ISBN 978-954-524-713-2.

Отговорен редактор: Димитър Димитров

Сборникът съдържа докладите, представени на научната конференция под едноименния наслов, проведена във Велико Търново през октомври 2008 г.

БЪЛГАРСКА археология 2009. С., Национален археологически институт с музей – БАН, 2010. 120 с.

ISBN 978-954-92395-9-1.

Съставител: Здравко Димитров

Каталогът към изложбата под едноименния наслов представя откритията и постиженията на българската археология през изтеклата година.

„ВЪЗРОДИТЕЛНИЯТ процес“. С., Главно управление на архивите при МС –

Т. II. Международни измерения. 1984–1989. 2010. 752 с.

ISBN 978-954-9800-87-6.

Съставители: Искра Баева, Евгения Калинова

Вторият том на сборника за „възродителния процес“ представя на читателите 542 документа от фондовете на АМВНР, ЦДА и АМВР. Този сравнително малко познат аспект на „възродителния процес“ включва два големи тематични кръга – външната реакция на действията на властите в България и опитите на българските външнополитически институции да защитят извършеното драстично нарушаване на правата на човека.

ГЕЦОВ, Антон. По следите на скрития смисъл. Велико Търново, УИ Св.св. Кирил и Методий, 2009. 032 с.

ISBN 978-954-524-707-1.

Изследване върху предпоставките и инструментите за скрито манипулативно въздействие в дискурса на българската популярна преса.

ДАНЧЕВА-ВАСИЛЕВА, Ани. Пловдив през Средновековието. VI–XIV в. С., АИ Марин Дринов, 2009. 532 с.

ISBN 978-954-322-377-0.

Монографичен труд за историята на втория по големина град в България през ранновизантийския период и Средновековието.

ДИМИТРОВА, Нина. Часът на българската интелигенция. Българската интелигенция в междувоенния периодичен печат. С., Парадигма, 2010. 205 с.

ISBN 978-954-326-112-3.

Книгата е задълбочен прочит на периодичните издания между двете световни войни. Открити са ключови за времето дебати като този за разликите между интелигенция и интелектуалци, за родното и чуждото, за европейското, за народа. Последната част разглежда статуса на жената като интелектуалка и разнопосочните коментари, свързани с това.

ДЪРЖАВА, общество и култура на българи и хървати VII–XXI в. С., Гутенберг, 2010. 536 с.

ISBN 978-954-617-061-3.

Съставители: Румяна Божилова, Лилия Кирова, Ирина Огнянова, Антоанета Балчева
Сборникът съдържа доклади от различни области на хуманитаристиката, представени на симпозиума под едноименния наслов, проведен през юни 2008 г. в София.

ЗЛАТНИТЕ зърна на Славчо Атанасов — златните зърна в българската култура. С., Народна библиотека Св.св. Кирил и Методий, 2009. 128 с.

ISBN 978-954-526-113-1.

Сборникът съдържа доклади и съобщения от Юбилейната научна сесия, организирана от Народната библиотека „Св.св. Кирил и Методий“; разкрива се неоценимият принос на народния будител Славчо Атанасов, редактор и стопанин на Библиотека „Златни зърна“, за европеизацията на българските читатели между двете световни войни и след това.

ИДЕНТИЧНОСТИ в преход: род, медия и популярна култура в България след 1989 г. С., Полис, 2010. 254 с.

ISBN 978-954-79603-2-9.

Съставители: Милена Кирова и Корнелия Славова

Поредица от интердисциплинарни изследвания, в които се анализира влиянието на медиите, рекламата, киното, спорта, поп музиката, модата и масовата литература върху съвременните български представи за женственост и мъжественост.

ОПИС на славянските ръкописи в Църковно-историческия и архивен институт — София, С., Борина —

Том 1. Библейски книги. 2010. 256 с. ISBN 978-954-500-228-1.

Съставители: Боряна Христова, Елисавета Мусакова, Елена Узунова

Том 1 от Описа на славянските ръкописи в Църковно-историческия и архивен институт — София съдържа описанията на библейските книги Стар завет, Псалтир, Евангелие и Апостол. В него попадат най-богато украсените ръкописи от сбирката. В резултат на научната обработка редица паметници са с нова датировка, добавени са непознати досега имена на преписвачи, атрибутирани са считани за анонимни ръкописи, разкрита е принадлежността на отделни фрагменти към книги, пазени в ЦИАИ и в НБКМ.

ПРОДАНОВ, Васил и др. Българският парламент и преходът. С., Сиела, 2009. 518 с. ISBN 978-954-28-03552-2.

Анализ на възстановяването и развитието на парламента и неговата роля като основна институция на политическата система на българския преход в периода 1989–2007 г.

ПРОФЕСОРИТЕ на Великотърновския университет 1963–2008. Велико Търново, УИ Св.св. Кирил и Методий, 2009. 328 с.

ISBN 978-954-524-692-0.

Отговорен редактор: Иван Димов

Второ допълнено издание.

ПЪТУВАНИЯТА в средновековна България. Велико Търново, Абагар, 2009. 590 с.
ISBN 978-954-427-860-1.

Съставител: Васил Гюзелев и др.

Изследванията в сборника представят основните български средновековни центрове, пътищата между тях, видовете пътувания, пътните станции, митници, пропускателни пунктове и свързаните с тях археологически находки и исторически документи.

ПЪТЯТ към книгите и информацията. С., Народна библиотека Св.св. Кирил и Методий, 2009. 456 с.

ISBN 978-954-523-112-4.

Съставители: Антоанета Тотоманова и Цветанка Панчева

Сборникът, посветен на 65-годишнината на изтъкнатия български библиограф – доц. д-р Гатяна Янакиева, съдържа статии, обединени в разделите: „Около юбилея“, „История и съвременност на книжнината и литературата“, „Библиография“, „Библиотеки и библиотечни проблеми“, „Поглед към бъдещето и „Образование“.

СЕДЛАКОВА, Катарина, Владимир Пенчев. Самуел Ярослав Захей – „Словашкият консул“ в България. С., Стигмати, 2010. 204 с.

ISBN 978-954-336-100-7.

Книгата е посветена на Самуел Захей. Представени са различните аспекти от дейността му: първите обществени прояви в Словакия, контактите и отношенията с видни представители на словашкото национално движение в края на XIX и началото на XX век, просветната, книжовната и политическата му дейност там, заминаването за свободна България, установяването и първите му контакти в София, активните прояви в българската обществена среда, усилията му за популяризиране на словашката национална идея, отношенията му със словашки културни и политически дейци; анализирано е творчеството на Захей – журналистика и пътеписи, преводите на българска литература и усилията му за запознаване на българите със словаците.

СВЕТОВНОТО наследство на България. С., АИ Марин Дринов, 2010. 240 с.

ISBN 978-954-8104-22-7.

Съставител: Васил Атанасов

Изданието е посветено на ценностите на територията на България, включени в Списъка на световното културно и природно наследство на Организацията на обединените нации за образование, наука и култура – ЮНЕСКО. Всяка статия е богато илюстрирана с пълноцветен снимков материал. В книгата е включена и кратка история на България, представена в дати и събития от палеолита до наши дни, както и списък с използваните лични и географски имена и термини. Двезично издание на български и английски език

ТРЕНДАФИЛОВ, Христо. **Младостта на цар Симеон. С.**, ПАМ Пъблишинг Къмпани, 2010. 128 с.

ISBN 978-954-92526-4-4.

В книгата се реинтерпретират в контекста на други извори и изследвания известията за цар Симеон и Византия в съчинението „Възмездие“ на западния писател и хронист Лиутпранд. Търсят се пораждащите културни архетипи (светски и духовни, литературни и материални), с които Симеон се е запознал във византийската столица и които по-късно е възпроизвел в една или друга степен в Преслав.

ИСТОРИЯ / HISTORY

АЛТЪНКОВ, Никола. **Кой победи? Националното правителство във Виена, септември 1944—април 1945.** С., Изток-Запад, 2009. 438 с.

ISBN 978-954-321-622-3.

Историческо изследване на Националното правителство, прокламирано във Виена на 9 септември 1944 г. и просъществувало до края на април 1945 г.

БЪЛГАРИЯ, земя на блажени... Велико Търново, Ивис, 2010. 640 с.

ISBN 978-954-838-755-2.

Сборникът съдържа доклади от Международната научна конференция в памет на проф. Йордан Андреев, проведена през октомври 2009 г. във Велико Търново. Материалите са обединени в разделите: „Пленарни доклади“, „Античност и Средновековие“, „Българските земи (XV–XIX век)“, „Култура и идентичност“.

ИСТОРИК със съдба на творец и преподавател. Сборник в чест на 60-годишнината на проф. дин Людмил Спасов. Велико Търново, Фабер —

Том I. 2009. 279 с. ISBN 978-954-400-115-5.

Редакционна колегия: Дора Щерева, Димитър Димитров и Дамян Борисов

Сборникът съдържа статии, посветени на различни аспекти от средновековната, новата и най-новата история на България и на Балканите.

ЗЛАТЕВ, Любомир. **Вътрешната добруджанска революционна организация (ВДРО) 1923—1942.** Русе, Лени-АН, 2009. 271 с.

ISBN 978-954-8190-67-1.

Изследването е посветено на историята на националноосвободителното движение в Добруджа между двете световни войни.

КИТАНОВ, Валентин. **Аспекти на политическите отношения на ВМОРО с Турция 1903—1914 г.** Благоевград, УИ Неофит Рилски, 2009. 388 с.

ISBN 978-954-680-614-7.

Изследването проследява етапите в отношенията на Вътрешната македоно-одринска организация последователно с Високата порта и младотурците в периода между Илинденско-Преображенското въстание и Първата световна война.

МАНТАРЛИЕВ, Йордан. **Местните органи на държавната власт в България (1944–1949)**. С., Гутенберг, 2010. 355 с.

ISBN 978-954-617-087-3.

В книгата се разкрива механизмът на засилване на централизма в управлението на страната, нарастването на бюрократичния административен апарат на местно ниво и налагането на контрола от страна на БКП над местните органи на властта.

НЕДЕВ, Никола. **Дойранската епопея (1915–1918)**. С., Анико, 2009. 256 с.

ISBN 978-954-824-705-4.

Фототипно издание с 227 снимки и 6 автентични цветни карти.

НИКОЛОВА, Веска, Росица Стоянова. **Споделената отговорност**. С., Военно издателство, 2009. 376 с.

ISBN 978-954-509-426-2.

Книгата е посветена на създаването и поддържането на широка и независима от държавата мрежа от социални институции в помощ на деца и възрастни хора в периода 1878–1939 г. Проследена е възрожденската традиция на обществената благотворителност, отношението към грижите за социално слабите, мотивите, движители учредителите на организациите и домовете за социални грижи, структурата на сектора.

ПЕТКОВ, Петко Ст. **Преди сто и повече години**. Велико Търново, УИ Св.св. Кирил и Методий, 2009. 286 с.

ISBN 978-954-524-721-7.

Сборникът съдържа изследвания и очерци по нова история на България.

130 години модерна българска държавност. Иван Стоянов. 60 години, отдадени на историята и висшето образование. Велико Търново, УИ Св.св. Кирил и Методий, 2009. 477 с.

ISBN 978-954-524-720-0.

Редакционна колегия: Милко Палангурски и др.

Сборникът съдържа статии и материали от български и чужди учени в областта на новата история на България.

ТАБАКОВА, Красимира. **БРСДП и българският национален въпрос**. С., УИ Св. Климент Охридски, 2010. 212 с.

ISBN 978-954-07-3021-9.

Монографията разглежда отношението към националния въпрос на БРСДП, партията, ръководена от Янко Сакъзов, в един период на възходящо икономическо и културно развитие на страната и на силни настроения в името на националното обединение.

ТОДЕВ, Илия. **БАТАК 1976 – мит или история?** С., Кама, 2010. 230 с.

ISBN 978-954-396-011-8.

Сборник с текстове, които опонират на постмодернистката теза за „несъстоялото се Българско възраждане“.

ТОТЕВ, Константин. Златни пръстени-печати от времето на Второто българско царство 1185–1396. Велико Търново, Фабер, 2010. 174 с.

ISBN 978-954-400-208-4.

Първо по рода си българско научно изследване, обобщаващо публикации и проучвания, правени в продължение на много години. Структурирано е в осем глави, заключителни изводи, библиография и каталог на пръстени-печати от XII–XIV в. Двуетично издание на български и английски език.

ЩРИХИ към Балканското средновековие. С., Институт по балканистика — БАН, 2009. 307 с.

ISBN 978-954-92231-7-0.

Отговорен редактор: Лиляна Симеонова

Сборникът съдържа изследвания в памет на проф. Николай Кочев (1938–2007), обединени в разделите „Византия“, „България“ и „Балканите“.

SINE ira et studio. Изследвания в памет на проф. Зина Маркова. С., АИ Марин Дринов, 2010. 470 с.

ISBN 978-954-322-344-2.

Сборникът съдържа статии от български и чужди учени, посветени на Българското възраждане и новата българска история.

ЕТНОГРАФИЯ И ФОЛКЛОР / ETHNOGRAPHY AND FOLKLORE

АНЧЕВ, Анатоли. Българската традиционна сватба в Сакар. С., Тип-топ прес, 2009. 526 с.

ISBN 978-954-723-040-8.

Всестранно и обхватно описание на сватбата в контекста на българската културна традиция. Богатият фактически материал е използван като основа за аналитично-психологическия подход при проучването на този обред.

БОЧКОВ, Пламен. Ние и другите. С., Нов български университет, 2009. 248 с.

ISBN 978-954-5355-45-5.

Студии по етнология.

ДИНЧЕВ, Костадин. Народни песни за борбите след Освобождението в Югозападна България 1878–1913. Ноти и текст. С., УИ Св. Климент Охридски, 2009. 296 с.

ISBN 978-0-707684-00-9.

Записи от теренни проучвания, проведени през 70-те и 80-те години на XX век.

СЪБОТИНОВА, Донка. На една земя, под едно небе: Празници и обичаи на българи, арменци, руси старообрядци, турци и цигани (рома). Варна, Стено, 2009. 408 с.

ISBN 978-954-449-440-7.

Изследването представя общото и специфичното в културата на всички етнически и религиозни общности в Силистренско чрез описанието на техните календарни празници.

ТОНЧЕВА, Веселка. **Българите от Голо Бърдо, Албания.** С., Род —
Част I. 2009. 328 с. ISBN 978-954-476-048-9.

Книгата представя традиционната култура на българската общност — песенност, обредност и светоглед, местни истории и лични спомени.

РЕЛИГИЯ / RELIGION

АЛМАЛЕХ, Мони. **Светлината в Стария завет.** С., Кибеа, 2010. 468 с.
ISBN 978-954-474-538-7.

В книгата се разглежда темата за светлината в херменевтичен и културологичен аспект. Чрез етимология, съпоставително езикознание и богословски анализ авторът изследва 45-те корена в сакралния иврит, които назовават светлина и чистота.

ВАСИЛЕВ, Йордан. **Видинският митрополит Неофит, живот, дело, преживяно и сътрудници.** Пловдив, Блаком, 2010. 2015 с.
ISBN 978-954-937-868-9.

В книгата, посветена на един от най-заслужилите видински йерарси, са изнесени множество непознати факти от живота и делото му.

МЕТОДИЕВ, Момчил. **Между вярата и компромиса. Българската православна църква и комунистическата държава 1944—1989.** С., Институт за изследване на близкото минало и Сиела, 2010. 648 с.
ISBN 978-954-28-0649-3.

Основен източник на изследването са непроученият до този момент архив на Комитета по църковни въпроси, част от архива на Светия синод, предадена в Централния държавен архив, архивът на БКП, съхраняван в Централния държавен архив, архивът на Служба „Културно наследство“ към Външно министерство и някои от архивите на Държавна сигурност, които имат отношение към църковната история.

НАУМ, митрополит Струмишки. **Исихазъмът в светогорското монашество през XX век.** С., УИ Св. Климент Охридски, 2009. 455 с.
ISBN 978-954-07-2884-1.

Научно-богословски труд за същността и дълбинните изяви на мистичния опит в аскетичния исихазъм. Централно място в изследването заема категорията „умносърдечна исихастка молитва“ като средоточие на духовен опит, изблик на духовна енергия и път към съвършенство.

ЕЗИКОЗНАНИЕ / LINGUISTICS

ГРАМАТИКА и семантика. Научни изследвания в чест на проф. д-р Станьо Георгиев по случай неговата 80-годишнина. Велико Търново, УИ Св.св. Кирил и Методий, 2010. 415 с.

ISBN 978-954-524-724-8.

Отговорен редактор: Кирил Цанков

Сборникът обединява статии в разделите: „Морфология и ситаксис“, „Лексикология и фразеология“, „Диалектология и ономастика“, „Езиково строителство“, „Езикова култура и методика на обучението“.

КУЦАРОВ, Константин. Следходността в българския език. Пловдив, УИ Паисий Хилендарски, 2010. 175 с.

ISBN 978-954-423-569-7.

Монографично изследване.

ПРОБЛЕМИ на граматичната система на българския език – глагол. С., АИ Марин Дринов, 2009. 501 с.

ISBN 978-954-322-248-3.

Съставител: Валентин Станков

Сборникът съдържа изследвания, които разглеждат значими, недостаъчно изучени или спорни проблеми на глаголната проблематика.

Поредица Българско езикознание

ТОШЕВА, Атанаска. Езикът на „История во кратце о болгарском народе славенском“ на йеросхимонах Спиридон (1792 г.) в контекста на езиковата ситуация в България през втората половина на XVIII век. Пловдив, УИ Паисий Хилендарски, 2009. 301 с.

ISBN 978-954-423-562-8.

Лингвистично изследване на съчинението на йеросхимонах Спиридон в контекста на езиковата ситуация в България през втората половина на XVIII в., когато се зараждат, определят и утвърждават нормите на новобългарския език.

СЛАВОВА, Татяна Славова. Владетел и администрация в ранносредновековна България. Филологически аспекти. С., ПАМ Пъблишинг Къмпани ООД, 2010. 344 с.

ISBN 978-954-92526-5-1.

В книгата се разглеждат достигналите до нас езикови сведения за институциите на ранносредновековна България, запазили се в различни средновековни писмени източници. Целта е въз основа на филологически анализ, поставен в исторически контекст, данните да се осмислят като елементи на единно функционираща система в България през периода IX–началото на XI в. Книгата е опит да се систематизират известните, а също и някои нови длъжностни титли и да се реконструира в максимална степен централната и провинциалната администрация.

ЧАКЪРОВА, Красимира. **Императивът в съвременния български език.** Пловдив, Пигмалион, 2010. 207 с.
ISBN 978-954-940-230-8.

В книгата се търсят отговори на някои от най-сложните въпроси, свързани със семантиката на тази грамема, със спецификата на формалното ѝ изразяване, взаимоотношенията ѝ с останалите граматикализирани значения на българския глагол и употребата ѝ в различните функционални стилове; съпоставена е с императивните парадигми в останалите славянски езици, описан е в детайли целият набор от алтернативни езикови средства от периферията на модалността (лексикални, морфологични, синтактични и пр.), участващи в експликацията на значението на воля на говорещото лице.

ЛИТЕРАТУРОЗНАНИЕ / THEORY OF LITERATURE

АНТИТОТАЛИТАРНАТА литература. С., Издателски център Боян Пенев, 2009. 464 с.
ISBN 978-954-8712-56-9.

Редакционна колегия: Вихрен Чернокожев, Божидар Кунчев, Едвин Сугарев
Сборник с докладите от Националната научна конференция под едноименния наслов, проведена през март 2009 г.

ГАГОВА, Нина. **Владетели и книги. Участието на южнославянския владетел в производството и употребата на книги през Средновековието (IX–XV в.): рецепцията на византийския модел.** С., ПАМ Пъблишинг Къмпани, 2010. 340 с.
ISBN 978-954-92526-3-7.

Книгата е първият цялостен опит да се мотивира институционално и да се аргументира участието на южнославянските владетели в производството и употребата на книги в периода X–XV век в противовес на утвърдената теза за тотална църковна доминация в книжовния живот през разглеждания период. Концептуалният модел се опира на сведенията за състоянието на проблема по отношение на Византия. Анализът е развит в няколко раздела, които съответстват на основните аспекти на участие на православния владетел в книгопроизводството и употребата на книги.

ГРИГОРИЙ ЦАМБЛАК. **Избрани съчинения.** Велико Търново, Абагар, 2010. 200 с.
ISBN 978-954-427-870-0.

Съставител: Донка Петканова.

Книгата съдържа избрани съчинения на Григорий Цамблак, ученик и последовател на Евтимий Търновски, на съвременен български език, придружен с коментар.

ГРУДЖОВ, Венелин. **Романът „Антихрист“ на Емилиян Станев в контекста на средновековната християнска култура.** С., ПАМ Пъблишинг Къмпани, 2010. 136 с.
ISBN 978-954-92526-2-0.

Монографията се състои от увод и три основни глави. Уводната част проследява пътя, по който Емилиян Станев открива историческата тема, представена в

„Легенда за Сибин, Преславския княз“, „Антихрист“ и „Тихик и Назарий“. Тук се прецизират жанровите особености на оригиналните текстове.

ДА опишеш жена... Българо-полски дискусии в годините на прехода. С., Издателски център Боян Пенев, 2010. 255+239 с.

ISBN 978-954-8712-62-0.

Съставители: Магда Карабелова, Анна Нашиловска

Сборникът съдържа теоретични, историко-литературни и социо-културни студии и статии резултат от съвместен проект между Института за литература при БАН и Института за литературни изследвания при Полската академия на науките — „Жените в обществения дискурс на България и Полша“. Двуетично издание на български и полски, с резюмета на английски език.

ДИМЧО Дебелянов. Юбилеен сборник с нови изследвания по случай 120 години от рождението му. С., Институт за литература — БАН, 2009. 191 с.

Съставители: Свилен Каролев, Людмила Хр. Малинова

ISBN 978-954-8712-49-1.

Сборникът съдържа текстове и материали, посветени на различни аспекти от живота и творчеството на Д. Дебелянов.

ДОЙНОВ, Пламен. 1907 — литература, автономия, канон. С., Издателски център Боян Пенев, 2009. 130 с.

ISBN 978-954-533-098-8.

Книгата включва текстове, които разглеждат 1907 година в четири перспективи (хронологична, литературно-археологическа, микроисторическа, персоналистична), демонстриращи възможностите за един нетрадиционен литературноисторически разказ.

ДОНЕВ, Владимир. Емилиян Станев. Примамливите блясъци в прочита. С., Сиела, 2010. 320 с.

ISBN 978-954-28-0663-9.

Компаративистично изследване. Анализирани са сходствата и различията между романа „Мадам Бовари“ на Флобер и повестта „Търновската царица“ на Емилиян Станев, между „За кого бие камбаната“ на Хемингуей и новелата „В тиха вечер“.

ЕФТИМОВ, Йордан. Двойното дъно на класиката. Пловдив, Хермес, 2010. 183 с.

ISBN 978-954-26-0886-8.

Нов прочит на класически автори — от Хр. Ботев и И. Вазов до Й. Йовков и А. Далчев.

ИЛКОВ, Ани. Несвършеният гений. С., Полис, 2010. 120 с.

ISBN 978-954-796-031-2.

Изследване върху творчеството на Константин Павлов.

„НЕ съм от тях“. Канонът на различието. С., УИ Св. Климент Охридски, 2009. 556 с.

ISBN 978-954-0728-19-3.

Сборникът съдържа докладите, представени на конференцията в чест на 70-годишнината на проф. д-р Никола Георгиев и 60 години Катедра по теория на литературата, проведена през ноември 2007 г. в Софийския университет.

РАДЕВ, Иван. **Емилиян Станев в диалог с времето.** С., УИ Св. Климент Охридски, 2010. 252 с.

ISBN 978-954-07-3011-0.

В изследването се преосмислят редица аспекти от творчеството на големия български писател, като се обогатява представата за него чрез нови архивни материали.

СТЕФАНОВ, Валери. **Българска словесна култура.** С., УИ Св. Климент Охридски, 2009. 400 с.

ISBN 978-954-07-2948-0.

Изследванията в сборника засягат широк кръг от проблеми, свързани с националната литературна история, с колективната идентичност, идеологията, културната памет.

СРЕД текстовете и емоциите на Българското възраждане. Сборник в чест на Румяна Дамянова. С., Изток-Запад, 2009. 632 с.

ISBN 978-954-321-650-5.

Съставители: Недка Капралова и Данчо Господинов

В сборника участват близо 50 учени от водещи български университети и хуманитарни институти на Българската академия на науките, както и чуждестранни изследователи на Българското възраждане.

Съдържа нови биографични портрети на недостатъчно изследвани досега дейци на Българското възраждане, анализи на жанрово разнообразни текстове, публикувани за първи път архивни материали. Обхваща изследвания в полето на историческата социология и антропология, на колективните емоции и чувствителността, на колективните представи и националната идентичност.

ХРИСТОВ, Иван. **Кръгът „Стрелец“ и идеята за родното.** С., Карина М, 2010. 268 с.

ISBN 978-954-315-060-1.

В изследването се разглежда разноречивата естетика и поетика на кръга „Стрелец“ с оглед на особения акцент върху „родното“ в българския постмодернизъм.

ЯВОРОВ. Литературни и биографични сюжети. С., Издателски център Боян Пенев, 2009. 391 с.

ISBN 978-954-8712-61-3.

Съставители: Маринели Димитрова, Пламен Антов, Свилен Каролев

Текстове от Юбилейната научна конференция по случай 130-годишнината от рождението на П. К. Яворов. Разгледани са разнообразни аспекти от класическото наследство на Яворов – поета, прозаика и драматурга; реставрирани са генеалогични следи в творчеството му. Специален акцент е поставен върху театралната дейност на Яворов. В приложенията за пръв път се публикуват части от новооткрит бележник на поета (факсимиле), както и неизвестни или малко известни документи, свързани с живота и творчеството му.

ИЗКУСТВО / ART

Икони из България XIII–XIX век. С., Униарт, 2009. 142 с.
ISBN 978-954-491-555-1.

Съставител: Ралица Русева

Каталог на изложбата, проведена през 2009 г. в Държавния исторически музей в Москва в рамките на годината на България в Русия.

ИЗКУСТВОВЕДСКИ четения. С., Институт за изкуствознание — БАН, 2009. 407 с.
ISSN 1313-2342.

Научни редактори: Кристина Япова, Виолета Дечева, Ингеборг Братоева-Даракчиева, Николай Бошев

Сборникът съдържа доклади от Седмата научна конференция на Института за изкуствознание при БАН, в която участват учени от различни области на хуманитаристиката.

ОТ ЧЕСТНИЯ пояс на Богородица до коланчето за рожба. Изследвания по изкуствознание и културна антропология в чест на проф. Елка Бакалова. С., Агата-А, 2010. 272 с.

ISBN 978-954-540-069-8.

Научни редактори: Мила Сантова, Бисерка Пенкова, Ива Станоева, Миглена Иванова
Сборник с доклади от научната конференция в чест на 70-годишнината на проф. Бакалова, организирана от Института за фолклор при БАН, състояла се през 2008 г. Съдържа статии в областта на изкуствознанието, фолклористиката и културната антропология.

МИЛЕВ, Светослав. Икони от Сливен. 2009. 128 с.

ISBN 978-954-8558-11-2.

Албумът представя сбирката „Християнско изкуство“ от колекцията на Художествената галерия в град Сливен.

МИХАЛЕВА, Сребра. Музикален театър Велико Търново. Хроника в снимки и документи 1914–2000. С., Вулкан4, 2009. 367 с.

ISBN 978-954-488-113-9.

Документално представяне на Великотърновския музикално-драматичен театър „Константин Кисимов“. Използван е богат архивен материал, който се публикува за първи път.

ПЕТКО Стайнов в паметта на времето. С., Фондация Петко Груев Стайнов, 2009. 364 с.

ISBN 978-954-924-661-2.

Съставители: Елисавета Вълчинова-Чендова и Косьо Зарев.

Издание то съдържа хронологично подбрани материали, публикувани в столичната и извънстоличната периодика и други издания от 20-те години на XX век до днес, както и непубликувани доклади и изказвания от кръгли маси, конференции и др. Поместени са непубликувани снимки от архива на Петко Стайнов и портрети на композитора от известни български художници.

СПАСЕННЫЕ сокровища Древней Фракии из коллекции Васила Божкова. С., Акцент 96, 2009. 224 с.

ISBN 978-954-92384-2-6.

Отговорен редактор: Иван Маразов

Каталог на изложбата, проведена в Москва през 2009 г. в рамките на Годината на България в Русия. Съдържа подробно описание и научен коментар на еконатите.

130 избрани творби от колекцията на БНБ. С., Българска народна банка, 2009. 143 с.
ISBN 978-954-8579-29-2.

Съставител: Николай Бошев

Албумът представя творби на изтъкнати български художници от сбирката на Българската народна банка.

ХРИСТОВА, Боряна, Елисавета Мусакова. Етрополската калиграфско-художествена школа от XVII век. С., Борова, 2010. 96 с.

ISBN 978-954-500-229-8.

Каталог към изложбата под едноименния наслов, проведена през май 2010 в Народната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“, София. С подробно описание са представени едни от най-важните и най-добре запазените до днес в българските хранилища произведения на Етрополската художествена школа.

STANEVA, Hristina, Ralitsa Rousseva. The Chirch of St Demetrius in Boboshevo. С., Български комитет на ИКОМОС и Левентис, 2009, 168 pp.

ISBN 978-954-92396-4-5.

Изкуствоведско изследване върху архитектурата, стенописите, иконографията и реставрационните работи в един от най-значимите средновековни паметници в България – църквата „Свети Димитър“ в Бобошево.

РЕЧНИЦИ НА БЪЛГАРСКИЯ ЕЗИК / DICTIONARIES IN BULGARIAN LANGUAGE

РЕЧНИК на съкращенията в българския език. С., Алекса 08, 2009. 408 с.

ISBN 978-954-92511-1-1.

Съставител: Александър Велев

Речникът съдържа над 24 100 съкращения и абривиатури.

Второ допълнено издание.

НАУЧНА ПЕРИОДИКА 2009—2010

PERIODICALS

Археология. БАН, Археологически институт и музей. Гл. ред. Васил Николов. ISSN 0324-1203.

2009, № 3—4: Генчева, Е. Римският ажурен колан от България, 11—27; **Динчев, В.** Античните градски площадни комплекси и тяхната съдба през Късната античност: Oescus, 28—37; **Борисов, Б.** Периодизация и хронология на античното и ранновизантийско селище до Караново, Новозагорско, 38—47; **Дерменджиев, Е.** Северната кула на средновековната крепост на хълма Трапезица във Велико Търново, 48—67; **Караишев, Пл.** Военна сграда до Северната порта на крепостта Трапезица във Велико Търново, 68—77; **Тотев, К.** Новооткрита църква № 19 от средновековния град Трапезица, 77—91; **Атанасов, Г.** Монети, монетарници и монетно обръщение в Добруджанското деспотство през втората половина на XIV век. Относно появата и разпространението на сръбските и босненските грошове, 92—101; **Начев, Ч.** Карьерни източници на флинта от селищна могила Казанлък: седиментолошко изследване, 102—108; **Иванов, М.** Пръстенът на Amantus — signum beneficiarii consularis?, 109—113; **Георгиев, П.** Моливдовулите на българските престолонаследници от X век, 114—125.

Архивен преглед. Главно управление на архивите. Отг. ред. Лидия Букарева. ISSN 0204-8132.

2009, № 3—4: Анчова, К. Националното документално наследство за ЮНЕСКО — случаят на България, 5—14; **Петкова, Ст.** Щрихи към историята на българските архиви, 15—29; **Русева, М.** Генерал-лейтенант Петър Тантилов — бащата на българската артилерия, 48—63; **Маринова, А.** Генерал Владимир Заимов и признателна България, 64—73; **Димитрова, Р.** Създаване и развитие на Централния добруджански народен съвет — Бабадаг (1917—1919) (по документи, съхранявани в Държавен архив — Варна), 74—82; **Цонов, П.** Санитарно-административната служба по опазване на общественото здраве и регионалните ѝ структури през 1910 г., 83—89; **Кюшелиева, Ю.** Нови документи за възрожденския учител Димитър Шопски, 90—93; **Котев, Н.** Неизвестни документи за дейността на д-р Георги М. Димитров-Гемето в годините на Втората световна война, 94—103; **Димитрова, Цв.** Начало и развитие на читалищното театрално дело в Ловеч до 1944 г., 104—109; **Койчева, Цв.** Архивният фонд на Стефан Ботев в Държавен архив — Габрово, 110—115; **Стоянова, Е.** Архивното наследство на краеведа Никола Жалов, 116—121.

*Балканско езикознание. БАН, Институт за български език.
Гл. ред. Анна Чолева-Димитрова. ISSN 0324-1653.*

2009, № 1–2: Соболев, А. Н. Атрибутивная группа как исходный пункт эволюции определенного артикля в балканославянских языках, 15–20; **Todorov, T. At.** Cent ans depuis la naissance du professeur Roger Bernard (1908–1997). Une vie consacrée à la Bulgarie, 21–26; **Попова, Т. В.** К вопросу о редукции гласных в восточноболгарских диалектах, 33–50; **Шульгач, В. П.** Болг. диал. *кѣн* в славянском апеллятивном и проприальном контексте, 51–60; **Symeonidis, Sh.** Bulgarische Lehnübersetzungen aus dem Griechischen bei Eigennamen, 61–66; **Mladenova, O. M.** Balkan Cultural Interactions of the Early Modern Period, 67–84; **Schaller, H. W.** Zu den Anfängen der Balkanlinguistik im 19. Jahrhundert, 85–100; **Janakieva, Sv.** Der trakische Flussname „Αψιντος“, 101–106; **Furlan, M.** The Proto-Slavic Hydrographic Term **vydra* ‘spring’ Bulgarian Dialect *vŃra* ‘small clear spring’, 107–114; **Mayer, H. E.** The Radical-Conservative Bulgarian Dialect – Literary Macedonian, 115–118; **Paliga, S.** *Perunú* ‘Ignis Invictus, Ignis Æternis’. Briefly on Fire, Ovens, Cremation and Eternity, 119–129; **Mihailova, B.** Note etymologique sur gr. Αμαλος, 129–132; **Kemalova, A.** A Greek Loan in Bulgarian Language, 139–144; **Leschber, C.** Umdeutung von Maskenbrauchtum durch Volksetymologie: bulg. *kuk*, *kukove* vs. rumän. *cuc*, *cuci*, 145–152.

2009, № 3: Miltenov, Y. Uses of Participle *БЪШАЩИН* ‘Future’ in the Slavonic Translation of the Minor Prophets with Commentary, 159–169; **Yanev, B.** Einige Beobachtungen zu den Wörtern deutscher herkunft in der Bulgarischen Idiomatik, 169–182; **Murelli, A.** ‘Where’-Based Relative Ele in Balkan Languages. Focus on Non-Standard Varieties, 183–194; **Dancheva, N.** The Orographic Terminology in the Microtoponymy of Western Bulgaria, 195–210; **Iliev, D.** On the Etymology of Some Balkan Loanwords in the Damaskins, 211–218; **Manova, M.** Neues zu den Verschiftungen der Mundarten der Pomaken in Griechenland, 219–232; **Макарцев, М. М.** Дискурсивный аспект употребления глагольных форм в двух албанских версиях „Баллады о мертвом брате“, 233–250; **Petkova, G.** Bulgarian Bi-Aspectual Verbs and Their Formal English Analogues, 251–260; **Rusek, Zb.** Words for ‘Guitar, Zither’ and Other String Musical Instruments in Bulgarian, 261–271.

*Българска етнология. БАН, Етнографски институт с музей.
Гл. ред. Ана Лулева. ISSN 1310-5213.*

2009, № 3: Михайлова, Г. „Маскирането“: смяна на митичния статус при преминаване от едно космическо време-пространство в друго, 22–45; **Гичева-Меймари, Р.** Куковден — дионисов или кабирически обред? Обредни действия, храна и забрани, 46–66; **Дадова, Ю.** Сценичност и музикална продукция като аспект на еврейската идентичност в България след 1989 г., 91–107; **Кърджилов, П.** Кинематографичен летопис. Сред първите филми, заснети в България, има и етнографски, 108–124.

Българска реч. СУ „Св. Климент Охридски“. Факултет за славянски филологии. Гл. ред. Василка Радева. ISSN 1310-733X.

2009, № 1–2: Стоянова, Ю. Фразова и изреченска координация в онтогенезата, 21–33; **Пацева, М.** Акцентни вариации при коренните морфемни на непроизводните основи при съществителните от мъжки и женски род, 34–43; **Баракова, П. и Б. Радева.** Другите прилагателни имена, 44–57; **Павлова, Н.** Съдбата в провербиалния фрагмент на българския език, 58–70; **Витанова, М.** Концептът *труд* в българската езикова картина на света, 71–80; **Китанова, М.** Отношенията между родители и деца според българските пословици, 81–87; **Кирилова, Й.** Концептът *ум* и жената според българската паремнологична картина на света, 88–94; **Венедиктов, Г. К.** За думата *просвета* в българския език, 95–99; **Холиолчев, Хр.** За русизмите преди и след..., 100–103; **Славова, Т.** Неизвестни прабългаризми от военната терминология, 104–109; **Велчева, Б.** Една странна диалектна дума, с. 110; **Попов, К.** Семантико-стилистична характеристика на думата *тишина* в романа на Фани Попова-Мутафова „Дъщерята на Калоян“, 111–113; **Барболова, З.** Взаимоотношенията на турците и българите в периода на Османската империя, отразени в българските прецедентни текстове, 114–125.

2009, № 3: Костов, К. Още веднъж за етимологичната фигура и синтактичните ѝ особености в българския език, 10–19; **Касабов, И.** За ролята на падежа в „безпадежните“ езици, 20–33; **Джонова, М.** За изразяването на някои семантични отношения в българското изречение, 34–42; **Стоянова, Ю.** Езиково осъзнаване: ранна онтогенеза, 43–58; **Борисов, Б.** Езиковата ситуация и езиковата политика в България и Чехия през Възраждането, 59–66; **Алексова, Кр.** Динамиката в статуса на отклоненията от книжовно-разговорната норма в рамките на столичната езикова ситуация, 67–76; **Петров, П.** Езиковедецът — народобудител и народобранител, 77–78; **Ангелов, А. И.** Административна и търговска лексика от габровския говор през XIX век, 79–92; **Филимонова, И.** Към употребата на фразеологизмите в българския език (продължение), 93–97; **Виденов, М.** Един интересен правописен казус, 98–101; **Ефтимова, А.** Релацията *наречие—съществително име* в обучението по български език като чужд, 105–117.

*Български език. БАН, Институт за български език.
Гл. ред. ст.н.с. дфн Владко Мурдаров. ISSN 0005-4283.*

2009, № 3: Мурдаров, Вл. Компютърната лингвистика в списание „Български език“, 5–6; **Олива, К. и Св. Коева.** Синтаксис на невъзможното, 7–16; **Михов, Ст., Т. Тинчев и П. Митанкин.** Влиянието на езиковия модел върху качеството на система за разпознаване на българска реч, 17–33; **Митков, Р., Ан Ха Ле, Г. Ф. Диаз, и Г. Карпас.** Двупосочно двуезично извличане на термини, 34–47; **Стоянова, И.** Някои методи за автоматично разпознаване на съставни лексикални единици за български език, 48–69; **Тодорова, М.** Лексикализирана граматика на български глаголни фразеологизми, 70–83; **Димитрова-Вълчанова, М. и Р. Декова.** За кодирането на лексикална инфор-

мация: ситуации и тяхната лексикализация в английски и български, 84—96; **Лесева, Св.** Изразяване на междуезиковата асиметрия в многоезикови лексикални ресурси (върху материал от български префигирани глаголи с представка *no-*), 97—117; **Петрова, И.** Парсерите като средство за автоматичен синтактичен анализ, 118—129; **Ризов, Б.** Премахване на семантична многозначност със скритите марковски модели, 130—136; **Коева, Св. и И. Стоянова.** Български национален корпус, 137—145; **Мурдаров, Вл.** За новите стари правописни дублети, 146—147; **Търпоманова, Е.** За „малкия и среден бизнес“, с. 148; **Димитрова, Цв.** Двучлното *като*, 149—151.

2009, № 4: Мурдаров, Вл. Руската езиковедска българистика в сп. „Български език“, 5—6; **Божилова, М.** Научните приноси на акад. Н. С. Державин в езиковедската българистика, 7—32; **Мичева, В.** Българистични проблеми в творчеството на академик Д. С. Лихачов, 33—43; **Молошная, Т.** Граматическият строеж на съвременния български език в изследванията на руските слависти (втората половина на ХХ век), 44—55; **Иванова, К.** Българистичните изследвания на Ю. С. Маслов, 56—67; **Легурска, П.** Някои аспекти на *tertium comparationis* при съпоставителни лексикални анализи, 68—78; **Селимски, Л.** За произхода на имената *Минадора* и *Яхор*, 79—83; **Белчева, В.** Димитър Михайлов — непознатият български студент на Фердинанд дьо Сосюр, 84—89; **Тетовска-Троева, М.** Форми на глаголите в трето лице единствено число сегашно време в българския език в исторически и съвременен аспект (I), 90—107; **Пацева, М.** Акцентни вариации при суфиксите в български език: рецесивни и доминантни суфикси, 108—115; **Мурдаров, Вл.** За правописните правила при някои сложни думи и съставни наименования, 116—117; **Кърпачева, М.** Библиография на българската езиковедска литература. 2008 г. (второ полугодие), 126—154.

2009, Приложение: Валгер, Х. Александър Теодоров-Балан и лингвистичната теория, 11—18; **Станишева, Д.** Падежната система в българския език в интерпретацията на акад. Ал. Теодоров-Балан, 19—27; **Крумова-Цветкова, Л.** Приносът на Александър Теодоров-Балан към българската лексикография, 28—34; **Божилова, М.** Акад. Александър Теодоров-Балан като изследовател на художествената (естетическата) функция на българския език, 35—41; **Венедиктов, Гр.** Някои авторски лексикални новообразувания на акад. А. Теодоров-Балан, 42—76; **Чаралозова, К.** Александър Теодоров-Балан и обучението по български език, 77—82; **Радева, В.** Акад. Александър Теодоров-Балан и общественото мнение за езика, 83—89; **Пантелеева, Хр.** За автобиографичните спомени на акад. Александър Теодоров-Балан „Книга за мене си“, 90—95; **Гладкова, Х.** Пражката следа при формирането на ранните езиковедски възгледи на Александър Теодоров-Балан, 102—118; **Мурдаров, Вл.** Младият Александър Теодоров-Балан в историята на славянската филология, 119—125; **Веселинов, Д.** Александър Теодоров-Балан и Фердинанд дьо Сосюр, 126—134; **Станчева, Р.** „Младенов contra Балан“, или представата за научна граматика на българския език от 30-те години на ХХ в., 135—140; **Иванова, Д.** За приемствеността в новобългарския книжовен език (първите десетилетия

на XIX век), 141—157; **Бояджиев, Т.** Разговорният език и книжовната нормативност, 158—161; **Ницолова, Р.** Взаимоотношението на афиксите при словообразуването, 162—168; **Ласкова, Л.** Перфект и плюсквамперфект в подчинени *да*-изречения при глаголи за възприятие, 169—185; **Парашкевов, Б.** Правописни неволи при композиции и апозиции, 186—190; **Тетовска-Троева, М.** Форми на глаголите в трето лице единствено число сегашно време в българския език в исторически и съвременен аспект (II), 191—223.

2010, № 1: Бояджиев, А. За електронния корпус от средновековни български текстове с речник, 7—22; **Димитрова, Цв.** Проблеми на лингвистичната анотация в диахронните корпуси, 23—36; **Хауге, Х. Р.** Преводът като средство за анализ на дискурсни частици, 37—44; **Търпоманова, Е.** Адмиративът в български и албански език, 45—66; **Илиев, Г.** За някои проблеми при употребата на пълния и краткия член в мъжки род, 76—74; **Атанасов, А.** Синтактични фрази с предлога *на* в предикативна позиция, 75—79; **Нестерова, П.** Аргументна структура на глагола *мигрирам*, 80—87; **Кукова, Хр.** Семантични особености на глаголите за перцепция, 88—96; **Обрешков, Н.** Класификация на въпросителни изречения за български език, 97—104; **Божилова, М.** Научните приноси на Н. С. Державин в езиковедската българистика (II), 105—123; **Лакова, М.** За изречението като композиционен знак (върху материал от български език), 124—128; **Мурдаров, Вл.** Случаят с *вкъщи*, с. 129; **Коева, Св.** За пунктуацията на подчинените изречения, част от подчинително словосъчетание, 130—131; **Калпакчиева, Кр.** Които вместо който или как множественото число асимилира единственото, 132—134; **Хауге, Х. Р.** Кратък обзор на компютърната лингвистика (ориентирана към български) в скандинавските страни, 140—141.

Български език и литература. МОН. Гл. ред. доц. д-р Владимир Атанасов. ISSN 0323-9519.

2009, № 6: Чернокожев, В. Антитоталитарната литература: памет за злото. Отговорност за бъдещето, 25—33.

Българско музикознание. БАН, Институт за изкуствознание. Гл. ред. ст.н.с. ди Елисавета Вълчинова-Чендова. ISSN 0204-823X.

2009, № 3—4: Куюмджиева, Св. 60 години музикознание в БАН. Началото, 4—9; **Куюмджиева, Св.** Областта на старата българска музика — променящи се перспективи, 10—19; **Тончева, Е.** Псалтиката — идеи за „транскрипция“ на балканската православна музика (поствизантийски период), 20—36; **Десподов, Г.** Богословското значение на причастните литургични песнопения, 37—42; **Конов, Я.** Себастиан дьо Бросар (1655—1730) и Неофит Рилски (1793—1881): духовници, ерудити, книжовници, учители, просветители, музиканти, лексикографи, 43—57; **Пейчева, Л. и В. Димов.** Етномузикологията в България — традиции и перспективи, 58—79; **Стателова, Р.** За някои нови направления в етномузикологическите изследвания в българската академична музикална наука, 80—84; **Харизанов, Г.** Развитие на българската музикална фолкло-

ристика в ретроспекция, 85—89; **Влаева, И.** Тодор Джиджев — теренистът, 90—101; **Рашкова, Н.** Интернет като изследователски терен за етномузикологията, 102—107; **Панова-Текат, Г.** Танцът като израз на идентичност и интерактивна игра, 108—115; **Христов, Д.** Мизикалнонаучното институционално стрителство, 116—122; **Вълчинова-Чендова, Е.** Понятието „обективен материал“ като инструмент на музикалната иновация в творчеството на Димитър Христов, 123—131; **Петрова, А.** Рефлексии „между културите“ при трима български композитори: Божидар Спасов (Есен), Симеон Пиронковсин (Виена), Драгомир Йосифов (София), 151—155; **Илич, Д.** Българският танц като финал на сюитата за оркестър „Балканофония“ от Йосиф Славенски, 169—175; **Каракостова, Р.** Идеята *Музикален театър* в България (ситуиране на проблема), 176—185; **Драганова, Р.** Аспекти на съвременната терминология и актуалната програма по музика в българското общообразователно училище (*върху материали от практиката в начална образователна степен*), 186—193.

2010, № 1: **Бикс, Р.** Венелин Кръстев и българският оперен тетър, 5—10; **Вълчинова-Чендова, Е.** Хоровото дело в България като култура на Новото време — през прочита на Агапия Баларева, 11—14; **Ценова-Нупшева, М.** Агапия Баларева и хорът в българския оперен тетър, 15—20; **Кръстева, Е.** Камерни хорове в България, 21—25; **Петрова, А.** Ранни експерименти в камерното творчество на Васил Казанджиев. Рефлексии на публичното и частното в идеите на композитора, 36—41; **Йосифов, Др.** *Sonate, que me veux-tu?* За сонатната резистентност у късния Васил Казанджиев (теоретически арабески), 42—46; **Димов, В.** Зурнаджийската музика в музикалната индустрия, 47—58; **Денкова, Г.** Обредът Лазаруване в Софийско днес, 85—106; **Иванова, Цв.** Клавириятно ядро в мисленето на Лазар Николов, 107—125.

Известия на държавните архиви. Главно управление на архивите.
Отг. ред. Цочо Билярски. ISSN 0323-9780.

2009, № 97: **Лечев, В.** Българската военно-административна власт в Тимошко 1915—1916 г., 3—26; **Стамова, М.** Косовският въпрос в официалните югославски документи (1981—1987), 27—47; **Лефтеров, Ж.** Комитетът по въпросите на Българската православна църква и религиозните култове (I), 48—125; **Джонев, А.** Документи по въпроса за Западните покрайнини, съхранявани в Регионален исторически музей—Кюстендил, 126—159; **Мигев, Вл.** Ново документално свидетелство за „преустройството“ и дисидентството в България (1987), 160—170; **Вълканов, В.** Споровете за оценката на Деветосептемврийския преврат от 1944 г. в ЦК на БРП (к), 171—187; **Митев, Д.** Тракийски договор от 1920 г., 188—199; **Билярски, Ц. В.** Българският въпрос в позицията на американската делегация на Парижката мирна конференция (1918—1919 г.). Документи от дневника на Дейвид Хънтър Милър, 200—249; **Михайлов, П.** Кореспонденцията между проф. Анастас Иширков и проф. Константин Иречек (по повод 140 години от рождението на Анастас Иширков), 256—268; **Митева, Кр.** За един неразчетен автограф от личната библиотека на Йордан

Йовков, 269—275; Паскалева, М. Неизвестна кореспонденция на Йордан Йовков с Георги Соколов, 276—289.

Исторически преглед. БАН, Институт по история.
Гл. ред. проф. Георги Марков. ISSN 0323-9748.

2009, № 3—4: Радева, Д. Ивайло срещу Иван Асен III и Георги I Тертер — спорът за правото на истинския цар, 3—19; Славов, С. Българската държава и Съюзът на българските конституционни клубове в Османската империя (1908—1909), 20—38; Гюдуров, Д. Образователната политика спрямо мюсюлманите в България 1919—1925 година, 39—68; Златарски, В. Между „народно-социално“ и „национал-социалистическо“. Александър Цанков и Третият райх (1933—1940 г.), 69—84; Вълканов, В. Деветосептемврийският военнополитически преврат от 1944 година (65 години от събитието), 85—122; Танкова, В. Правителството на Отечествения фронт и „Българската дипломатическа група“ в Третия райх (1944—1945), 123—145; Петков, Д. Другата страна на българо-югославските конфликтни отношения (юли 1948—март 1953 г.), 146—171; Мартиновски, Д. БКП и македонският въпрос 1957—1963 година, 172—200; Ходжа, Ш. Али паша Тепеделенли и етническият състав на Янинския пашалък в наблюденията на Лийк, 201—205; Попова, Н. Българска историческа научна книжнина 2008 г., 253—271.

История. Гл. ред. проф. д-р Георги Бакалов. ISSN 0861-3710.

2009, № 5—6: Орачев, А. Наблюдения върху проблеми на българската историография, 1—30.

Литературна мисъл. БАН, Институт за литература.
Гл. ред. Радосвет Коларов. ISSN 0324-0495.

2009, № 2: Аретов, Н. Една мумия коментира Българското възраждане: Непозната адаптация на Едгар Алан По от 1874 г., 64—71; Малинова-Димитрова, Л. От коша на Парнас. Жестовите на едно литературно приятелство [Петко Ю. Тодоров и Лора Каравелова], 87—99; Ичевска, Т. Романите на Димитър Димов — стратегии на прочита, 100—118; Шуликов, Пл. Крум Кърджиев — дълголетие на Беровия комплекс. Опит за реконструкция по архивни материали, 119—144; Ташев, А. Иван Саръилиев и началото на прагматизма и семиотиката в България, 145—159.

Македонски преглед / Macedonian Review. Македонски научен институт.
Гл. ред. проф. дин Трендафил Митев. ISSN 0861-2277.

2009, № 4: Михов, М. За „белите полета“ или размишления за българската историография по македонския въпрос, 27—38; Жечев, Н. Образователна, литературна и обществена дейност на Кузман Шапкарев, 39—60; Петров, П. Българите мохамедани (помаци) нямат своя самостоятелна история, 61—96; Славов, Сл. Финансирането на ВМОРО от българското правителство след Младотурската революция (1908—1909), 97—110; Райкова, М. Един

непознат западнобългарски паметник от XV век (ръкопис № 194 от сбирката на Църковноисторическия и архивен институт при Българската патриаршия), 111—128;

Минало / Minalo. Гл. ред. Любомир Юруков. ISSN 1310-3415.

2009, № 4: Пенчев, Вл. За някои нови наблюдения върху големия златен медальон на Констанций II от музея в Рилския манастир, 4—8; **Степанов, Цв.** Памет и забрава в християнския Изток, кр. X—кр. на XII век (Три апокалиптични казуса), 30—42; **Николова, Б.** Монахиня Теофана (Два въпроса около личността и конфесията на Кераца), 43—47; **Колева, Е. и И. Колева.** Как Габрово стана българският Манчестър?, 63—72; **Русева, М.** Българското представителство в чужбина през Първата световна война 1915—1918 г., 73—82.

Проблеми на изкуството / Art Studies Quarterly. БАН, Институт за изкуствознание. Гл. ред. ст.н.с. д-р Бисерка Пенкова. ISSN 0032-9371.

2009, № 4: Йорданов, Н. Свърши ли преходът за българския театър? 8—11; **Николова, К.** Българският театър след 1989: реконструкции, 12—21; **Попилиев, Р.** Преход и театрални смехови нагласи, 22—25; **Дечева, В.** Естетика и стилове в българския театър след 1989 година, 26—31, **Спасова-Дикова, Й.** Libri de arte ludicra. Книги за актьорското изкуство в България от началото на XXI век, 32—36; **Владова, Е.** В криза ли е кукленият ни театър? Три важни годишнини за историята на българския куклен театър (Приложение), 44—45; **Марков, В.** Калигари в България. За една рецензия на Чавдар Мутафов, 56—57.

2010, № 1: Гергова, И. Реплики на руски чудотворни икони в България, 35—39; **Константинова, Р.** Руските издания на Тодор Ф. Чипев, 40—41; **Попов, Ч.** Трансформации на постсоциалистическата живопис у нас през 90-те години на XX в. (Някои паралели със западната, съветската и постсъветската живопис), 42—47; **Гаджева, К.** Хубавите книги винаги са дебели (Социалистическият читател във фотографските илюстрации от съветските и българските списания 1948—1956), 48—54.

Старобългаристика / Palaeobulgarica. БАН, Кирило-Методиевски научен център. Гл. ред. ст.н.с. Светлина Николова. ISSN 0204-4021.

2009, № 3: Паренги, Ст. Листы Крылова-Успенского: вопросы методики изучения славянского текста византийских литургий, 3—26; **Мирчева, Б.** Още един южнославянски препис на канона за Димитър Солунски, 27—40; **Куюнджиева, Св.** Химнографската книга Трополог: извори и идентификации, 41—68; **Николова, Г.** Псалтирните цитати в глаголическата Бенедиктинска регула от остров Пашман, 69—97.

2009, № 4: Крыско, В. Древнеславянский канон первоучителю Кириллу: источники и реконструкция (песнь шестая), 3—59; **Илиева, Т.** Антонимията в старобългарския език (Върху материал от старозаветните пророчески книги

по ръкопис F.I. 461 от Руската национална библиотека, Санкт Петербург), 60—78; **Вачкова, В. и Й. Табов.** Елена от София — един възможен отговор на въпроса защо Сердика е „Константиновият Рим“, 79—100.

Études balkaniques. Institut d'études balkaniques. Ed. -in-Chief Agop Garabedian. ISSN 0324-1654.

2009, № 4: Konstantinova, Y. The Anti-Greek Movement in Bulgaria (1906) in the Perception of the Bulgarian Political Elite. Traditional Approaches and New Ideological Trends, 3—30; **Avramov, R.** Anchialo, 1906: The Political Economy of an Ethnic Clash, 31—115; **Zhelev, J.** Le Dr. Athanase Bogoridi. Les origines, l'activité, l'époque, 133—179; **Nikolova, B.** Le monastère de la Sainte-Vierge Spéléotissa de Melnik À la lumière de deux documents officiels, 180—188.

ДИСЕРТАЦИИ

2009–2010

ЕЗИК И ЛИТЕРАТУРА

Николай Георгиев **Александров**. Образни средства на телевизионната журналистика. С., 2010.

Надежда Петрова **Александрова**. „Женският въпрос“ във възрожденската публицистика и в прозата на Любен Каравелов. С., 2010.

Мариана Николова **Белнейска-Георгиева**. Еклезионимите в българския език. С., 2010.

Боряна Колева **Братанова**. Структури за изразяване на каузативност в съвременния английски и български език. С., 2010.

Ани Антонова **Бурова**. Чешкият литературен модернизъм — проекти и практики. С., 2010.

Мирослава Върбанова **Вътова**. Представи за пространство, време и движение в българския език (когнитивно изследване). С., 2010.

Мая Димитрова **Влахова-Ангелова**. Урбанонимите в град София (социометрично изследване и когнитивна картина на града въз основа на уличните названия). С., 2010.

Калина Велчева **Галунова**. Проблемът „Бай Ганьо“ в българския културен контекст на XIX век. Историко-културни и етнопсихологически проекции на литературния образ. С., 2010.

Людмила Крумова **Григорова**. Димитър Димов в европейския литературен процес (Жената като художествено-психологическа идентичност). С., 2010.
ДН

Зорница Костова **Гюрова**. Образи и послания в предаванията за религия на българския телевизионен екран. С., 2009.

Надежда Георгиева **Данчева**. Диалектната лексика в микротопонимията от Западна България (с оглед на орографската лексика). С., 2010.

Любомир Тошев **Делев**. Езикът на ужаса в българската литература след войните. С., 2010.

Емил Иванов **Димитров**. Социологически аспекти на българската литература (върху материали от 20-те години на ХХ век). С., 2009.

Гергана Георгиева **Дончева**. Образът на Балканите в балканското пост-тоталитарно кино и в някои западни филмови творби в периода 1990—2006 г. С., 2009.

Мира Живодарева **Душкова**. Поетика на Константин-Константиновия разказ. С., 2010.

Татяна Дамянова **Евтимова**. Хиндустани (урду и хинди) — интерференция в частен режим на диглосия (въз основа на помощен анализ на провербалния текст на хиндустани). С., 2009. ДН

Евгени Димитров **Зашев**. История и особености на текста на патеричния дял в Лаврентиевия сборник. С., 2010.

Ирина Николова **Иванова**. Английските tag questions — синтаксис, семантика, прагматика и усвояване. С., 2010.

Мая Василиева **Иванова**. Текстологически проблеми в Пространното житие на Константин-Кирил Философ. С., 2010.

Тодорка Сашкова **Кабакчиева**. Изграждане на институционална репутация. Проблеми и информационни ефекти. С., 2009.

Неделя Иванова **Китаева**. Специфика на вълшебните наративи в сборника *Хиляда и една нощ*. С., 2010.

Стефка Василева **Кожухарова**. La recepción (por medio de la traducción e interpretativa) de la literatura española en Bulgaria (Рецепция (преводна и интерпретативна) на испанската литература в България). С., 2009.

Мария Димитрова **Коларова**. Модели на вербоцентрични сложни съществителни имена в английския и българския език. С., 2010.

Живка Стефанова **Колева-Златева**. Лексиката от звукосимволичен (образо-подражателен) произход в етимологичния анализ (върху славянски езиков материал). С., 2010. ДН

Даниела Божидарова **Константинова**. Иронията като начин на възприемане на света в българската и словашката фразеология. С., 2010.

Ласка Ангелова **Ласкова**. Употреба на времената в сложни съставни изречения с ментални предикати (предикати за перцепция). С., 2010.

Ангел Маринов **Маринов**. Специфика на диалогичната реч във филма и нейния превод. С., 2009.

Владислав Огнянов **Миланов**. Абстрактна лексика в българските диалекти. С., 2010.

Елена Харламбиевна **Миланова (Радилова)**. Ролята на медиите за българите в Украйна. С., 2009.

Елена Тодорова **Николова**. Тройното членуване в родопските говори — диахронен, синхронен и футурологичен аспект. С., 2010.

Сабина Любомирова **Павлова**. Българската двуезична лексикография от Освобождението до края на ХХ век. С., 2010.

Иво Будинов **Панчев**. Лингвокултурен анализ на концептите „добро“ и „зло“ в български и руски език. С., 2010.

Диляна Радославова **Петрова**. Репертоарът на българските ръкописни паметници от XVII век като източник за проучване на книжовните средища. С., 2010.

Камен Руменов **Риков**. Творец и творба в старополската мерена реч. С., 2010.

Стефана Минкова **Русенова**. Репрезентации на изгнанието: *Ейми Фостър* на Джоузеф Конрад, *Истинският живот на Себастиан Найт* на Владимир Набоков и *Изгубена в превода* на Ева Хофман. С., 2010. ДН

Димитрия Костадинова **Спасова**. Древни магически практики в народната медицина от Югозападна България. С., 2010.

Иван Герасимов **Станков**. Творчеството на Васил Попов в идейно-естетическия контекст на неговото време (Критическа рецепция. Аспекти на релативизма и полифоничността). С., 2010. ДН

Румяна Лъчезарова **Станчева**. Сравнително литературознание и балканистика. По материали от румънската, българската и френската литература на модернизма. С., 2010. ДН

Росен Стоянов **Стоичков**. Глаголно-именни колокации в българския и английския език. С., 2010.

Миглена Илиева **Терзийска**. Въ-образеното слово в театъра и драматургията на Българското възраждане. С., 2010.

Светла Йорданова **Христова**. Сценарийният сюжет (проблеми на практическото обучение по сценарийна техника). С., 2010.

Мирослава Красимилова **Ценкова**. Семиотични аспекти на маркетинговите комуникации на стимулиране на продажбите. С., 2010.

Мариана Петрова **Цибранска-Костова**. Покаяната книжнина на Българското средновековие IX—XVIII век (езиково-текстологични и културологични аспекти). С., 2010.

Десислава Стоянова **Чешмеджиева**. Толерантност и етничност в медийния дискурс (Съпоставително изследване). С., 2010.

ИСТОРИЯ И ЕТНОГРАФИЯ

Камен Иванов **Андонов**. Византия и Киевска Рус през IX — началото на XI в.: приноси на сфрагистиката. С., 2010.

Димитър Виктор **Атанасов**. Косовският цикъл от предания: традиционна и моделна митология. С., 2010.

Ирина Стоянова **Витлянова**. Традиционното облекло от Провадийския сърт. С., 2010.

Мирослав Илиев **Издимирски**. Персия и Тракия през доеленистичния период. Исторически паралели, контакти и влияния. С., 2010.

Пепа Петрова **Лунгарова**. Римски култове в провинция Долна Мизия. С., 2010.

НАУЧНИ ФОРУМИ

2010

Европейска дигитална библиотека — съвременни подходи и политики за опазване и разпространение на културното наследство

Международна конференция

Министерство на културата

23—24 март 2010 г. — Варна

28 доклада

Истина, мистификация, лъжа в славянските езици, литератури и култури

Десети национални славистични четения

Посветени на 90-годишнината от рождението на проф. Светомир Иванчев

Факултет по славянски филологии на Софийския университет

„Св. Климент Охридски“

22—24 април 2010 г. — София

113 доклада от 13 страни

Пътуване към България

Втора национална конференция

15—16 май 2010 г. — Шумен

100 доклада

100-годишнината от рождението на Иван Богданов

Национална научна конференция

Департамент „Нова българистика“ и Център за документи и архивни фондове при Нов български университет

17 май 2010 г. — София

22 доклада

ЕЗИК И ЛИТЕРАТУРА

XXVI кирило-методиевски четения

Факултет по славянски филологии на Софийския университет
„Св. Климент Охридски“
11 май 2010 г. — София
12 доклада

Думи срещу догми

Националната научна конференция
Филологически факултет на Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“ и Съюз на учените в България
20—21 май 2010 г. — Пловдив

Езикът и социалният опит

Юбилейната десета международна конференция по социолингвистика
Катедра по български език на Факултета по славянски филологии на Софийския университет
„Св. Климент Охридски“
10 април 2010 г.

Екатерина Йосифова в българската литература и култура

Национална научна конференция
Департамент „Нова българистика“ при Нов български университет
22 януари 2010 г. — София
15 доклада

Научна конференция в чест на 75-годишнината на проф. Иван Кочев

Катедра по български език при Филологическия факултет на Югозападния университет „Неофит Рилски“
3 юни 2010 г. — Благоевград

Съдбата на Едип — български маршрути

Катедра по история на литературата и сравнително литературознание към Филологическия факултет на Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“
18 май 2010 г. — Пловдив

ИСТОРИЯ, ЕТНОГРАФИЯ, ИЗКУСТВО

Боянската църква между Изтока и Запада в изкуството на християнска Европа

Международна конференция
Национален исторически музей и БАН
16—17 април 2010 г. — София
23 доклада

Етрополската книжовна школа и културният живот през XVII век в българските земи

Национална конференция
Национална библиотека „Св.св. Кирил и Методий“ и Църковно-историческия и архивен институт към Българската патриаршия
20—21 май 2010 г. — София
25 доклада

Осми изкуствоведски четения

Институт по изкуствознание на БАН
18—21 май 2010 г. — София

Традиционни култури и живи музикални форми от двете страни на българо-турската граница

Българо-турска научна конференция
Институт за фолклор при БАН
15 март 2010 г. — София

ABOUT THE CENTRAL LIBRARY OF THE BULGARIAN ACADEMY OF SCIENCES

The Central Library of the Bulgarian Academy of Sciences is a multi-disciplinary scientific library responsible for the creation and the organization of the national library collection and of the library and information services of the readers and users with Bulgarian and foreign scientific literature and data bases in the field of mathematical, physical, chemical, biological sciences, Earth sciences, technical sciences, humanities and social sciences. The Central Library is a center of the special bibliography in the research fields covered by the Academy. The Library is a depository for the publications of the World Bank. It manages a network of 48 special libraries of the permanent research units of the Academy in an integrated library complex. The Central Library carries out research and development activity in the field of library and information sciences. It publishes monographs, reference works, bibliographies, studies and articles. Carries out expert activity in the field of the library and bibliographic standards and technologies. Collaborates in national and international projects. The Central Library is a base for education of students in library and information sciences.

The Central Library is the **first** scientific library in Bulgaria, founded in 1869 in Braila, Romania, as a book collection of the Bulgarian Learned Society, today Bulgarian Academy of Sciences. The whole academic library stock in 2004 is 1 888 763 volumes, from which 1 073 533 volumes of book and special kind of publications, and 815 230 volumes of periodicals. The academic collections contains more than 70 personal libraries and unique collections (old-printed books, microfilms of Slavonic and Greek manuscripts, Slavic literature). Promotes international cooperation with more than 1 500 institutions all over the world. Annually more than 1000 readers are served with over 20 000 library units and access to foreign data bases. In the Central Library is implemented the automated system for management of information resources ALEPH 500. An electronic catalogue is build for up to date and permanent 24-hour service and access to foreign data bases. The Library is a national coordination center for international standards MARC 21 and AACR2, and possesses rightful license from the Library of Congress to exchange data with leading libraries in the world.

Address: 1, 15 Noemvri Str., Sofia 1040
tel. (+359-2) 987 89 66, fax (+359-2) 986 25 00
E-mail: library@cl.bas.bg
URL: <http://www.cl.bas.bg>

ХОРИЗОНТИ

Палеославистични и кодикологични изследвания в Катедрата по българска и македонска филология към Ягелонския университет в Краков

От години наред Ягелонският университет е водещ център за палеославистичните изследвания в Полша¹. Тук е мястото да се припомнят имената на заслужили за краковската (и по-общо за полската славистика) професори като: Тадеуш Лер-Сплавински, Станислав Урбанчик и Франчишек Славски, чиито изследвания върху старата славянска култура са основани преди всичко на проучване на ръкописни извори. По-късно към тази група краковски слависти се включва и проф. Йежи Русек, започнал работа през 50-те години на XX в. като асистент в Катедрата по славянска филология на Ягелонския университет.

Научната дейност на Йежи Русек е изцяло посветена на изследвания върху южнославянските езици и най-вече върху историята на българския и македонския език. През 1963 г. защитава докторска дисертация на тема *Deklinacja i użycie przypadków w Triodzie Chłudowa. Studium nad rozwojem analityzmu w języku bułgarskim* (Wrocław, 1964). Още тогава, независимо от проучвателската си дейност в книгохранилищата на Ленинград, Й. Русек обръща сериозно внимание и на средновековните ръкописи от Македония, съхранявани в Ягелонската библиотека², изтъквайки необходимостта от сериозни проучвания върху южнославянския литературен и езиков материал — основно българо-македонски. В своя хабилитационен труд Й. Русек отново съсредоточава вниманието си върху историческата граматика на българския и македонския език³. През няколкото десетилетия, последвали

¹ Не засягаме тук изследванията върху *Slavia Latina*.

² Rusek J., *Krakowskie fragmenty średniobułgarskiego triodu z XIII w.*, „Sprawozdania z posiedzeń Komisji Filologicznej Oddziału PAN w Krakowie. Lipiec-grudzień 1962”, s. 440–442.

³ Rusek, J. *Studia z historii słownictwa bułgarskiego*, Wrocław, 1984 (Monografie Slawistyczne № 46).

издаването на хабилитацията му, той публикува редица студии, тематично или текстологично свързани с палеославистичните изследвания⁴.

В началото на 70-те години на XX в. в Катедрата по славянска филология се появява ново поколение талантиливи слависти, асистенти, впоследствие научни работници на Ягелонския университет, сред които изпъкват имената на известни и ценени изследователи като: Юлиан Корнхаузер, Барбара Очкова, Мария Домбровска-Партика, Александър Наумов, Войчех Галонзка. Благодарение на тяхната дейност, подпомогната от подкрепата на проф. Станислав Урбанчик, се появяват първите полски преводи на произведения на старата славянска литература, а образците до днес преводи на *Проглас към Евангелието* и *Азбучна молитва* не само печелят конкурсни награди, но се превръщат в стимул за по-нататъшната работа на Александър Наумов в областта на превода на църковнославянски текстове⁵. Докторската дисертация на А. Наумов⁶, както и последвалите я хабилитационен труд⁷ и многобройни публикации⁸, намира широк отзвук в полските и чуждите палеославистични центрове.

През 80-те години на XX в. Александър Наумов се заема с по-сериозни проучвания върху съхраняваните в Полша църковнославянски ръкописи. Идеята за комплексно изследване се ражда като инициатива в рамките на проект на Международния център за изследване на извори за историята на Балканите и Средиземноморието (CIBAL). Първоначално работата по изследването на полските кирилски ръкописи е координирана от Института по славистика на ПАН. Помощ оказва и Фондацията на г-жа Барбара Пясецка-Джонсън, осигурила компютър (нетипична и модерна за онова време техника — особено в работата на палеославистите). Активно сътрудничество със съвети и техника оказват и колегите: Красимир Станчев, Уйлям Р. Федер,

⁴ Вж. списък на публикациите в: *Съкровище словесное. Studia slawistyczne ofiarowane Profesorowi Jerzemu Ruskowi na 70. urodziny*, pod red. W. Stępniaк-Minczewej i W. Borysia, Kraków, 2000. В момента Елжбета Солак подготвя сборник статии с най-значимите статии на Й. Русек, който (заедно с допълнена библиография) ще излезе наскоро и ще бъде посветен на 80-годишнината на проф. Русек.

⁵ Списък на преводите на А. Наумов вж. в: A. Kawecka, I. Petrov, M. Skowronek, *Z problematyki przekładu starej literatury kregu Slavia Orthodoxa na język polski (cz. 1)* [w:] Krakowsko-Wileńskie Studia Slawistyczne t. 4, Kraków, 2009, s. 247—273.

⁶ Naumow, A. *Apokryfy w systemie literatury cerkiewnosłowiańskiej* (Prace Komisji Słowianoznawstwa PAN o. w Krakowie, 36), Kraków, 1976.

⁷ Naumow, A. *Biblia w strukturze artystycznej utworów cerkiewnosłowiańskich* (Rozprawy Habilitacyjne Uniwersytetu Jagiellońskiego, 75), Kraków, 1983.

⁸ Списък на публикациите на А. Наумов вж. в: *Кирило-Методиевска енциклопедия*. Т. 2, София, 1995, с. 798—800; *Старобългарска литература*, 41—42, 2010 (под печат).

Франсис Томсън и Марио Капалдо; много плодотворно се оказва и сътрудничеството с Центъра за изследване на Славянското средновековие към Университета в Кълъмбъс, щата Охайо (RCMSS), ръководен от професор Матеич, а после от Предраг Матеич.

Успешното приключване на продължилата почти две десетилетия работа стана възможно благодарение на помощта на полския Комитет за научни изследвания към Министерството на науката и висшето образование. В рамките на финансиран в годините 1999–2002 от КНИ изследователски проект бе подготвен първият пълен каталог на църковнославянските ръкописи, съхранявани в полски музеи, библиотеки и частни сбирки⁹. С обработката на ръкописните сбирки се заема изследователски колектив под ръководството на Александър Наумов, в който участват също: Анджей Кашлей, Ева Ригуцка-Наумов и Ян Страдомски. Активна помощ в работата оказва също Мажана Кучинска.

В хода на подготовката на каталога, съдържащ информация за едно значително количество ръкописи, бяха открити и идентифицирани много произведения, свързани с южно- и източнославянската литературна традиция. Бяха открити свидетелства за живия култ към сръбски и български светци на руската (рутенска) територия на Полско-литовската държава, а също така преписи на творби, възхождащи към „Златния век“ на средновековната българската литература. Изворовият материал позволява да се направи заключение, че сред православните жители на Жечпосполита на голяма популярност са се радвали слова, послания и поучения, приписвани на най-старите български и сръбски писатели: Климент Охридски, Константин Преславски, Йоан Екзарх, Черноризец Храбър, презвитер Козма, презвитер Григорий, Киприан, Григорий Цамблак, Данило II, Сава Сръбски, Теодосий Хилендарски, Пахомий Логотет, Черноризец Петър. В полските книгохранилища са се запазили над сто творби от посочените автори, напр.: преписи от *Азбучната молитва*, *Молитва преди изповед*, *Похвала на цар Симеон*, много пролози с жития на южнославянски светци: Арсений Сръбски, Иларион Мъгленски, Иван Рилски, Георги Нови Софийски, Йоаким Осоговски, Константин-Кирил, Лазар Сръбски, Методий, Параскева-Петка Търновска, Петър Атонски, Сава Сръбски, Симеон Сръбски. В полските книгохранилища преобладават литургични ръкописи, удовлетворявали нуждите на местната православна църква. Върху състава им влия-

⁹ *Rękopisy cerkiewnosłowiańskie w Polsce. Katalog*, oprac. A. Naumow i A. Kaszlej, przy współpracy E. Naumow i J. Stradomskiego, Kraków 2002, wyd. 2 Kraków, 2005 (тук подробна библиография).

ние оказва спецификата на региона, както и времето на създаване и разпространение: граничен културен регион на сблъсък на два типа християнска духовност, довел след 1596 година до създаването на преходен тип култура — униатската, а също до съществени изменения в рамките на самото киевско-галицко православие.

Изданието на каталога стана изходна точка за започването на комплексни изследвания върху църковнославянските ръкописи в Полша. Пореден етап на проучване бе проектът *Специфика на литургичните книги в Полско-литовската държава до края на XVI в.*, реализиран в рамките на Катедрата по българистика и македонистика на Ягелонския университет (2006—2009 г.). Основна цел на проекта беше да се установи, на базата на ръкописи и старопечатни издания от територията на Полското кралство и Великото литовско княжество, каква е била спецификата на местното православие преди Брестката уния и какъв е бил първоначалният подтик за промени в униатската обредност през XVII—XVIII в. Литургичната практика на Източната църква на териториите на Великото литовско княжество и Полската корона не е била предмет на комплексни изследвания, въпреки че в тази област доста вече е направено (преди всичко в чужбина). Най-голям интерес предизвиква литургично-нормативната дейност на киевския кръг (с митр. Петър Могила начело) от първата половина на XVII в. Литургичните книги от епохата на Петър Могила (служебник, триоди, требник) бяха подложени на задълбочен анализ. По-малко внимание бе обърнато на предходната епоха, особено на ръкописни и старопечатни свидетелства, които би трябвало да се вземат под внимание, имайки предвид факта, че Полша е люлката на кирилската печатна книга.

Източната литургия в Полско-литовската държава се характеризира със собствени нормативни процеси: запазена е фрагментарна информация за синоди и извършвани изменения в обредността; запазени са и няколко манастирски типика, патриаршеска кореспонденция. Най-много данни дават многобройните и сравнително добре съхранени типичи (най-вече новите йерусалимски), където понякога се открива сравнителен материал, т.е. привеждат се различни практики или се откриват следи от тях: йерусалимска, атонска, на Великата църква (столична катедрална), студийска (столична манастирска), московска (в по-ново време), униатска или римокатолическа. Понякога ръкописите или отделни старопечатни издания дават информация, сравняваща практиките в големите духовни центрове на Ягелонската държава — Вилнюс, Супрасъл, Лвов, Киев и др. Значителен материал съдържат също така литургичните рубрики в служебници, требници, минеи, часослови, псалтири с последование. По време на реализацията на проекта цялата информация бе подредена и подложена на анализ. В другия етап от реализацията на проекта се пристъпи към изключително важната задача,

свързана с дигиталната архивизация, сегментация и подредба на изследователския материал, който в основната си част е микрофилмиран. За печат се подготвя един изключително ценен кодекс: т.нар. *Типик от Лежахув* (сигн. BN 12168 [стара Акс. 2670], първа пол. на XVI в.), съдържащ голямо количество различен материал в сравнение с други типични от нашите книгохранилища. Ръкописът е в процес на подготовка за печат и скоро ще бъде публикуван.

В момента в Катедрата по българистика и македонистика започва работа по нов проект, свързан с църковнославянските ръкописи, който ще бъде реализиран през 2010–2012 г. Той е озаглавен *Агиография и омилетика в кирилските ръкописи в Полша* и си поставя за задача извличането и анализа на агиографски и омилетични наративи от съхраняваните в Полша ръкописи. Проектът е финансиран от Министерството на науката и висшето образование, а изследователският екип е под ръководството на А. Наумов и включва още: Мажана Кучинска, Анджей Кашлей, Ян Страдомски. Целта е да се систематизират наративните агиографски жанрове (жития, легенди) и жанровете на ораторската (омилетична) проза. Краен резултат на проекта ще бъде информатор (реперториум) на църковнославянските произведения с византийски произход, на чийто фон ще изпъкне оригиналният славянски компонент. Реперториумът по всяка вероятност ще помогне за включването в научно обръщение на кирилски материал от полските книгохранилища, определянето на неговия византийски, съответно южно- и източнославянски облик и показването на някои редки, но важни примери за литературни славяно-латински и славяно-гръцки връзки. Проектът е пръв опит за обхващането на църковнославянската агиографска и ораторска проза, както и пръв опит за систематизация на материала на агиографските и омилетичните текстове в православната култура на старата Жечпосполита.

Благодарение на провеждането на подобен тип проучвания ще бъде възможна реконструкцията на реалния обем и характер на църковнославянската преводна и оригинална литература, а в този контекст ще се изтъкнат и образците и моделите, използвани от средновековните автори при създаването на собствени творби и местната агиографско-омилетична традиция. Участниците в проекта си поставят също така за цел прецизиране на хронологията на възникване на преписите и проследяване връзките между ръкописна и старопечатна традиция. В досегашната научна литература, анализираща славянските съответствия на гръцки агиографски и омилетични текстове, материалът от нашите ръкописи не е включван.

* * *

Когато става дума за Катедрата по българистика и македонистика на Ягелонския университет като център за палеославистични и кодикологични

проучвания, не бива да забравяме за защитените тук в продължение на десетилетия многобройни магистърски (Кристина Мамайко, Мария Крупчинска, Ванда Котвич, Анна Сочувка-Водка, Ева Ригуцка, Анджей Новосад, Ева Март, Ян Витек и др.) и докторски тези (Ванда Стемпняк¹⁰, Мажана Кучинска¹¹, Анджей Новосад¹² и Ян Страдомски¹³). А. Наумов е ръководил няколко медиевистични дисертации, между които на сърбистките Дорота Гил от Краков¹⁴ и Изабела Лис от Познан. Проблематиката на Българското възраждане засяга в широк контекст в работите си Елжбета Солак¹⁵.

Тук е мястото да се споменат и някои важни научни срещи, чийто организатор е Катедрата. През 1977 г. (17–18 ноември) в Краков се състоя международна конференция на тема за старославянския патерик¹⁶. През 1983 г. (18–20 октомври) от Й. Русек бе организирана международната конференция *Старославянската химнография*, а две години по-късно, от А. Наумов, *Научна сесия по случай 1100-годишнината от смъртта на св. Методий* (май 1985 г.). По случай 500-годишнината от отпечатването в Краков на първите в света кирилски палеотипи преподаватели от Катедрата (Й. Русек, А. Наумов) участваха в организирането на международна научна конференция¹⁷; трябва да се отбележи също така ангажирането на Й. Русек в организацията на XII международен славистичен конгрес (27 VIII–2 IX 1998), както и участието му в редактирането на тома в памет на проф. Францишек Славски¹⁸. През 1999–2003 г. Научният кръжок на славистите от Ягелонския университет, чийто вдъхновител и научен ръководител тогава беше Ванда Стемпняк-Минчева, организира в сътрудничество с Института за екуменичен диалог на Папската духовна академия (днес Папски университет „Йоан Павел Втори“ в Краков) цикъл от студентски медиевистични конференции, които се превърнаха в истинска ковачница за таланти

¹⁰ Stępnia, W. *Zbornik Bdiński. Codex Gandavensis Slavicus 408. Monografia językowa zabytku* (Kraków, 1987, машинопис).

¹¹ Kuczyńska, M. *Południowostowiańska poezja liturgiczna w zbiorach bibliotek polskich*, Szczecin, 2003.

¹² Nowosad, A. *Rozum i wiara w literaturze bułgarskiej i serbskiej XIV–XVI wieku*, (Kraków, 1997, машинопис).

¹³ Stradomski, J. *Spory o „wiarę grecką” w dawnej Rzeczypospolitej*, Kraków, 2003.

¹⁴ Gil, D. *Serbska hymnografia narodowa*, Kraków, 1995.

¹⁵ Solak, E. *Nowobułgarska Biblia i jej język*, Kraków, 1997; тежже, *Znaki szczególne: językowe i wokółjęzykowe problemy bułgarskiego Odrodzenia*, Kraków, 2009.

¹⁶ Материалите от конференцията, виж.: *Slovo. Časopis Staroslavenskog zavoda u Zagrebu*, kn. 28, Zagreb, 1978.

¹⁷ *Najstarsze druki cerkiewnostowiańskie i ich stosunek do tradycji rękopiśmiennej. Materiały z sesji, Kraków 7–10 XI 1991*, red. J. Rusek, W. Witkowski, A. Naumow, Kraków, 1993.

¹⁸ *Dzieje Słowian w świetle leksyki*, pod. red. J. Ruska, W. Borysia, L. Bednarczuka, Kraków, 2002.

и благодарение на които редица млади слависти медиевисти засилиха кадровия потенциал на полските университети. Материален израз на тези срещи са томове с материали от конференциите, приети със задоволство от специалистите и включени в научен оборот като библиографски единици¹⁹.

Заслужава да се отбележи също така ангажирането на преподаватели и възпитаници на Катедрата в преводи и популяризация на старобългарски и старославянски текстове. Благодарение на техните усилия се появиха антологията: *Dar słowa. Ze starej literatury serbskiej*, изб. и обраб. А. Naumow, Łódź, 1983; *Pasterze wiernych Słowian*, изб., прев. и обраб. А. Naumow, Kraków, 1985; [фрагменти] *Niewidzialne skrzydła*, oprac. W. Gałązka, Kraków, 1987; *Święty Benedykt w tradycji chrześcijaństwa Zachodu i Wschodu*, изб. и обраб. А. W. Mikołajczak i А. Naumow, Gniezno, 2006; *Franciszek Skoryna z Połocka. Życie i pisma*, изб., прев. и обраб. М. Walczak-Mikołajczakowa i А. Naumow, Gniezno, 2007. А. Наумов има сериозно участие и в подготвянето на тома, посветен на литературната традиция, свързана със св. Николай Мирликийски²⁰. В момента в напреднал етап на подготовка са поредни антологии на църковнославянски текстове в полски превод. Мажана Кучинска и Ян Страдомски, заедно с екип от млади преводачи слависти, работят над издание на събраните съчинения на Григорий Цамблак с коментар. Към издателската дейност на краковските българисти би трябвало да се причислят и поредните томове от издателската серия *Krakowsko-Wileńskie Studia Slawistyczne (Seria poświęcona starożytnościom słowiańskim)*²¹, форум за публикации на изследвания върху старата славянска литература и култура, в това число и на старобългарската. След известен период на застои, свързан с кадрово-организаторски проблеми от страна на литовския партньор, през 2009 г. бе из-

¹⁹ *Święci w kulturze i duchowości dawnej i współczesnej Europy*, (=Biblioteka Ekumenii i Dialogu t. 9), pod red. W. Stępnia-Minczewej, Z. J. Kijasa, Wydawnictwo Naukowe PANT, Kraków 1999; *Święci i świętość u korzeni tworzenia się kultury narodów słowiańskich*, (=Biblioteka Ekumenii i Dialogu t. 13), pod red. W. Stępnia-Minczewej, Z. J. Kijasa, Kraków, 2000; *Klasztory i kultura krajów słowiańskich*, (=Biblioteka Ekumenii i Dialogu t. 15), pod red. W. Stępnia-Minczewej, Z. J. Kijasa, Kraków, 2001; *Rola klasztorów w procesie kształtowania się państwowości krajów słowiańskich*, (=Biblioteka Ekumenii i Dialogu t. 17), pod red. W. Stępnia-Minczewej, Z. J. Kijasa, Kraków, 2002; *Klasztorne ośrodki piśmiennictwa i kultury w krajach słowiańskich*, (=Biblioteka Ekumenii i Dialogu t. 26), pod red. J. Georgiewej-Okoń i J. Stradomskiego, Kraków, 2005.

²⁰ *Kult świętego Mikołaja w tradycji prawosławnej*, wybór i oprac. А. Dejniewicz, Gniezno, 2004.

²¹ KWSS t.1, Kraków 1996 (= А. Naumow, *Wiara i historia. Z dziejów literatury cerkiewnosłowiańskiej na ziemiach polsko-litewskich*); KWSS t.2, red. S. Temčinas, Kraków, 1997; KWSS t.3, red. W. Stępnia-Minczewa, А. Naumow, Kraków, 2001.

даден поредният том от серията²². От 2009 г. *Krakowsko-Wileńskie Studia Slawistyczne* ще бъдат издавани само в Краков като годишник.

Тъй като настоящата публикация има ограничен размер, в нея не е включен списък на многобройните медиевистични и българистични публикации на членовете на Катедрата. Интересуващите се препращаме към сайта на Института по славянска филология на Ягелонския университет²³.

През изминалите години много плодотворно сътрудничество свързваше преподавателите от Катедрата с други краковски медиевисти: украинисти (Ришард Лужни, В. Витковски, А. Фаловски, А. Болек, В. Мякишев); сърбисти (Дорота Гил) и с вилненските слависти Сергей Темчинас и Надежда Морозова. Но през цялото време, от далечната докторска дисертация на Куйо Куев²⁴ до ден днешен, най-важно е тясното сътрудничество между краковските и българските колеги медиевисти.

Ян Страдомски (Краков)

Палеославистични и фолклорни проучвания в Лодзкия университет

В този кратък обзор са представени преди всичко основните насоки на дейността на специалност „Палеославистика и народна култура“ към Катедрата по южнославянски филологии на Лодзкия университет. Като библиографски данни в края на прегледа се посочват предимно публикации с монографичен характер, излезли като отделни книги, тъй като цялата библиография на сътрудниците от Лодз е твърде голяма (вж. www.slavica.uni.lodz.pl).

Самата специалност съществува формално от 2007 г. и се ръководи от проф. Георги Минчев. В момента в специалността работят още двама доктори българисти с научно-преподавателски задължения (д-р Малгожата Скворонек и д-р Иван Петров) и един преподавател по словенски език (до септември 2009 г. — магистър Александър Криж, а от октомври — магистър Йаня Волмайер). В специалността подготвят своите докторски дисертации трима докторанти, двама от които са българисти — Каролина Кшешевска и Лукаш Мишелски.

²² KWSS t.4, red. M. Kuczyńska, W. Stępnia-Minczewska, J. Stradomski, Kraków, 2009.

²³ <http://www.filg.uj.edu.pl/ifs/index.html>

²⁴ К. М. Куев, *Konstantyn Kostenecki w literaturze bułgarskiej i serbskiej*, Kraków, 1950 [=Biblioteka Studium Słowiańskiego UJ, Seria A, Nr 5].

Тук е мястото да се отбележи, че палеославистичната и фолклористичната проблематика — като основни, отразени в самото название на специалността научни области — бяха в центъра на вниманието на лодзките българисти и слависти още преди формалното разделение на организационни звена в съществуващата от 1995 г. катедра. Като най-важни разработвани теми бихме искали да споменем преди всичко за онези, свързани с проблематиката, засягаща развитието на ораторските жанрове през Късното средновековие (преди всичко българските дамаскини). През 2004 г. в Лодз се състоя научна конференция, организирана от цялата Катедра по южнославянски филологии, на която дамаскинарската проблематика беше представена и обсъдена от различни гледни точки: като феномен на книжовно творчество на южните славяни; като обект на текстологични проучвания; като преходен етап в развитието на езиковата система от среднобългарски към новобългарски период; като сравнение с други подобни книжовни феномени от времето на Късното средновековие и барока в южнославянските литератури. Материалите от конференцията бяха публикувани във втори брой на издаваното от катедрата списание „Южнославянски научни свезки“, а дамаскинарската проблематика е широко застъпена в монографичните студии на всички лодзки палеослависти.

Трябва да се подчертае, че лодзките палеославистични изследвания в областта на текстологията на старите славянски текстове по принцип се опират на интердисциплинарно и излизащо извън рамките на тесния националистически дискурс (в рамките на славянската православна общност) разбиране на спецификата на средновековното книжовно наследство. Всички анализирани български явления се сравняват с подобни процеси във византийската, сръбската и руската литература, тъй като смятаме, че само по този начин може да се разбере значението и ролята на словото и книжовната дейност на средновековните славяни. Търсенето на изкуствени граници и затварянето в рамките на една национална (в случая — българска) култура смятаме за голяма методологическа грешка, водеща до стереотипно и анахронично разбиране на анализираните феномени. От друга страна, смятаме, че палеославистичните изследвания по принцип трябва да бъдат интердисциплинарни и наднационални. Едно кодикологично или палеографско проучване изисква езиковедски анализ на старите текстове; едно текстологично изследване не може да се откъсне от литургическата или библейска проблематика; литературният анализ на стар славянски текст трябва да използва знанието (а понякога и методите) на историята на изкуството или фолклористиката.

Тези методологически предпоставки насочват научните интереси на членовете на специалността към такива важни и сложни книжовни феномени като: псевдоканоничните текстове, изследователското внимание към които

от няколко години се концентрира върху апокрифната книжнина на южните и — по-общо — православните славяни. В рамките на тази проблематика в нашата специалност в момента се реализира изследователски проект, финансиран от полското Министерство на науката и висшето образование *Дигитален корпус на славянските старозаветни апокрифни текстове. Палеография, текстология, кодикология* (NN 103 196635). Основната цел на проекта е да се подготви електронен каталог (с възможност за бързо и многопластово търсене), съдържащ подробна информация за старозаветни персонажи, мотиви и отделни произведения или цикли, разпръснати по южно- и източнославянски ръкописи в няколко държави. За реализация на тази цел вече бяха проведени научни командировки в България, Русия, Полша, Чехия и Австрия, планирана е работа в библиотеките и книгохранилищата в Сърбия, Македония, Румъния, Италия и други страни. Трябва да се отбележи, че за момента такава база данни липсва, а съществуващите каталози, изготвени и публикувани предимно в края на XIX или началото на XX век, са библиографска рядкост и същевременно са неактуални и непълни.

Във връзка с апокрифната тематика в Лодз бяха проведени две научни интердисциплинарни конференции, обединени под общото название *Biblia Slavorum Apocryphorum*. Първата (2006 г.) бе посветена на старозаветните апокрифи, втората (2009 г.) — на новозаветните. И в двете конференции взеха участие както известни, така и млади изследователи от Полша, България, Русия, Италия и други държави, а материалите са публикувани в научни списания и отделен том. През 2012 г. се предвижда провеждането на трета (и последна) конференция от цикъла, посветена на някои общи проблеми на славянската апокрифна книжнина.

Описаните накратко по-горе методологически предпоставки и принципи определят също и индивидуалната научна работа на членовете на специалността, особено в рамките на текстологични проучвания. Две монографии — хабилитационният труд на Г. Минчев (за функционирането на канонични и псевдоканонични текстове в изкуството и фолклора на балканските славяни) и докторската дисертация на М. Сковронек (за мястото на архангел Михаил в културата на православните балкански славяни) — демонстрират именно интердисциплинарен и комплексен подход към анализираната проблематика, засягаща както писмени извори, така и иконография и устно народно творчество. Струва ни се, че това дава възможност на изследователя да проучи засяганата проблематика в по-широк контекст и да избегне погрешна или тенденциозна интерпретация. Към тези изследвания трябва да се добави още една докторска дисертация, подготвена от д-р Беата Котик и защитена в Катедрата по южнославянски филологии — *Twórczość pisarza bułgarskiego jeroschimonacha Spirydona Gabrowskiego (poł. XVIII w.–*

1824 г.). Работата е посветена на ученика на св. Паисий Величковски — йеросхимонах Спиридон Габровски.

Освен чисто научна дейност членовете на специалността по инициатива на Г. Минчев заедно с други колеги от цялата Катедра, както и с докторантите и студентите от горните курсове, отделят значително внимание на популяризирането в Полша на славянското (преди всичко южнославянско и българско) книжовно наследство посредством преводи и публикации, ориентирани към по-широка аудитория. Трябва да се изтъкне, че тази преводаческа дейност не може и не бива да се разглежда единствено като популяризация, тъй като изисква сериозни предварителни проучвания, търсене на съответни текстове и палеографска и езиковедска работа с изворовия материал. Първата антология, посветена на българските светци отшелници, излезе още през 2002 г. и широко се използва в от преподавателите в няколко полски университета. През 2006 г. излязоха две поредни антологии, съдържащи преводи на южнославянски старозаветни апокрифи и на български приказки и народни легенди. И двете издания са придружени с подробен коментар, речник на редки и непознати (специфични за южните славяни) термини и подробен библиографски апарат. В момента се довършват още две антологии: първата е посветена на свети Седмочисленици и съдържа агиографски, богослужбни и легендарни текстове за учениците на св. св. Кирил и Методий, а втората ще съдържа извори за богомилството. Тя се подготвя в сътрудничество с Катедрата по история на Византия към Лодзкия университет и ще предложи двуезично издание на славянски, гръцки и латински извори за средновековните дуалистични учения. Първият том от антологията, в който ще влизат славянски извори: „Беседата на презвитер Козма срещу богомилите“, „Синодикът на цар Борил“ и още няколко български и сръбски средновековни паметника, е в етап на редактиране на текстовете.

Трябва да се отбележи, че преводаческата дейност на специалността не се изчерпва с преводи от български и други южнославянски езици. Под редакцията на Г. Минчев бяха подготвени и издадени преводи на два литургически трактата (един от гръцки, един от руски език), в които се коментира символиката на православното богослужение. Тези издания могат да бъдат полезни за слависти от различни специалности и за всички, които се интересуват от спецификата на православното християнство и както се надяваме, помагат да се разбере по-добре не само ритуала, но и някои богословски принципи, функциониращи в източното християнство и определящи до голяма степен особеностите на българската култура.

Активната преводаческа дейност е станала импулс за още една инициатива, в която участват не само членовете на специалността, а и колеги от други специалности в Катедрата. Става дума за цикъл статии (придружени от коментирани библиографски списъци), посветен на историята на преводи

от църковнославянски и неговите редакции на полски, а също така на различни теоретични и практични аспекти на този специфичен тип преводческа дейност. Първата статия от цикъла, отнасяща се до следвоенния период, е публикувана²⁵. Поредните — посветени на преводи от XIX век и богослужебни текстове, свързани с дейността на Полската автокефална православна църква — в момента се подготвят.

Популяризаторската дейност и научнометодологическите принципи на изследователската дейност намират отражение и в реализирания от 2008 г. съвместен проект на специалността и Катедрата по история на Византия. Проектът включва провеждане на редовни публични лекции, подготвени от преподавателите от двете научни звена и засягащи различни аспекти на функционирането на византийско-славянската общност през Средновековието. Материалите от лекциите ще бъдат издадени в отделен том.

В специалността „Палеославистика и народна култура“ се провеждат също интердисциплинарни проучвания върху славянския фолклор, които са в тясна връзка, от една страна, с изследванията върху средновековната писмена традиция на славяните от *Slavia Orthodoxa*, а от друга — имат пряко отношение към преподаването, тъй като част от проучванията се предлагат на студентите в по-достъпна форма като лекции в рамките на блок от предмети по избор. В този контекст от началото на съществуването на Катедрата по южнославянски филологии лодзките студенти слависти са имали възможност да участват в следните курсове, засягащи палеославистичната и фолклорната тематика (всички водени от Г. Минчев):

- Глаголическа палеография;
- Сакрално пространство на православния храм;
- Духовна култура на православните славяни;
- Народна култура на балканските славяни;
- Средновековни дуалистични ереси (с акцент върху богомилството);
- Славянска митология. Езическият пантеон на славяните.

Споменатите интердисциплинарни изследвания обхващат различни аспекти на феномена „народна култура“ или „народно християнство“, схващани като конгломерат от културни текстове: литературни, фолклорни, иконографски. Фолклорните изследвания обхващат традиционните устни жанрове на народната култура (приказка, легенда, песен), разглеждани във

²⁵ Kawecka, A., Petrov, I., Skowronek, M. *Z problematyki przekładu starej literatury kręgu Slavia Orthodoxa na język polski (cz. 1)*, s. 247–255 + приложение – *Materiały do bibliografii powojennych przekładów starej literatury kręgu Slavia Orthodoxa na język polski*, s. 256–273, [в серия:] *Krakowsko-Wileńskie Studia Slawistyczne*, t. 4, red. – M. Kuczyńska, W. Stępnia-Minczewska, J. Stradomski, Kraków, 2009.

връзка с взаимоотношенията им с жанровете на „високата“ средновековна, предвъзрожденска и възрожденска литература. Членовете на специалността са участвали и участват в няколко издателски проекта, свързани с публикуването на полски преводи на български приказки и легенди.

Трябва да се подчертае също така, че изследванията върху традиционната българска култура имат не само диахронен, но и съпоставителен характер: българският фолклорен материал се разглежда в общославянски контекст. Този подход намира отражение в погответите под ръководството на Г. Минчев две докторски дисертации. Не е маловажно да се спомене също така, че избраните теми засягат проблеми, фрагментарно или въобще неизследвани в полската и българската етнология и фолклористика, затова върху тях ще се спрем по-подробно.

Темата на дисертацията на магистър Каролина Кшешевска е *Reminiscencje eposu zwierzęcego w folklorze i literaturze polskiej i bułgarskiej w oparciu o analizę typu bajkowego AT 130 „Zwierzęta w chacie“*. Работата има характер на пространна сравнителна студия върху българските и полски варианти на приказката, означена в каталога на Аарне-Томпсън с номер 130 (*Animals In Exile*; на полски: *Zwierzęta w chacie*; на български: *Домашните животни прогонват вълци/разбойници*). Предмет на изследване е приказката, схващана като традиционен орален наратив. В групата „приказки за животни“ се срещат, от една страна — наративи, свързани с езоповата традиция, но с редуциран морал в сравнение с литературните източници, а от друга — остатъци от древния животински епос, включващи приказки с основен герой трикстер и намиращи се на границата между приказката за животни и вълшебната приказка. Типът *Домашните животни прогонват вълци/разбойници*, познат в българската и полската фолклорна традиция, обикновено се разглежда като реминисценция на древния животински епос. В работата на К. Кшешевска се анализират както публикувани в Полша и България варианти на приказката, така и непубликувани български варианти. Важно е да се спомене, че авторката привлича като съпоставителен материал и произведения на художествената литература, където мотивът *Животни прогонват разбойници* е разработен с изразните средства на друг културен код.

Втората докторската дисертация е на Лукаш Мишелски. Тя е посветена на влиянието на древния близначен култ към слънцето и месечината върху различни от жанрова гледна точка фолклорни текстове, развиващи мотива за т.нар. „слънчева женитба“. И тази работа има съпоставителен характер: авторът привлича за сравнение български, сръбски, полски и източнославянски материал. Слънцето и Месецът като одушевени същества — демурзи — заемат важно място в славянския митологичен „образ на света“. Докторската дисертация е посветена на някои аспекти на соларния култ в

опозиция на лунарния, а методът на изследване, както вече бе споменато, е функционално-съпоставителен и интердисциплинарен. Изворовият материал се групира основно около фолклорни текстове (легенди, предания, песни, меморати), но също така и литературни произведения, където могат да се открият следи от соларен или лунарен култ. В научната литература съществуват изследвания, засягащи някои страни на близкия култ в митологичния образ на света при славяните, но това са по-скоро наблюдения от общ характер. Работата ще бъде опит за по-пълен преглед и анализ на съществуващия корпус текстове и реконструкция на първични народни вярвания и представи, както и връзката им с художествената литература.

Общият хронологичен списък на всички палеославистични публикации и конференции в Катедрата по южнославянски филологии на Лодзкия университет²⁶, споменати в нашия преглед, е следният:

Публикации:

- *Ziemscy aniołowie – niebiańscy ludzie. Anachoreci w bułgarskiej literaturze i kulturze*, wybór i wstęp G. Minczew, Wydawnictwo Orthdruk, Białystok, 2002;
- Minczew, G. *Święta księga – ikona – obrzęd. Teksty kanoniczne i pseudokanoniczne a ich funkcjonowanie w sztuce sakralnej i folklorze prawosławnych Słowian na Bałkanach*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź, 2003;
- *Apokryfy i legendy starotestamentowe Słowian południowych*, wybór i red. G. Minczew, M. Skowronek, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków, 2006;
- *Złota moneta za słowo. Bułgarskie bajki i legendy ludowe*, wybór i wstęp G. Minczew, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź, 2006;
- Symeon z Tessaloniki, *O świątyni Bożej*, przeł. A. Maciejewska, red. G. Minczew, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków, 2007;
- Beniamin, abp Niżnego Nowogrodu i Arzamasu, *Nowe Tablice czyli o cerkwi, liturgii, nabożeństwach i utensyliach cerkiewnych (wybór)*, przeł. I. Petrov, red. G. Minczew, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków, 2007;
- Skowronek M., „Świat cały ma Cię za obrońcę“. *Michał Archanioł w kulturze Słowian prawosławnych na Bałkanach*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź, 2008;
- *Biblia Slavorum Apocryphorum. Novum Testamentum*, red. G. Minczew, M. Skowronek, I. Petrov, Wydawnictwo „Piktor“, Łódź, 2009;

²⁶ Формалното обособяване на специалност „Палеославистика и народна култура” в рамките на Катедрата настъпи през м. март 2007 г.

- *Siedmiu Świętych Meżów – Apostołowie Słowian i ich Uczniowie*, red. M. Skowronek, G. Minczew, Kraków (под печат);
- Минчев, Г. *Текст и обред*, София (под печат);

Конференции:

- „Między Wschodem a Zachodem. Proza retoryczno-kaznodziejska w krajach południowosłowiańskich“, Лодз, 23–24 април 2004 г. Материалите са публикувани в: „Południowosłowiańskie Zeszyty Naukowe. Język – Literatura – Kultura“, 2/2005. *Homiletyka*;
- „Biblia Slavorum Apocryphorum. I. Vetus Testamentum“, Лодз, 19–21 октомври 2006 г. Материалите са публикувани в: „Fundamenta Europaea“, fasc. VI–VII, rocznik IV, 2007; „Południowosłowiańskie Zeszyty Naukowe. Język – Literatura – Kultura“, 4/2007;
- „Biblia Slavorum Apocryphorum. II. Novum Testamentum“, Лодз, 15–17 май 2009 г. Материалите са публикувани в: *Biblia Slavorum Apocryphorum. Novum Testamentum*, red. G. Minczew, M. Skowronek, I. Petrov, Wydawnictwo „Piktor“, Łódź, 2009.

Накрая трябва още да се спомене за две лодзки езиковедски работи, които, макар че не бяха подготвени в рамките на специалност „Палеославистика и народна култура“, са посветени на диахронни процеси в българския език и анализират средновековен писмен материал от лингвистична гледна точка. Те са публикувани като монографии на базата на защитени докторски дисертации. Първата (на И. Петров) е посветена на изразяването на полипредикативните структури в развитието на българския език²⁷, а втората (на А. Кавецка от специалност „Езикознание“ на Катедрата) — на изразяването на категорията определеност/неопределеност в развитието на българския и на сръбския език²⁸.

Иван Петров и Лукаш Мишелски

²⁷ Petrov, I. *Wyrażanie struktur polipredykatywnych w rozwoju języka bułgarskiego*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź, 2007.

²⁸ Kawecka, A. *Określoność/nieokreśloność w rozwoju języka bułgarskiego i serbskiego*, Wydawnictwo „Piktor“, Łódź, 2009.

Палеославистични изследвания в Университета „Адам Мицкевич“ (Познан)

Когато през 1988 г. в Университета „Адам Мицкевич“ (Познан) се учреди Катедрата по славянска филология (днес Институт по славянска филология), нейните сътрудници започнаха изследвания върху литературата и езиците на южните славяни²⁹. Първоначално палеославистичните изследвания бяха изключително малко и отговаряха на приоритетите на Катедрата, свързани с проучвания на съвременните южнославянски езици и най-новата литература на южните славяни. Преломен момент настъпи през 1995 г., когато работа в Катедрата по славянска филология започна работа проф. д-р Александър Наумов от Ягелонския университет в Краков — изтъкнат познавач на литературите и културите на Славянското средновековие. За кратко време той не само успя да създаде интерес към медиевистичната тематика у познанските слависти, но и събра около себе си кръг ученици. Сред тях се озова сърбистката Изабела Лис-Велгош, която написа под негово ръководство дипломна работа, а впоследствие и докторат. Старосръбската литература е обект на интерес от страна на тази изследователка и до днес.

Изследванията на д-р Изабела Лис-Велгош се вписват в рамките на започнатия от проф. Наумов широк проект *Изследвания по проблематиката на Библията и славянската палеография в светлината на феноменологичните и семиотичните рефлексии над духовното и идейно пространство на Slavia Latina и Slavia Orthodoxa*. Инициираният проект включва изследвания върху много аспекти от духовността, традицията и наследството на славянска Европа. Сред тях могат да се изброят: функционирането на библейския текст в контекста на адаптацията, дистрибуцията и реинтерпретацията на велики идеи; библейският текст като структурно-идеен образец за старославянската книжнина; средновековните славянски култури във връзка със западнохристиянския и източнохристиянския културен модел; славянските духовни системи като конструкти на една символична реалност и разчитането на техните функции.

Основните изследователски интереси се фокусират върху културното пространство на *Slaviae Orthodoxae*, на нейните широки и тесни измерения, т.е. върху източнославянския културен модел и функциониращите в неговите рамки по-малки системи — българската, сръбската и руската православна

²⁹ По-рано в много малка степен те се провеждаха в рамките на Института по руска филология.

култура. Допълнителна цел на тези изследвания е обхващането на характерни културни феномени, които, въпреки че имат различна проекция в отделните области, произхождат от общи извори. В тези изследвания книжнината е един от основните идейни и идеологически носители. Всяка от славянските култури (литератури) се възприема като микроправославен дериват с автономна духовна и идеологична структура, оформен в сферата на макроправославен модел.

Досегашните изследователски методологични стратегии и методи на д-р Лис-Велгош бяха преди всичко с феноменологичен и семиотичен характер. Резултатът от проучванията са две издадени книги: *Śmierć w literaturze staroserbskiej (XII–XIV w.)* (Познан, 2003) и *Święci w kulturze duchowej i ideologii Słowian prawosławnych w średniowieczu do XV w.* (Краков, 2005). Тези публикации са съобразени с интердисциплинарния начин на изследване и се намират на пресечната точка на много области: литературознание, наука за религията, културология, етнология и културна антропология, социология на религията и др. Сред останалите публикации на д-р Лис-Велгош, свързани с изследванията на Славянското средновековие, трябва да се изброят следните статии:

- *Zabójca „swój“ i obcy. Kilka przykładów z hagiografii słowiańskiej*, w: *Człowiek w sferze oddziaływania obcej kultury*, red. G. Minczew, Łódź, 2000, s. 213–220.
- *Motyw „odciętej głowy“ w literaturze cerkiewnosłowiańskiej*, w: *Święci w kulturze i duchowości dawnej i współczesnej Europy*, red. W. Stępnia-Minczewska, Z.J. Kijas, Kraków, 1999, s. 55–62.
- *Święta loza Nemanjiciów – specyficzny kontekst serbskiego średniowiecza*, w: *Święci i świętość u korzeni tworzenia się kultury narodów słowiańskich*, red. W. Stępnia-Minczewska, Z.J. Kijas, Kraków, 2000, s. 135–144.
- *Функције и промене књижевних врста на примеру српске средњовековне сцене смрти – одређене житијне јединице*, у: *Развој прозних врста у српској књижевности*, МСЦ 29/2, Београд, 2000, с. 83–92.
- *Świętość i święty w tradycji ludowej*, VIII Kolokwium Polsko-Bułgarskie, red. M. Walczak-Mikołajczakowa, Gniezno, 2001, s. 63–70.
- *„Odejście“ średniowiecznego władcy i jego narodowy testament*, w: *Język, Literatura i Kultura Słowian – dawniej i dziś III*, Litteraria, red. B. Zieliński, Poznań, 2001, s. 65–71.
- *Święci patronowie bałkańskich Kościołów narodowych*, w: *Idee chrześcijańskie w życiu Europejczyka. Język. Piśmiennictwo. Sztuki plastyczne. Obyczaje*, red. A. Ceglińska, Z. Staszewska, cz. I, Łódź, 2001, s. 137–150.
- *Византијски узори старе српске поезије – на примеру акатиста*, у: *Српска књижевност у контексту европске књижевности*, МСЦ 30/2, Београд, 2002, с. 43–49.

- *Klasztor jako miejsce cudownych uzdrowień*, w: *Wielkie ośrodki klasztorne i ich oddziaływanie na kulturę krajów słowiańskich*, red. W. Stępnia-Minczewska, Z.J. Kijas, Kraków, 2001, s. 239–245.
- *Ciało święte i nie-święte – o motywie niezniszczalności i zniszczalności cielesnej w literaturze*, w: *Пловдивски университет „Паусий Хилендарски“ – България*, Научни трудове (Филология), т. 40, кн. 1, 2002, с. 437–442.
- *Idea nagrody w tekstach cerkiewnosłowiańskich*, w: *Wielkie tematy kultury w literaturach słowiańskich*, Slavica Wratislaviensia CXLIII, Wrocław, 2007, s. 5–9.
- *Врсте и начин функционисања стварности у тексту житија (на примеру житија св. Симеона)*, у: *Књижевност и стварност*, Научни Састанак Слависта у Вукове Дане, т. 36/ 2, Београд, 2007, с. 39–48.
- *Књига о светом Николи, Црквене Студије. Годишњак Центра за Црквене Студије*, Година III, бр. 3, Ниш, 2006, с. 452.

Понастоящем д-р Лис-Велгош реализира проект в рамките на изследванията на Сръбското средновековие и култура (литература), възприета като отделна и специфична система, едновременно ситуирана в пространството на двете славянства — източното и западното. Сръбската култура от XVII в. се разглежда като символична и традиционна система — реконструиран идейно-идеологически комплекс от времето на Неманич в специфичните условия на турското робство. Изследванията се отнасят преди всичко към културата (литературата като специфичен инструмент за запазване на паметта) и нейните подсистеми, засягащи религията и етническата общност.

Изследователският инвентар е много различен, а в рефлексите, заедно със запазването на филологическия критерий като основен, се отхвърля класическото филологическо изследване на литературните текстове в полза на интердисциплинарните проучвания на текстовете на културата, които биват: културологически (нередуцирано познаване на културата; възприемане на културата като автономна сфера на общностния свят и дефиниране на неговата същност), социологически (тук се включват изключителните постижения на френската социологическа школа за изследване на религиите), антропологически (използване на фрагменти от конфигурационизма и когнитивната/интерпретативната антропология) и т.н. Освен това изследването се свързва тясно с дискурса на паметта, с нейните диференцирани регистри и взаимопреливащи потоци, което трябва да доведе до определяне на степента и възможността за реконструкция на миналото (Неманичовото) и неговата екзегетика през турско време. С тази тематика са свързани следните публикации:

- *W poszukiwaniu kształtu XVII-wiecznej literatury serbskiej*, w: *Zderzenie czy dialog państw narodowych w Europie?*, red. J. Sobczak, A.W. Mikołajczak, Poznań, 2008, s. 349–353.
- *Watykan i Serbia – patriarcha Pajsije wobec unii*, w: *Religijna mozaika Bałkanów*, red. M. Walczak-Mikołajczakowa, Gniezno, 2008, s. 62–68.
- *Pajsije Janjevca na straży serbskiej tradycji świętości*, w: *Паусиеви Четения. Международна славистична конференция: Интеркултурният диалог – традиции и перспективи*, Научни трудове (Филология), т. 46, кн. 1, сб. Б, Пловдив, 2008, с. 73–83.
- *Rekonstruowanie przeszłości – konstruowanie teraźniejszości. Kilka uwag o sposobie odzyskiwania pamięci na podstawie hagiograficznej narracji Pajsija Janjevca*, w: *Krakowsko-Wileńskie Studia Sławistyczne*, t. 4, Kraków, 2009, s. 221–234.

Под печат се намират следните публикации:

- *Tradycja cerkiewna i ludowa jako źródła pamięci – na podstawie hagiograficznej narracji o śmierci Uroša V*
- *Patriarchat w Peci między Trzema Rzymami*
- *Integrująca (modelująca) rola wielkich idei – na przykładzie idei świętości*
- *‘Амоска Гора је у Српској земљи’ – opis Symeona Świętógórca*,
- *Ciało w kulcie pamiętane. Serbskie (siedemnastowieczne) projekcje literackie*
- *Hagiografia i ikonografia w funkcji kulturowej mnemografii*

Научноизследователската дейност на д-р Лис-Велгош обхваща и участието ѝ в няколко проекта, свързани с широко разбираната европейска духовност. Плод на това участие са написаните от нея речници на термините към книгите: *Kult świętego Mikołaja w tradycji prawosławnej* (Gniezno, 2004, s. 119–129), *Święty Benedykt w tradycji chrześcijaństwa Zachodu i Wschodu* (Gniezno, 2006, s. 172–187), *Franciszek Skoryna z Połocka. Życie i pisma* (Gniezno, 2007).

На това място — във връзка с гореизброените заглавия — трябва да се спомене, че през 2000 г. беше основан извънградски филиал на Университета „Адам Мицкевич“ — Европейски колегиум в Гнезно (Collegium Europaeum Gnesnense), в който започнаха да се провеждат широки и задълбочени изследвания върху фрагменти от европейската култура. Някои познански (и краковско-познански) изследователи, между които проф. Александър Наумов и проф. Мариола Валчак-Миколайчакова, пренесоха там преподавателската и изследователската си дейност. Няколко години по-късно към тях се присъедини проф. Мажанна Кучинска — по-рано сътрудник в Шечинския университет.

Мариола Валчак-Миколайчакова е езиковед. Нейните интереси, свързани с българския език, се съсредоточават върху проблематиката на създаването на нормите на съвременния книжовен български език, но при подходящ случай засягат и по-ранни въпроси.

Особено място в научната биография на авторката заема историята на българския език. Плод на този интерес са три книги и обширна серия от научни статии. Книгата *Język piśmiennictwa bułgarskiego. Zarys dziejów* (Poznań, 1998) е замислена като компендиум, представящ развоя на българската книжнина от началото ѝ до формирането на новобългарския книжовен език през XIX в. Съчинението е първо изследване на полски език, което в стегнат вид представя езиковите явления, присъстващи в българските литературни текстове от X в. до XX в. и указва развоя на езика на българската книжнина от старобългарския период до съвременността.

Интересът ѝ към историята на езика определя също така появата на две статии, посветени на първите граматики на българския език, чийто автор е Мариола Валчак-Миколайчакова:

- *Pierwsze gramatyki języka bułgarskiego*, [w:] *Poznańskie Spotkania Językoznawcze*, t. 5. pod red. Z. Krażyńskiej i Z. Zagórskiego, Poznań, 1999, s. 179–191.
- *Język bułgarski początku XIX wieku w świetle pierwszych podręczników gramatyki*, [w:] *Materiali miznarodnoi slavisticnoi konferencii pamjati profesora Kostjantina Trofimovica*, Lwów, 1998, s. 18–23.

Дисертацията си за присъждане на степента доктор на филологическите науки *Piśmiennictwo katolickie w Bułgarii. Język utworów II połowy XVIII wieku* (Poznań, Wydawnictwo Naukowe UAM, 2004) авторката посвещава на малко познатото, но твърде значително за развоя на българския книжовен език творчество на българските писатели католици (т.нар. павликяни). До написването на дисертацията изчерпателен анализ на езика на техните съчинения не беше публикуван. Изборът на тази тематика е продиктуван от интереса към разнородността на българската култура и от факта, че въпреки подеманите от няколко български учени опити за разрешаване на тези въпроси, проблемът за католическата книжнина години наред беше недостатъчно проучен. От тази гледна точка изследователката положи старание да представи, въз основа на по-широк исторически и обществен кръг, взаимовръзките и сложната система от зависимости между литературния текст и неговите адресати. През 2009 г. се появи следващата книга на Мариола Валчак-Миколайчакова, този път посветена на проблематиката на обобщаването на възгледите върху новобългарския книжовен език, представен от преводачите на Езоповите басни (*Bułgarski Ezop*, Poznań, 2009).

Вследствие от сътрудничеството между проф. Александър Наумов и Мариола Валчак-Миколайчакова, а по-късно и Мажанна Кучинска в годините 2001–2008 в *Collegium Europaeum* в Гнезно се провеждаше ежегодна конференция *Colloquium Europaeum*. Въпреки обширната тематика, която конференцията предполагаше, тя събираше преди всичко изследователи

слависти. Ето защо в рамките на палеославистичните изследвания в Познан и Гнезно трябва да се изброят следните сборници: *Tradycja łacińska i bizantyjska wobec idei jedności europejskiej*, pod red. M. Walczak-Mikołajczakowej i A. W. Mikołajczaka (Gniezno, 2003); *Kulturowe konteksty integracji europejskiej*, pod red. M. Walczak-Mikołajczakowej (Gniezno, 2004); *Religijna mozaika Bałkanów*, pod red. M. Walczak-Mikołajczakowej (Gniezno, 2008). Работният цикъл на тези симпозиуми завърши с конференцията *Święta góra Atos w kulturze Europy, Europa w kulturze Atosu*. Докладите от тази научна среща са публикувани в едноименен сборник под ред. на Мажанна Кучинска.

Collegium Europaeum в Гнезно инициира издаването на собствено научно списание „Fundamenta Europaea“. В периода 2003—2006 излязоха шест броя на изданието и във всеки том беше публикувана поне една статия, посветена на палеославистичната проблематика. Изключение представлява № VII от 2007, който излезе в сътрудничество със славистите от Лодзкия университет и изцяло беше посветен на проблематиката на старозаветната апокрифна славянска традиция. В него бяха публикувани 13 статии, посветени на тази тематика, написани от автори от България, Полша и Германия. Приготвяният понастоящем (в момента под печат) том IX се свързва с присъствието на кирило-методиевската традиция в различни европейски страни и се реализира в сътрудничество с италиански слависти.

Важна инициатива на проф. Александър Наумов и проф. Мариола Валчак-Миколайчакова беше създаването на серията, озаглавена: *Biblioteka Duchowości Europejskiej*. Около тази идея се събра екип от изследователи и преводачи (от различни славистични центрове в Полша), които се заеха със сложната задача да преведат някои непревеждани досега старобългарски текстове на полски език.

В рамките на серията *Biblioteka Duchowości Europejskiej*, издавана от проф. Александър Наумов и проф. Мариола Валчак-Миколайчакова, досега са обнародвани три тома:

- *Kult świętego Mikołaja w tradycji prawosławnej*, wybór i oprac. A. Dejniewicz, Gniezno, 2004.
- *Święty Benedykt w tradycji chrześcijaństwa Zachodu i Wschodu*, wybór. i oprac. A.W. Mikołajczak, A. Naumow, Gniezno, 2006³⁰.
- *Franciszek Skoryna z Połocka. Życie i pisma*, wybór, opracowanie i przekład M. Walczak-Mikołajczakowa, A. Naumow, Gniezno, 2007.

Особено внимание заслужава последният том от серията *Biblioteka*

³⁰ Този том е посветен на св. Бенедикт Нурсийски и беше издаден в момента, в който на папския трон в Рим се възкачи Бенедикт XVI. Ето защо томът беше предаден на Папата по време на негово посещение в Краков.

Duchowości Europejskiej, защото Франчишек Скорина, преводач и издател на първата кирилска библия (1517—25), възприеман от някои като родоначалник на белоруския език, е една от най-важните и въпреки това все още малко познати фигури в славянската култура, дори и в държавите, в които е живял и работил. Написаните от Скорина текстове (не всички са отпечатани) представляват важен принос в културното наследство на славянските народи. Ето защо тяхната съвременна литературоведска и културологична интерпретация (уводът към изданието е на Александър Наумов) и публикацията на превода на полски език (преводът е на Александър Наумов и Мариола Валчак-Миколайчакова) трябва да се възприемат като значително постижение на познанския славистичен център.

Вследствие на промяната на изследователския профил на Collegium Euro-raeum в Гнезно издаваната серия в най-скоро време ще промени своя издател и графично оформление.

Както беше споменато по-горе, през 2007 г. към кръга на познанските слависти се присъедини проф. Мажанна Кучинска. Научните ѝ интереси се съсредоточават около проблемите на най-малко познатия, но изключително богат дял от литературното наследство на източните славяни — оригиналната литургическа поезия (химнографията). Провежданите от нея изследвания представляват част от инициатирано от група учени проучване на полски сборки от църковнославянски ръкописи, които са основно от кръга на православната и униатската църква в Полша. Само малка част от ръкописите произхожда пряко от територията на Балканите, Москва и околностите ѝ и от кръговете на староверците.

Полските ръкописи на кирилица, намиращи се в библиотеки и музеи във Варшава (Biblioteka Narodowa), Люблин (Biblioteka Metropolitalnego Seminarium Duchownego i Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego), Краков (Biblioteka Jagiellońska, Biblioteka Czartoryskich – Muzeum Narodowe m. Krakowa), Санок (Muzeum Historyczne; Muzeum Budownictwa Ludowego), Пшемишъл (Biblioteka Muzeum Narodowego Ziemi Przemyskiej), обхващат по-голямата част от най-важните православни култове в Югоизточна Европа — България, Сърбия, Молдова. Към тях принадлежи химнографска литература, посветена на св. Константин-Кирил, апостол на славяните (едно копие от служба), на св. Стефан Неманя (една служба с автор св. Сава, шест копия от Теодосий Хилендарски), на св. Арсений — сръбски архиепископ, наследник на св. Сава (две копия от служби), на св. Йоан Нови (Сучавски) — грък, свързан с молдавската традиция (едно копие), на св. Параскева-Петка Търновска — гъркиня, една от най-популярните славянски светици (четиридесет и едно описания на служби) и на празника *Въведение Богородично* (21 XI; шест копия от служби).

В своите изследвания Мажанна Кучинска се насочва преди всичко към текстологията — прави структурен анализ на отделните произведения, изследва съвместимостта с реализирания тип устав, връзките с най-старите известни копия и печатни текстове. Проследява промените, които те търпят в течение на векове. От гледна точка на голямата тематична и композиционна разнородност най-голям интерес предизвиква изворовият материал за Параскева-Петка. Той е приписан към определен тип, химните са номерирани (вкл. с богородичните). С мисъл за бъдещи текстологични изследвания е изготвен азбучен индекс на всички песни/химни, съставени са композиционни схеми за всеки тип литургия и структурни таблици, обхващащи полските копия на службите за св. Петка. Включени са и по-ранните, кореспондиращи с тях южнославянски образци — най-старият славянски текст на Драгановия миней, копие от търновската служба и сръбски вариант на произведението, издадено от Божидар Вукович през XVI в.

Полската южнославянска химнография представлява изключително ценно допълнение към съществуващите днес сборки от самостоятелното църковно творчество на славяните. Литургията в чест на св. Кирил е свързана с първоначалните версии на композицията. Намиращата се в полските сборници служба, посветена на св. Симеон, е четвъртото копие в света (има две в София и едно в Белград) на произведението, написано от неговия син — св. Сава. Едно от копията на службата с автор Теодосий Хилендарски е най-старият познат днес препис на този текст. Службата за св. Йоан Сучавски не изненадва нито от текстологично, нито от литургично гледище, но пък представлява единственото в историографията потвърждение на пренасянето на мощите на светеца от Ян III Собиески от Сучава в Полша. Най-внушително се представя литургичната поезия, посветена на Параскева-Петка Търновска. Тя представя всички възможни редакции на текста и ги обогатява с нови химни. Ясно отразява процеса на трансформация на литературния жанр, какъвто се явява славянската химнография. В последния етап от този процес се появява различен тип литургично творчество, част от практиката на униатската църква в Полша.

Брестката уния (1596) внася допълнителен елемент към религиозния живот на руските земи на полско-литовската държава. Тя води до преминаване на част от православните към нова юрисдикция. Първоначално, по време на богослужение, те използват книги от преди 1596 г. С течение на времето те не само ги редактират, като отстраняват стари празници и ги заменят с латински, но и постепенно сменят литургичните правила, регулиращи организацията на богослужението. Този процес се забелязва в част полски химнографски композиции в чест на южнославянски светци.

Униатската църква признава култа към св. Йоан Сучавски и Параскева-Петка (Симеон Сръбски е заличен от ръкописите). В Полша не са намерени

литургични текстове за св. Йоан Сучавски, знаем само, че датата на честването му е сменена, за да се различава от православния календар. Причината за това състояние на нещата може да се припише на локалния обхват на култа към светеца в Полша и относително бързото връщане на неговите мощи в Молдова (все пак не се изключва вероятността да се намерят такива произведения в сбирките от книги в Украйна или Румъния). Сред копията литургични текстове в чест на св. Петка намираме три униатски преписа. Два от тях са подложени на простата операция по съкращаване на текста, като са отстранени някои химни, в третия вече се вижда различна концепция за организация на композицията. Службата обхваща основните химни на празника, но е допълнена от литургични бележки, позволяващи съществуването на произведението в неговата пълна версия.

Полските преписи на канона на Въведение Богородично се оказаха в помощ за реконструкцията на оригиналния акростих, вписан в текста. Всички съдържат липсващия в него инициал „J“. Петият тропар от осмата песен не започва от „Tyj edina...“, а от „Jako edina...“.

Голямото количествено и качествено богатство от оригинална южнославянска химнография в полските ръкописи на кирилица значително разширява изследователския спектър. Позволява досегашните хипотези да се конкретизират и да се появят нови. Не без значение е фактът, че полските православни и униатски средища са се отнесли творчески към литургичната традиция, предадена им от по-опитните източни църкви. Изследванията потвърждават поставяната вече теза за силните връзки между полското православие и църковнославянската традиция на Балканския полуостров и Света гора, показващи доста голяма религиозна независимост от мощния съсед — Московското княжество.

Най-важните публикации на Мажанна Кучинска, свързани с гореописаната проблематика, са:

- *Południowostowiańska poezja liturgiczna w zbiorach bibliotek polskich*. Szczecin, 2003.
- Kuczyńska, M. *Ruska homiletyka XVII wieku w Rzeczypospolitej. Ewolucja gatunku – specyfika funkcjonalna* (Cyryl Stawrowiecki, *Ewangelia pouczająca, Rachmanów 1619, Joanniczusz Galatowski, Klucz rozumienia, Kijów 1659*), Szczecin, 2004.
- Grzegorza Cambłaka „Nabożeństwo ku czci św. Jana Nowego Suczawskiego, 2VI“, [w:] *Literatura i język rosyjski w świecie*, Materiały z III Konferencji MAPRJaŁ, red. E. Kucharska, Szczecin, 1993, s. 27–36.
- *Polska kopia służby ku czci św. Cyryla-Filozofa*. „Slavica Stetinensia“ 1994/3, s. 65–82.

- *Obraz św. Paraskiewy-Petki Tyrnowskiej w hymnografii słowiańskiej*. Materiały Międzynarodowej konferencji naukowej „Stosunki polsko-wschodniosłowiańskie“. Rzeszów 25–27 V 1994, red. K. Prus, s. 141–144.
- *Utwory hymnograficzne ku czci św. Metodego jako źródło historyczne*. „Slavica Stetinensia“ 1997/6, s. 131–135.
- *Hymnograficzny obraz Jana Suczawskiego*, [w:] *Literatura a liturgia* red. J. Okoń, Łódź, 1998, s. 119–123.
- *Полски преписи от службите на св. Петка Търновска*. „Acta Palaeoslavica“ 1, Sofia, 2000, s. 133–147.
- *Starosłowiański Kanon na wprowadzenie Matki Bożej do świątyni*. VIII Kolokwium Słowistyczne Polsko-Bułgarskie. Collectanea Polono-Bulgarica, t. I, pod red. M. Walczak-Mikołajczakowej, Gniezno, 2001, s. 47–56.

Както става ясно от по-горния преглед, интересите и изследванията на славистите, обединени от познанския център, са твърде различни, а полето на проучванията им обхваща както южното славянство, така и източното, и то в течение на много векове. Все пак главният изследователски интерес се съсредоточава върху периода XVI–XVIII в.

**Мариола Валчак-Миколайчакова,
Изабела Лис-Велгош,
Мажанна Кучинска**

MARIN DRINOV ACADEMIC PUBLISHING HOUSE

ABOUT US

The history, development and traditions of the Marin Drinov Academic Publishing House reach back to the historic 1869 year, when the Bulgarian Literary Society was set up in Wallachia and Russia. The Society emerged in the conditions of foreign bondage and emigration, willed into life by the enthusiasm and efforts of a few scholars and men of learning, including Marin Drinov, Vasil Droumev, Vasil Stoyanov, and with the aid of ardent patriots from the Bulgarian Emigré circles.

Marin Drinov and Vasil Droumev, the first actual members of the Society, organised and edited its publications.

After Bulgarian Literary Society was transformed into the Bulgarian Academy of Sciences in 1911, it embarked on a wide-scale publishing activity in the face of many obstacles arising from the lack of its own publishing and printing house.

The Academic Publishing House was established in 1949.

In 1994, on the occasion of the 125th Anniversary of Bulgarian Literary Society, the BAS Publishing and Printing

House was renamed into the Marin Drinov Academic Publishing House.

Now it is a publishing and polygraphic complex for academic literature bringing out monographs, dictionaries, reference books, encyclopedias, collections, journals, popular science literature, and manuals for all spheres of knowledge.

Of the vast multitude of other publishing houses the Marin Drinov Academic Publishing House is singled out now as one of the highly respected and preferred publishers, both by the authors for its adherence to tradition, and by the readers for obtaining up-to-date scientific information from its publications and ideas how to transfer scientific theory into practice.

With the issued academic literature the Publishing House helps for increasing the role of science in people's life, it helps for the cultural and economical development of Bulgarian people, and to enhancing their national self-confidence. Its output is a vehicle for the Bulgarian scientific thought to find its place among the Bulgarian men of science and to uphold the national and cultural prestige of Bulgaria abroad.

Contact

Address:

1113 Sofia, Acad. G. Bonchev St., Bl. 6

Tel. (+359 2) 72 09 22, 979 34 49

Fax (+359 2) 870 40 54

E-mail: baspress@abv.bg

Director

Prof. Yatchko IVANOV, DSc

Member of BAS

Tel. (+359 2) 72 09 22, 979 34 49

НАУЧЕН ЖИВОТ

Премиера на университетската поредица „История и книжнина“

На 9.04.2010 година в Първа академична зала на СУ Св. „Климент Охридски“ се състоя премиерата на новата университетска поредица „История и книжнина“. Това амбициозно начинание е част от проекта *История и историзъм в православния славянски свят. Изследване на идеите за история*, финансиран от Националния фонд за научни изследвания (НФНИ). Този проект се изпълнява от изследователски консорциум с ръководител проф. дфн Анна-Мария Тотоманова. В екипа са включени учени от различни институции и с различен профил — историци, филолози, философи, антрополози, културолози. Главен редактор на поредицата „История и книжнина“ е проф. Татяна Славова от СУ „Климент Охридски“. В редакционната колегия присъстват имената на известните учени слависти: Марио Капалдо от Римския университет La Sapienza, Анатолий Турилов от Института по славяноведение при РАН, Москва, Татяна Лалева от Университет Complutense, Мадрид.

Проф. дфн Анна-Мария Тотоманова представи новия проект, като изтъкна неговата значимост. Проектът дава нов тласък за развитието на палеославистиката, в която българските изследователи имат безспорни постижения и висок международен престиж. Именно затова е наложително нейното популяризиране сред широка културна аудитория. Улеснение за широката читателска аудитория са преводите на старобългарски съчинения на съвременен български и на английски език.

Националният научен фонд предвижда изграждането на Център за върхови постижения в медиевистиката. Предстои включване на издадените извори в цялостна концепция за база данни, придружена с метаинформация (библиографски сведения, терминологични речници, онтологична структура на термините) и лингвистична среда (граматични анотации и речници). Изграждането на единна интердисциплинарна информационна система би улеснило достъпа до знанията за Средновековието и би допринесло за обо-

гатаване на съществуващите преподавателски практики на обучение в отделните дисциплини в университетите. Особено важна цел на бъдещия Център за върхови научни постижения е осигуряването на достъп до редки научни източници, които не се намират в българските библиотеки и архивохранилища.

Самата поредица „История и книжнина“ и в частност три от предвидените единадесет книги бе представена от проф. Татяна Славова, изтъквайки заслугата за нея на издателя Георги Панчев. Поредицата включва следните заглавия: „Владетели и книги“ от Нина Гагова, „Представата за покръстването на българите в католическата традиция X—XVII в.“ от Анна Влаевска-Станчева, „Владетел и администрация в ранносредновековна България. Филологически аспекти“ от Татяна Славова, „Сказание Исаево и формиране на политическата идеология на ранносредновековна България“ от Иван Билярски, „Романът „Антихрист“ на Емилиян Станев в контекста на средновековната християнска култура“ от Венелин Грудков, „Текст и обред“ от Георги Минчев, „Младостта на цар Симеон“ от Христо Трендафилов, „Среднобългарски превод на Хрониката на Константин Манасий“ от Вася Велинова, „Хронографията на Юлий Африкан в славянски превод“ от Анна-Мария Тотоманова, „Повест полезна за латините. Паметник на средновековната славянска полемика срещу католицизма“ от Ангел Николов. Реализирани са три от тях: „Владетели и книги“ от Нина Гагова, „Младостта на цар Симеон“ от Христо Трендафилов и „Житие на българския Антихрист“ от Венелин Грудков. Проф. Славова обърна специално внимание на факта, че това е поредица, предназначена за широк кръг специалисти — медиевисти, историци, филолози, културолози, антрополози, а също и за всички онези, които се интересуват от православната славянска старина. Тя обърна внимание и върху различните гледни точки, засегнати от авторите, което е и една от големите заслуги на този труд.

Проф. Донка Петканова, ст.н.с. Лиляна Грашева и гл. ас. Ангел Николов представиха подробно първите три книги: „Владетели и книги. Участието на южнославянския владетел в производството и употребата на книги през Средновековието (IX—XV в.): рецепцията на византийския модел“ на Нина Гагова, „Романът „Антихрист“ на Емилиян Станев в контекста на средновековната християнска култура“ на Венелин Грудков и „Младостта на цар Симеон“ на Христо Трендафилов. Всички те бяха единодушни в оценките си за значимостта на научните постижения на тези трудове, за солидната изворова основа, върху която се градят изследванията, както и за научната зрялост на авторите им.

Веска Топалова

Международна конференция „Културното наследство на св.св. Кирил и Методий като фактор за единство между югоизточноевропейските страни“, Аминдо, Гърция, 21–22 май 2010 г.

Двудневната международна конференция (с участие на учени от Австрия, България, Словакия, Сърбия и Гърция) бе организирана от кметството на гр. Аминдо, от Департамента за балканистика при Университета на Западна Македония (гр. Флорина) и от Обществото за опазване на околната среда и културното наследство на Република Гърция. Почетен председател на организационния комитет бе кметът на гр. Аминдо г-н Константинос Теодоридис.

Откриването на конференцията съвпадна с големия християнски празник св.св. Константин и Елена, като участниците присъстваха на тържествената литургия в едноименната църква в гр. Аминдо. Конференцията бе открита в местния културен център с приветствени послания от Вселенския патриарх Вартоломей и от гръцкия архиепископ Йеронимос, както и с приветствия от митрополита на Берат и Авлона Игнатиос и от митрополита на гр. Флорина Теоклитос. Поздравления и пожелания за успешна работа поднесоха кметът на Аминдо г-н Константинос Теодоридис, от името на Министерството на културата на Република Гърция и на областната администрация.

На откриването бе представена внушителна изложба от над 100 репродукции и постери на документи, образци от ръкописи, на иконографски изображения и стенописи, свързани с живота и дейността на св.св. Кирил и Методий и с Кирило-Методиевото културно наследство в Европа. Изложбата, осъществена от доц. д-р Константинос Нихоритис (ръководител на докторската програма в Департамента по балканистика) и от Йоанис Сисиу (уредник на музея в гр. Кастория), обхващаше три зали на местното училище, специално приспособени за случая. Тя беше посетена от представители на администрацията в Аминдо, Флорина и Солун, както и от висшето гръцко духовенство, присъстващо на конференцията.

Първото заседание на конференцията бе определено за пленарни доклади. Слово произнесе митрополитът на Берат и Авлона Игнатиос, който характеризира конференцията като съществена научна проява за популяризиране на дейността на св.св. Кирил и Методий. Проф. Йоанис Гарнанидис (Университет „Аристотел“ в Солун) в изчерпателното си изложение на тема *Наднационалният и икуменически характер на учението на*

солунските братя св. св. Кирил и Методий анализира идейната основа на мисиите на славянските апостоли като проява на византийската държавна и църковна политика и техните резултати в средновековна Европа. Той подчерта положителните тенденции по отношение на взаимодействието и съвместното съществуване между различни национални езици и култури и различни вероизповедания през IX в., които дават своите плодове и до днес. Ст. н. с. Анисава Милтенова (Институт за литература, БАН, София) разглежда последните постижения на хуманитаристиката, свързани с Кирило-Методиевите проучвания в доклад на тема *Изследванията върху Кирило-Методиевите мисии в началото на XXI век: проблеми и перспективи*. Бяха проследени основните насоки на развитие на медиевистиката — издания на паметници, издания и описания на славянски ръкописи, енциклопедии, монографии върху литературата, езика и изкуството през IX—X в. Очертана беше перспективата за изграждане на компютърни бази данни и дигитални библиотеки от славянски ръкописи, които създават условия за бърз и лесен достъп до изворите и библиографията. Андреадис Севастиянос (докторант от Университета в Атина) разглежда външната политика на Византия през IX в. в доклад на тема *Мисията и Византия: многолик план и стратегическа цел (по материал от мисията на св. св. Кирил и Методий)*.

В началото на вечерното заседание от първия ден на конференцията в началото беше припомнено творческото дело на неотдавна починалия проф. Евангелиос Кириакудис с кратък филм, посветен него. Беше изтъкнат приносът на видния учен изкуствовед в изнасяне на факти за култа към солунските братя и тяхната епоха в църковната живопис. Следваха доклади и презентации върху материал от църковното изкуство, свързано със св. св. Кирил и Методий и техните ученици: на проф. Хрисанти Мавропуло-Цуми (Университет в Солун) и на Йоанис Сисиу (музей в Кастория). Ценни данни и нови интерпретации за развитието на Кирило-Методиевите традиции в сръбските земи от IX до XIII в. изнесе д-р Сърджан Пириватрич (Институт по византология, Белград). Д-р Андрей Шковйера (Институт по славистика, Братислава) говори за „византийската традиция“ в Словакия през средновековната епоха и корените на Кирило-Методиевото дело в културното наследство на тази територия. Той анализира преките и косвени следи от дейността на славянските апостоли.

Вторият ден на конференцията предложи както обзорни, така и доклади, в които се изнасяха нови материали. Проф. Хараламбос Симеонидис (Университет в Солун) показва значението на езиковия анализ на материал от славянските езици с цел да се установят гърцизмите в него. Проф. Анастасиос Каратанасис (Университет в Солун) разглежда обстойно възприемането на Кирило-Методиевото дело в Европа и неговата оценка в съвре-

менните исторически изследвания. Проф. Татяна Суботин-Голубович (Университет в Белград) в доклада си *Солунските братя и сърбите* проследи писмените паметници (служби и жития), които свидетелстват за почитането на св. св. Кирил и Методий сред сърбите в Средновековието. Интерес предизвика докладът на проф. Михаил Тритос (Университет в Солун) на тема *Кирил и Методий и проблемът за национализма на Балканите*, както и сходните по тематика доклади на д-р Илиас Евангелу (Университет в Солун) *Кирило-Методиевото наследство и предизвикателствата на модерния свят* и на д-р Евангелиос Герониколас *Светите Кирил и Методий в една постмодерна интерпретация*. Доц. Константинос Нихоритис говори на тема *Църковни и политически подстъпи към мисията на св. св. Кирил и Методий*. Той подчерта икуменическото значение на делото им и разгледа редица фактори в политиката на византийската църква, отразени напр. в решенията на Константинополския събор от 879–880. Важни данни за преводаческата дейност на Преславската книжовна школа се съдържат в доклада на проф. Димитър Кенанов (Великотърновски университет), посветен на сборника „Златоструй“, преведен по поръка на цар Симеон вероятно в началото на Х в.

В първата част на вечерното заседание на конференцията през втория ден бе изслушан с интерес доклада на проф. Василиос Кацарос (Университет в Солун), посветен на създаването на славянското писмо и превода на първите литургически книги от светите братя. Ученият аргументира съществуването на преводачески център в църквата „Св. Апостоли“ в Константинопол, в който се е формирал кръгът от Кирило-Методиеви ученици и се е извършвала преводаческа дейност от гръцки на старобългарски език. Два доклада бяха посветени на творческото дело на архиепископ Теофилакт Охридски: отец Иринея Хаджиефреидис разгледа характеристиките на славянското население, които Теофилакт дава в своите писма, както и използването на славянски извори от него, а Елеонора Наксиду (Университет „Демокрит“) се спря на неговите богословски възгледи и противостоянето му срещу някои схващания на Римската църква. Д-р Юрген Фуксбауер (Институт по славистика, Виена) предложи ценен анализ на типовете грешки, които се допускат при превода от гръцки на старобългарски върху материал от съчинението „Диоптра“ от Филип Монотроп, преведено в началото на XIV в. Авторът допусна възможност за превод чрез диктуване на гръцкия текст и грешки при неговото слухово възприемане.

В последното заседание организаторите на конференцията бяха включили няколко докторанти от Университета на Западна Македония във Флорина с научен ръководител К. Нихоритис, които изнесоха доклади по материал от техните дисертации: Д. Хаджилелекас, Г. Боровас, П. Горанис и С. Александриду. Презентациите им показаха, че в докторската програма на

Университета съществуват много добри възможности за специализация и за усъвършенстване на знанията на кандидатите в областта на кирилометодиевистиката.

Международната конференция показва един нов етап в развитието на научния интерес към медиевистиката и към кирило-методиевските проучвания в контекста на съвременния свят. Подчертаната интердисциплинарност на изнесените доклади, които засегнаха въпроси от областта на езика, литературата, изкуството и културата, както и изнесените неизвестни и малко известни данни, са ясен знак за плодотворни резултати от научните изследвания на Балканите и в Централна Европа. Усилията на организаторите и особено организирането на изложбата от нагледни свидетелства за делото на славянските апостоли несъмнено популяризират познанието за тяхната дейност сред широка аудитория — особено поради изказаното намерение тази изложба да обиколи няколко града и университета в Гърция. Не на последно място духът на градивно общуване между участниците и публиката в дискусиите и изключителното гостоприемство на кметството на гр. Аминдо допринесоха за успеха на конференцията.

Анисава Милтенова

**Десет години департамент по езици, литератури
и култури на страните от Черноморския район
в Тракийския димокритски университет
в гр. Комотини, Гърция**

На 28 май 2010 г. в Амфитеатралната зала на Стария юридически факултет на Тракийския димокритски университет в гр. Комотини — Гърция се проведе тържествена научна сесия по случай десетгодишнината от създаването на Департамента по езици, литератури и култури на страните от Черноморския район. Сред най-добре развитите и най-успешно работещите в Департамента е специалността „Български език“, ръководена от Д-р Христина Марку, възпитаничка на Софийския университет „Св. Климент Охридски“, с чийто Факултет по славянски филологии Департаментът осъществява активно сътрудничество. От българска страна в конференцията участва проф. Кирил Топалов, който изнесе основен доклад на тема „Връзката на българската литература с древногръцката и византийската традиция“, и писателят Димитър Кирков, който в доклада си „Балканският грешник. Човекът между Изтока и Запада“ засегна въпроса за съдбата на балканския човек във връзка с издадения на гръцки негов роман със същото заглавие. Проф. К. Топалов разгледа връзката на многовековната българска литература с античната и с византийската литература и култура в три главни аспекта: общобалкански (с оглед процесите през средновековния и просвещенско-възрожденския период); общоевропейски (обусловен от естествения стремеж за културно сближаване с европейското културно развитие в края на XIX и началото на XX в. на току-що освободения от турско робство български народ, поел по пътя на своето културно и политическо развитие); и източноевропейски аспект, отразяващ общи черти на връзката на тоталитарните култури с някои сатирични похвати на античната литература като „езоповски“ език, пародиране на известни митове и легенди и др. Подчертавайки значението на общуването на културите за взаимното опознаване и сближение на балканските общества, той изтъкна и обстоятелството, че няма древен, класически или значим съвременен гръцки писател, който да не е преведен и издаден на български — област, в която дава своя принос и неправителствената организация Академия за балканска цивилизация.

И двата доклада предизвикаха голям интерес сред участниците, както и заслужиха висока им оценка. На научната сесия присъства и проф. Петя

Асенова от Катедрата по балканистика към Факултета по славянски филологии в СУ.

Интерес представляваха и докладите на голяма част от останалите участници: проф. Флорин Маринеску от Гръцкия Национален институт за изследвания („Румънският елинизъм до 1878 г.“); Мехмед Хаджисалихоглу от Департамента за политически науки и международни връзки на Университета „Гилдиз“ в Истанбул („Войната и емиграцията в Черноморския район между Отоманската и Руската империя“); проф. Соня Илинская от Янинския университет („Някои моменти от съвременните гръцко-руски културни взаимоотношения“); Автани Микаберитзе, директор на Грузинския археологически институт в Атина („Грузинската византийска императорка в Родопските планини“); Доц. Виктор Ивановичи от Аристотелевия солунски университет („Предложение за една балканска компаративистика“); и Емвер Торе от Мармарския университет в Истанбул („Жената в турския театър“).

Веска Берова

Национална конференция „Етрополската книжовна школа и културният живот през XVII век в българските земи“

На 20 и 21 май 2010 г. в Заседателната зала на Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“ бе проведена национална научна конференция на тема: „Етрополската книжовна школа и културният живот през XVII век в българските земи“. Тя беше организирана в рамките на проекта „Ръкописни и документални паметници от българските земи. XIII—XVII в.“ по програмата на фонд „Научни изследвания“ към Министерството на образованието, младежта и науката. Конференцията беше съпътствана от изложба „Етрополската калиграфско-художествена школа от седемнадесети век“, открита в Централното фоайе на Библиотеката на 11 май 2010 г.

Като част от културните събития, съпровождащи най-светлия празник на българската просвета и култура 24 май, Конференцията обобщи опита и научните изследвания на редица специалисти — филолози, историци и изкуствоведи, съсредоточили своите дирения върху различни страни от книжовния и културния живот през XVII век в българските земи, както и върху проучвания, свързани с историята на Етрополе.

Докладите от първото заседание на конференцията разгърнаха картина на региона и като специфична единица от османския кадастър, и като част от областите под влияние на Печката патриаршия. Въз основа на преводи на описи на тимари, вакъфи и други приходоизточници от XVI в., ст.н.с. д-р Румен Ковачев предложи на вниманието на присъстващите шрихи от общата и стопанската история, етническите и демографски промени на населеното място, които допълват сведенията за развитието на Етрополе, както и на и рудниците при него. От проф. д-р Стоянка Кендерова бяха представени два документа на османотурски език (илиям на местния кадия и султански ферман), които свидетелстват за ремонт на църквата и манастира „Св. Троица“. Интересно свидетелство, характеризиращо социално-икономическата картина на региона през този период беше предмет на доклада на д-р Никола Робев, разработен на базата на писмени сведения за употребената „валута за книги“. В доклада на ст.н.с. д-р Елена Коцева беше направен обзор на подбрани от авторката изследвания, които са посветени на влиянието на Печката патриаршия върху културната история по българските земи, обхванати в този диоцез в периода от от 1557 г. до края на XVII в. Изложението на доц. д-р Надя Манолова-Николова застъпи въпроси от общоисторически план, свързани с историята на Етрополе, етническата му

характеристика, стопанското му развитие и упадък, както и особеностите на местната празнична система през Възраждането. Въз основа на документи и исторически данни от ст.н.с. д-р Христо Темелски беше очертана дейността и личността на игумена Хрисант като важна фигура в опазването на ръкописното наследство. Докладът на Диляна Радославова анализира предпоставките за възникването на Етрополската книжовна школа, като се спря на факторите за утвърждаването ѝ като най-влиятелна в традицията на XVII в. чрез обема на ръкописната продукция и профилирането на книжовниците, работили в църквите на Етрополе и манастира „Варовитец“.

Изложението на проф. дин Любомир Миков представи ценни исторически сведения от два писмени паметника от XVII в. за етноконфесионалната група на къзълбашите (мюсюлманска шиитска секта), които имат своето място в културните и социално-икономическите процеси по българските земи през проучваното столетие. Наблюденията на ст.н.с. д-р Георги Митринов върху достоверността на данните в „Исторически бележник“, свързани с ислямизирането в Родопите през XVII в. дадоха възможност за по-широк поглед върху езикови и исторически процеси, характеризиращи българския XVII век.

От писмените паметници, останали като свидетелство за ръкописната традиция на Етрополската книжовна школа, специално бе разгледан Панигирикът на йеромонах Даниил Етрополски. Проф. д-р Климента Иванова се спря подробно на неговия състав и съдба.

В доклада на ст.н.с. д-р Мариана Цибранска-Костова беше изследван препис на Номоканона при Великия требник от ръкопис НМ. SMS 301, XVII в., от настоящата сбирка на Хилендарския манастир, който разкрива самостоятелния живот на славянския превод в родната му среда — Балканите и Славянския юг, и предоставя важна езикова информация за най-важния по роля и разпространение номоканон от епохата на османското владичество. Н.с. Мария Райкова обърна по-специално внимание на състава на номоканоничните сборници през XVII в. на Балканския полуостров. Текстологичните изследвания, представени на заседанието, включиха и сравнителен анализ на молитвите за новородено и майка му в българските требници от XVII в. в Старопланинския и Средногорския регион, направен от доц. д-р Маргарет Димитрова.

Д-р Татяна Николова-Хюстън анализира колофоните и маргиналните бележки в 13 ръкописа от Етрополската книжовна школа от периода 1526—1641 г., принадлежащи към колекцията на ЦИАИ (приблизително 65 записа) чрез методиката на описание на средновековни документи в дипломатиката. Втората част на изследването разглежда корпуса от маргинални бележки в тези ръкописи през призмата на Основната системна Теория (Берталанфи).

Друга група доклади представи различни аспекти от развитието на правописно-езиковите особености на ръкописните паметници. Проф. Боряна Велчева изложи своите наблюдения върху дамаскините, проследявайки влиянието на Търновската книжовна школа върху тях. Специален обект на това изследване беше знакът „А“, употребяван за [йъ] в новобългарски дамаскини от XVII в. В разработката на проф. Олга Младенова от Калгарския университет в Канада, на фона на взаимоотношенията между идентифицираните групи архаични и новобългарски дамаскини, се представят нови данни за родословието на новобългарските дамаскини от IV група. Тези данни поставят под съмнение съществуването на постулирания по-рано в науката хипотетичен протосборник от края на XVII век, за който е характерна употребата на наречие за време *тогизи* и от който се извеждат Дамаскиновите слова, включени в познатите засега новобългарски дамаскини от IV група.

Встъпителен доклад, свързан с изкуствоведските особености и проблеми, характеризиращи църковния и културния живот по нашите земи през XVII в. изнесе д-р Николай Клисаров. Подробна презентация, очертаваща особеностите на църковното строителство от този век, показва съвременното състояние на множество църкви, съхранили християнството през вековете. Ст.н.с. д-р Емануел Мутафов анализира странни знаци, намерени върху стенописната украса в манастирската църква „Успение Богородично“, с. Арбанаси. Те са разчетени от него като тайнописен подпис на „Лефтерис иеромонах“, който вероятно е един от майсторите, участвали в декорацията на храма през XVII в. Доц. д-р Зарко Ждраков изследва формата и мястото на подписа на зограф Недялко от Ловеч върху най-рано подписаната от български зограф икона от църквата „Св. Троица“ в Етрополе. Тя е посветена на храмовия празник от зографа през 1597/98 г.

Етрополската калиграфско-художествена школа се отличава с богатството на изящна орнаментика и специфика на подвързии, които характеризират нейната уникалност. В част от изнесените на конференцията доклади от различен аспект бяха разгледани техните особености .

В доклада на проф. д-р Даринка Караджова бяха разгледани спецификата на етрополските подвързии, както и основни методи за тяхното датиране. Обобщени бяха отличителните белези, датиращи група подвързани етрополски ръкописи през тридесетте години на XVII в. Нона Петкова представи Етрополското четириевангелие (НБКМ 76) в светлината на Етрополската книжовна школа и златарския център от района на Пловдив и Бачковския манастир. В изложението обковът е разгледан в съпоставка с три по-ранни обкова на евангелия, дарени на Бачковския манастир, които имат сходни иконографски, композиционни, пластически и технически особености. Цвета Евлогиева-Кацарова се сприя на художествената работа на

йерей Йоан в Етрополското четириевангелие от 1658 година (НБКМ 76). След сравнителен анализ с украсата в четириевангелие на Даниил Етрополски от варненския Музей на Възраждането и в четириевангелието от средата на XVII в. (НБКМ 1365) авторката стига до заключението, че йерей Йоан е изписал Етрополското четириевангелие от 1658 г. и сам е изрисувал заставките и плетеничните инициали в него. В доклада на ст.н.с. д-р Елисавета Мусакова бяха разгледани миниатюрите във всички известни ръкописи на йеромонах Даниил Етрополски в полето на опита да се разчете смисълът на прозвището „мазач“, което книжовникът сам си е дал в една от своите приписки. Доц. д-р Младост Вълкова представи разнообразните технологични прийоми и материали в украсата на етрополските ръкописи.

Многообразието на разработените теми и проблеми поставя националната конференция „Етрополската книжовна школа и културният живот през XVII век в българските земи“ сред значимите културни събития на 2010 г. Събрала и обобщила многогодишния опит на изтъкнати специалисти, както и на млади изследователи в различни области на хуманитарното познание, тя е поредното убедително доказателство за нестихващия интерес към българското ръкописно наследство.

Бояна Минчева, Елена Узунова

ПРОФИЛИ

Георге Михъила на 80 години

Тази година видният румънски славист Георге Михъила празнува своя 80-годишен юбилей. Добре познат на българската академична общност и искрен приятел на България, акад. Г. Михъила е един от малкото румънски учени, получили престижната титла доктор „хонорис кауза“ на Софийския университет „Св. Климент Охридски“ (1988 г.).

Неговата богата и разнообразна научна дейност в областта на румънската и славянската филология, неговите съществени приноси в проучване на старорумънската литература, история и култура впечатляват с ерудиция, компетентност, изследователски талант и привличайки вниманието на широк кръг учени хуманитаристи, му изграждат безспорен авторитет в Румъния и чужбина.

В продължение на 50 години проф. Михъила публикува на румънски и на още няколко езика над 350 статии, студии, рецензии, монографии, издава стари румънски писмени паметници, архивни материали с коментар, участва в съставянето на речници и енциклопедии и най-вече, е автор на 10 особено ценни труда (Вж. *Избраната библиография*). Чрез цялата си дейност той успя да оформи и издигне понятието „славяно-румънска филология“ (въведено в края на миналия век от Йоан Богдан) в основна дисциплина на модерната румънска филологическа наука.

Роден е на 7.IX.1930 в едно трансилванско селце — Дъйшоара, окръг Брашов. Завършва гимназия в град Сигишоара (1949) и е приет във Филологическия факултет на Университета в Букурещ. Още от студентските си години проявява голям интерес и способност към изследователската работа и е назначен за стажант-асистент (1951) преди завършване на факултета (1953).

Следва четиригодишна специализация в Москва, която ще се окаже изключително важна за професионалното му бъдеще. Младият филолог има възможност да преглежда архивите, да посещава библиотеките на града, да слуша лекции и семинари, водени от блестящи професори като В. В. Ви-

ноградов, С. Б. Бернщейн, Р. А. Будагов, А. И. Ефимов, Вл. Георгиев (София) и др. Усвоявайки най-добрите традиции на румънската и руската лингвистична наука, той подготвя кандидатска дисертация на тема *Стари южнославянски заемки в румънски език. Лексико-семантична студия* с научен ръководител Р. А. Будагов, член-кореспондент на Руската академия на науките. Официални референти са видните учени С. Б. Бернщейн, Н. И. Толстой, а от румънска страна — академиците Й. Йордан, Ал. Росети, Е. Петрович.

През 1957 г., Георге Михъила защитава със забележителен успех дисертация, която по-късно самият той превежда на румънски. Книгата излиза през 1960 г. Това е най-обширното засега изследване на старобългарското (старославянското) лексикално влияние върху румънския език. Авторът твърди, че заемките от южнославянски произход свидетелстват за значението на славянския компонент в румънската лексика, образуван от стари южно и източнославянски елементи, от черковнославянски книжовни термини и от лексеми от съвременните славянски езици.

След няколко години в *Studii de lexicologie și istorie a lingvisticii românești*, 1973 (*Студии по лексикология и история на румънската лингвистика*) проф. Г. Михъила задълбочава, в по-широк контекст, идеите, представени в първата си книга, и анализира периодизацията, географското разпространение и семантичното развитие на славянските по произход думи в румънски език. Набелязва етапите на проникване на старобългарските, среднобългарските и новобългарските заемки в румънската лексика, като доразвива системата от критерии за разграничаването на устния от книжовния пласт.

Етимологията на румънските думи остава в центъра на научните занимания на професора през цялата му изследователска дейност: от 1965 г. доскоро Георге Михъила бе член на колектива етимолози, които се грижат за Академичния речник на румънския език (*Dicționarul limbii române*); в 1974 г. издава речник на стария румънски език от края на X в. до началото на XVI в. През последните петнайсет години съсредоточава вниманието си върху домашната лексика (*cuvinte de origine autohtonă în limba română*) — доказателство за това са деветте обширни студии в списанията „Thraco-Dacica“, „Revue des études sud-est européennes“, „Studii și cercetări lingvistice“, „Academica“ и томът *Contribuții la etimologia limbii române*, 2002 (*Приноси за етимологията на румънския език*).

Георге Михъила се налага в румънското езикознание като солиден, съвестен, дълбоко оригинален изследовател. Главните теми на неговата научна дейност засягат славяно-румънските езикови отношения, разпространението на славянската писменост и култура в румънските земи, историята на румънския език, старата румънска литература.

Убедително и аргументирано, ясно и енергично, често полемично, професорът изразява своите становища по редица важни и често дискуссионни теми като формирането на румънския народ и език, началото и динамиката на славяно-румънските езикови и културни контакти, старорумънските и славяно-румънските текстове и тяхното движение на Запад и на Изток. В този смисъл Георге Михъила безспорно допринася за изясняване авторството, за уточняване произхода, родството и разпространението на редица писмени паметници. Достатъчно е да споменем две от неговите заслуги в тази насока. Проф. Г. Михъила доказва с нови аргументи, че гръцката версия на *Поученията на Нягое Басараб към своя син Теодосий* е превод от славянския оригинал (Вж. двете издания на *Învățăturile lui Neagoe Basarab către fiul său Theodosie. Versiunea originală*, 1970 и 1996). В труда, посветен на *Универсалната хроника*, написана от Михаил Мокса, след като анализира славяно-румънския препис на *Манасиевата хроника* и съкращения превод, направен от румънски монах, където са включени и три византийски текста, професорът успява да идентифицира добавените откъси в хрониките на Симеон Магистър и в тази на Зонарас. По този начин изследванията на Г. Михъила изваждат наяве редица непознати или неизяснени аспекти, които се отнасят до старата румънска литература и култура и нейните взаимодействия с културата на други европейски народи, подпомагайки за разбирането на модерната румънска духовност, на нейните източници, образувание и целеустременост.

В концепцията на Г. Михъила началото на румънската култура в писмената ѝ форма трябва да се разглежда в широк балкански и европейски контекст. С постоянно свеж поглед професорът преглежда архиви, проучва ръкописи и стари печати, съпоставя, анализира и открива автентични литературни ценности. Илюстративни са томовете му *Cultură și literatură română veche în context european*, (*Старорумънска литература и култура в европейски контекст*) (1979), *Între Orient și Occident. Studii de cultură și literatură română în secolele al XV-lea – al XVIII-lea* (*Между Изток и Запад. Студии по румънска култура и литература през XVв.–XVIIIв.*) (1999) и *Langue et culture roumaines dans l'espace sud-est européen* (2001).

Всеотдайният учен, избран за член-кореспондент на Румънската академия през 1993 г. и пълноправен член през 2004 г., се проявява същевременно като отличен педагог. Десетки поколения студенти, многобройни аспиранти, специализанти и дисертанти намират в лицето на професора подтик и щедра подкрепа, ценни съвети, вискателно, но и пълно с разбирателство напътствия.

Главен асистент (1957–1961), доцент (1961–1969), после професор (хабилитиран през 1971 г.), в продължение на 50 години Г. Михъила чете курс лекции по старославянски (старобългарски), сравнителна граматика на

славянските езици, румънска редакция на старославянски, румъно-славянска палеография, по стара румънска литература и култура, по история на румънската славистика и румъно-славяно-византийски културни и литературни отношения във факултетите по филология и история на Букурещкия Университет, в Главната дирекция на Държавните архиви. Често е бил канен като гост-професор в престижни университети в Германия, Русия, Сърбия, Полша и България. За съжаление здравето не му позволява вече да изнася лекции, тъй че днешните студенти филолози са лишени от живия контакт с професора и неговия привлекателен начин на преподаване.

Акад. Георге Михъила съумява успешно да съчетава научната и преподавателската, научноорганизационната и административната дейност. Надарен с качествата на добър организатор, с боен дух и инициатива, с талант да общува с хората, на проф. Г. Михъила е поверявано ръководството на редица колективи и дружества. Дълги години изпълнява длъжността на завеждащ Катедрата по славянски езици (1958—1977 и 1985—1990). Бил е продекан на Филологическия факултет (1960—1963), на Факултета по славянски езици (1963—1967), на Факултета по чужди езици и литератури (1978—1982) и в периода между 1967 и 1972 — декан на Факултета по славянски езици.

Бил е последователно член в Комитета на Дружеството на румънските слависти, секретар (1958—1966), заместник-председател (1970—1976) и председател на дружеството (1990—1998). За дълъг период от време, от 1970 до 1998, Г. Михъила участва във важния ръководен орган на славистите — Международният комитет на славистите, чийто почетен член е днес. Изпълнява и длъжността на заместник-председател на други две значителни за румънския академичен свят дружества — Дружеството за филологически науки (1972 г.) и Румънското дружество за лингвистика (1973 г.). Включва се и работи усилено в Организацията на преподавателите по руски език и литература.

От 1995 до 2004 е генерален директор на Издателството на Румънската академия, ръководейки го компетентно, с енергия и усет. До 2004 г. той заема и друга извънредно отговорна длъжност — секретар на Секцията по филология в рамките на Висшата комисия за дипломи към Министерството на образованието.

Много сили, ентузиазъм и време Г. Михъила посвещава на рецензиране на трудове, съставяне на редица сборници, научна критика и редакторска работа. През 1960 г. става член на редколегията на сп. „Romanoslavica“ (главен редактор между 1990—1998). Участва в редакционните състави на авторитетните списания „Studii și cercetări de lingvistică“, „Revue roumaine de linguistique“, „Analele Universității din București“.

Години наред изтъкнатият румънски изследовател представя успешно, на най-високо ниво, румънската школа по славистика, участвайки с доклади

в седем международни славистични конгреса, в десетки международни научни конференции и симпозиуми както в Румъния, така и в Австрия, България, Германия, Гърция, Италия, Полша, Русия, Словакия, Словения, Сърбия, Украйна, Франция, Хърватско, Чехия.

Заслугите на акад. Георге Михъила като изследовател, преподавател, опитен организатор и администратор са толкова многобройни и значителни, че е невъзможно да ги обхванем в това кратко представяне на живота и дейността му.

Неговият 80-годишен юбилей е повод да изразим нашето уважение и дълбока признателност към най-известния румънски славист през последните десетилетия, към една изключителна личност на румънската култура и наука и на световната славистика. Да пожелаем на акад. Георге Михъила много здраве и още дълги години плодотворна дейност.

На многая лета!

Избрана библиография

1. Împrumuturi vechi sud-slave în limba română. Studiu lexico-semantic, București, 1960.
2. Някои въпроси на славяно-румънските езикови отношения. – *Известия на Института за български език*, 9, 1962.
3. Книжнославянское влияние на румынский литературный язык (Лексика). – *Romanoslavica*, IX, 1963.
4. Inscriptiile slave vechi de la Basarabi (reg. Dobrogea). – *Studii și cercetări lingvistice*, № 1, 1964.
5. Elemente slave în graiurile daco-române. – *Limbă română*, № 1, 1965.
6. Notes étymologiques (4–6): a cotropi, a mătrăși, a potoli, в том *Studia linguistica slavica baltica* Canuto-Olavo Falk sexagenario a collegis, amicis, discipulis oblata, Lund, 1966.
7. Contribuții la studiul calcului lingvistic (Pe baza textelor bilingve slavo-române din secolul al XVI-lea). – *Studii și cercetări lingvistice*, XVIII, № 5, 1967.
8. L'anniversaire du XIe centenaire des frères Constantin-Cyrille et Méthode à Salonique. – *Revue des études Sud-est européennes*, V, № 3–4, 1967.
9. Ioan Bogdan, Scrieri alese. Редакция, уводна студия и бележки на Г. Михъила, București, 1968.
10. Literatura română veche (1402–1647), (съавтор), I–II том, București, 1969.
11. Sintagma (Pravila) lui Matei Vlastaris și începuturile lexicografiei românești (sec. XV–XVII). – В: *Studii de slavistică*, I, București, 1969.
12. L'historiographie roumaine ancienne (XVe siÈcle – debut du XVIIe siÈcle) par rapport À l'histoire byzantine et slave, в *Actes du premier Congres International des Études Balkaniques et Sud-Est Européennes*, том 8, Sofia, 1969.

13. Învățăturile lui Neagoe Basarab către fiul său Theodosie. С нов превод на славянския оригинал от Г. Михъила, Уводна студия и бележки на Г. Михъила и Дан Замфиреску, Бучуреști, 1970.
14. Разпространение на писмените паметници посветени на живота и делото на Константин-Кирил и Методий в Румъния. — В: *Константин-Кирил Философ. Доклади от симпозиума посветен на 1100-годишнината от смъртта му*, Sofia, 1971.
15. Contribuții la istoria culturii și literaturii române vechi, Бучуреști, 1972.
16. Studii de lexicologie și istorie a lingvisticii românești, Бучуреști, 1973.
17. Книжнославянский литературный язык в Румынских княжествах и его характерные лексические черты (XIV—XVII вв.), СМУВ, 1973, и в *VIII Międzynarodowy Kongres Slawistów*, Warszawa, 1973.
18. Dicționar al limbii române vechi (sfârșitul secolului X – începutul secolului XVI), Бучуреști, 1974.
19. Фракийско-румынско-славянские лексические параллели. — В: *Primus Congressus Studiorum Thracicorum*, Sofia, 1974.
20. Най-старият препис на похвалното слово за Константин и Елена от Евтимий Търновски. — В: *Търновска книжовна школа. 1371–1971. Международен симпозиум, Велико-Търново, 11–14 октомври 1971*, София, 1974.
21. Етимологични бележки (27–34). — В: *В памет на професор Стойко Стойков. Езиковедски изследвания*, София, 1974.
22. Slava veche și slavona românească, (с колектив), Бучуреști, 1975.
23. Edițiile de texte literare slave după manuscrisele lui Gavriil Uric de la Neamț (1424–1449). — В: *Raporturi literare româno-slave*, Бучуреști, 1976.
24. „Panegiricul împăraților Constantin și Elena“ de Eftimie al Târnovei în cadrul relațiilor literare bizantino-slave-române, а Studii literare româno-slave, Бучуреști, 1977.
25. Cele mai vechi inscripții cunoscute ale românilor din Transilvania (1313–1314 și 1408, Streisângeorgiu – orașul Călan, jud. Hunedoara). — *Revista muzeelor și monumentelor. Monumente istorice și de artă*, XLVII, № 1, 1978.
26. Cultură și literatură română veche în context european, Бучуреști, 1979.
27. Istoria literaturii române – Studii, (с колектив), Бучуреști, 1979.
28. Cele mai vechi atestări în româna comună /**abia, cumătră, țapu, agust**/. – *Studii și cercetări lingvistice*, XXXI, № 1, 1980.
29. Рукописи Гавриила Нямецкого и их литературное значение. — В: *Търновска книжовна школа, t. 2*, София, 1980.
30. Етимологични бележки в *Studia linguistica in honorem Vladimiri I. Georgiev*, Sofia, 1980.
31. Studii de lingvistică și filologie, Timișoara, 1981.
32. Polonica în opera științifică a lui Ioan Bogdan. — In: *Relații culturale româno-polone*, Бучуреști, 1982.
33. Первое печатное произведение Григория Цамблака и славяно-румынская традиция в его распространении. — *Paleobulgarica*, VI, № 4, Sofia, 1982.
34. В. Р. Hasdeu, Cuvente den bătrâni, под редакцията на Г. Михъила, 3 тома, Бучуреști, 1983–1984.

35. Câteva etimologii românești. – *Limba română*, № 3, 1985.
36. Manuscrisele slavo-române din colecția lui M.P.Pogodin (I). – *Romanoslavica*, XXIV, 1986.
37. Радул Граматик, деец на българската и румънската култура през втората половина на XVI в. — В: *II Международен Конгрес по българистика. София. 1986. Доклади*, София, 1987.
38. Списки Сборника царя Симеона в Библиотеке Румынской Академии. – *Paleobulgarica*, XI, № 3, 1987.
39. Receptarea în România a baladelor sârbești din colecția lui Vuk Stef. Karadžić. — *Romanoslavica*, XXVI, 1988.
40. Mihail Moxa, Cronica universală. Критично издание, уводна студия и бележки на Г. Михъила, București, 1989.
41. Peste 80 de ani. Caragiale și etimologia. – *Limba și literatură*, № 4, 1989.
42. Новое издание „Хроники событий на Балканском полуострове в 1296—1417 гг.“ (т.наз. „Българская анонимная хроника“) в сопоставлении с румынским переводом Михаила Моксы. – *Paleobulgarica*, XIV, № 2, 1990.
43. O sută de ani de studii slavo-române la Universitatea din București. – *Romanoslavica*, XXIX, 1991.
44. Место Фр. Миклошича в славяно-румынской филологии. — В: *Miklošičev zbornik*, Ljubljana, 1992.
45. М. Эминеску и славистика. — В: *Rapports et communications présentées au XIe Congrès International des slavistes*, Bratislava, 1993.
46. Câteva reflecții privind ortografia limbii române, – *Academica*, III, № 4, 1993.
47. Implicațiile cultural-istorice ale dihotomiei „româno-moldovenesc“. — *Academica*, V, № 2, 1994 и в *Limba română*, Chișinău, an IV, № 4–5, 1994.
48. Studiile lui Al. Rosetti în limbi străine. — In: *Al. Rosetti în evocări*, București, 1995.
49. Învățăturile lui Neagoe Basarab către fiul său Theodosie. Versiunea originală. Препис, превод на румънски, уводна студия на Г. Михъила, București, 1996.
50. Славяно-румынские грамоты и другие письменные памятники как источник для истории румынского языка (вторая половина IX в.—1520 г.). – *Romanoslavica*, XXXV, 1997.
51. Mots roumains d’origine autochtone attestés au cours du premier siècle de l’écriture roumaine (1521–1621), I, Introduction. – *Thraco-Dacica*, XIX, № 1–2, 1998.
52. Între Orient și Occident. Studii de cultură și literatură română în secolele al XV-lea – al XVIII-lea, București, 1999.
53. Unitatea și specificul limbii române în concepția lui R.A.Budagov, București, 2000.
54. Langue et culture roumaines dans l’espace sud-est européen, București, 2001.
55. Contribuții la etimologia limbii române, București, 2002.
56. Scriitori și filologi români (secolele X–XX), București, 2005.
57. Cuvintele de origine autohtonă în limba română. Приемателно слово изнесено в публично заседание в Румънската Академия на 20-и януари 2006 (Academia Română. Discursuri de recepție).
58. „Letopisețul de când s-a început Țara Moldovei“ – Letopisețul lui Ștefan cel Mare. Редакция, превод, уводна студия и бележки на Г. Михъила, București, 2006.

Мариана Манджуля

Джузепе Дел'Агата на 70 години

На италиански няма дума за „човечност“ (*umanita* и *umanitarismo* не значат същото), но отсъствието на означаващо невинаги свидетелства за липса на означаемо. Не и в този случай. Усетих това още при първия си телефонен разговор с проф. Джузепе Дел'Агата и впечатлението ми се затвърди по време на тримесечните ми занимания в Пиза: неговата лъчезарна човечност, неговата сладкодумна осведоменост и неуморим устрем се предават на студентите и съмишлениците му. И макар да е вярно, че няма ученик, който да е по-добър от учителя си, оказа се, че възпитаниците на проф. Дел'Агата са изключително добре подготвени специалисти и сърдечни хора.

Не само в преподавателската си дейност и в общуването, но и в преводите и научните си трудове проф. Дел'Агата е надакадемичен (или пък именно академичен, ала в онзи поостарял смисъл на думата, който не корелира със 'сухарщина').

Бях чувала за професора още преди дипломирането си, бях попадала на някои от неговите палеославистични статии и знаех, че е ученик на Рикардо Пикио, Бруно Мериджи, Йозеф Курц и Антонин Достал. Обаче начинът, по който преподаваше старобългарски в Пизанския университет, надхвърли очакванията ми. Семинарните занятия се водеха под формата на диалог около кръглата маса в библиотеката на Секцията по славистика, а италианските студенти проявяваха завиден интерес към стария ни език.

Освен старобългарски професорът преподава българска литература, преподавал е чешки и чешка литература, също руски и тази насоченост, разбира се, съответства на научните му интереси.

По-ранните му изследвания са лингвистични, занимават се предимно със старобългарска тематика (вкл. и в по-широк съпоставителен контекст), с книжовния ни език от XVI—XIX в., с чешкия език от същото време, с анализа на отделни произведения (*Паисиевата история* и един от изворите за нея, *Житие и страдания грешного Софрония* и др.). Ценни са и обзорите му върху българистиката и славистиката в Италия.

В по-късен етап научните търсения на Дел'Агата се насочват все по-категорично към литературата. Може би най-ранен пример за това е изследването му върху перцепцията на Габриеле Д'Анунцио в българската среда, последвано от очерци за Николай Хайтов и редица статии и есета, посветени на Йордан Радичков, а най-актуална е публикацията му за връзките между Гео Милев и италианския футуризъм (в тазгодишния брой 14 на *Литературен вестник*).

Професорът цени някои от нашите най-нови писатели, чиито творби превежда, селектира за сборници, издава и изобщо популяризира в Италия. Сред тях особено привилегирован е Георги Господинов — Дел'Агата превежда негови стихове и разкази, представя го на различни форуми, вкл. на панаира на книгата в Торино. Запознава италианските читатели и с произведения на Любов Кронева, Кристина Димитрова, Алек Попов, наред с по-старите творби на Чавдар Мутафов, Светослав Минков, Емилиян Станев и Радичков. Редактор е на ценното двуезично издание *Културният подвиг на Пенчо Славейков*, основна фигура е в италианската антология на българския разказ и научен консултант в италианската антология на българската поезия.

Не съм виждала друг дом, в който лавици с книги да има на всяко свободно място по стената, включително под прозорците и в гаража. И голяма беше болката на проф. Дел'Агата, когато славистичната библиотека в Пизанския университет трябваше да се разтури при преместването на факултета в по-малки помещения. Чест му прави обаче, че организира преместването така, че нито една от книгите не пропадна: доста хора, включително самата аз, се сдобихме с ценни славистични издания, всеки според интересите си; някои книги се запазиха в хранилища. Без проф. Дел'Агата, ценният архив на Луиджи Салвини (не само документация, но и близо 7 000 тома, предоставени от наследниците на Салвини на Секцията по славистика към Департамента по лингвистика в Пизанския университет), съхраняван в тази библиотека, щеше да се изгуби. Архивът сега се намира в седалището на новата славистична библиотека заедно с цялата българска литература. И в това помещение проф. Дел'Агата води лекциите си по стария начин.

Джузепе Дел'Агата е член на редколегията на няколко списания: *Ricerche Slavistiche*, *Europa Orientalis*, *Български език*, *eSamizdat: Rivista di culture dei paesi slavi* и др. Сътрудничи активно на Асоциация „България — Италия“ и изобщо има голям принос за укрепването на културните връзки между двете страни (още от времето на Петър Динеков и Владимир Георгиев досега) — не само научен и преподавателски, но и обществен. На него се дължи съществуването на лекторат по български език в Пизанския университет, взел е участие във всички итало-български конгреси, организиран е един от тези конгреси (1990), както и Седмица на българската култура и литература в Пиза и Лука (2000), чиито гости тогава са Радичков и Рангел Вълчанов. Напоследък професорът даде идея за дигитализиране на документи от архива на Салвини, които са свързани с България — част от тях са вече достъпни в дигитален формат и са публикувани онлайн.

За всичко това професор Дел'Агата получава признание и от България: награден е с орден „Кирил и Методий“ (1978), с медал от Дружеството на филолозите българи (1986), с титлата „*Doctor honoris causa*“ на Софийския

университет (1998), с медал „Стара планина“ от Петър Стоянов (2001), медал „Иван Вазов“ (2004) и почетен знак „Марин Дринов“ на БАН (2005) за цялостната си научна и преподавателска дейност.

Дел’Агата е дългогодишен президент на Италианската асоциация на славистите (вече втори мандат) и представител на Италия в Международния комитет на славистите. Изнасял е лекции в университетите в Атина, Янина, Киев, Москва, Париж, Прага, Велико Търново, София и др. и остава един от малкото истински приятели на България.

Всеки студент на проф. Дел’Агата се е заразил от неговото пристрастяване към знанието, културата и доброто, заразил се е с неговата човечност и затова искрено се надявам, че целият му труд в Пизанския университет ще бъде продължен, че създаденото и поддържано от него разнообразие от славистични направления там ще се разраства, както ще се разрастват ценните контакти с нашата страна и приятелството между Италия и България.

Избрана библиография

1. Il condizionale in antico slavo. – *Ricerche slavistiche*, 11, 1963.
2. Come sono fatti i proverbi bulgari. – *Atti della Scuola Normale Superiore di Pisa. Lettere, storia e filosofia.*, 36, 1967, № 3–4.
3. A proposito di alcuni prestiti grammaticali greci e turchi nelle lingue slave dell’area balcanica. – *Ricerche slavistiche*, 14 (1966), 1967.
4. La struttura della terminologia della parentela acquisita nelle lingue slave. – *Studi e saggi linguistici*, 7, 1967.
5. Flessibilità formulare e tecnica compositiva (a proposito di un canto di djado Vičo Bončev. – *Ricerche slavistiche*, 20–21, 1973/74.
6. Antiche iscrizioni cirilliche nel Duomo di Lucca. – *Ricerche slavistiche*, 20–21, 1973/74.
7. Accettabilità linguistica e prospettiva balcanica nella questione della lingua in Bulgaria. – In: *Contributi ital. all’ VIII Congr. Intern. degli Slavisti Zagreb–Ljubljana, 1978*. Roma, 1978.
8. Стари кирилски надписи в катедралата „Сан Мартино“ в град Лукка. – В: *Слав. култ. и Балканы*. 1. С., 1978.
9. Gabriele d’Annunzio nella cultura bulgara. – In: *D’Annunzio nelle culture dei paesi slavi*. Venezia, 1979.
10. Antico-bulgaro e slavo-ecclesiastico nella questione della lingua in Bulgaria nella prima metà del XIX secolo. – In: *Константин-Кирил Философ*. С., 1981.
11. „Балканско“ и „европейско“ гледище в споровете за езика в България през първата половина на XIX век. – *Литературна мисъл*, 1981, № 9.
12. Il tema dell’Inganno nello „Ditie i stradanie grešnago Sofronija“. – In: *Relazioni storiche e cult. fra l’ Italia e la Bulgaria*. Napoli, 1982.

13. Formule introduttive greche e slave ai sermoni del „Thesaurós“ di Damascino Studita. – In: *Atti dell' VIII Congr. intern. di Studi sull'alto Medioevo. Spoleto, 1981*. Spoleto, 1983.
14. Paralleli greco-bulgari nella questione della lingua nell'epoca del Văzraǫdane. – In: *Mondo slavo e cultura italiana*. Roma, 1983.
15. Бележки върху историята на езиковия въпрос в България. — *Език и литература*, 1983, № 3; също и в: *I Междунар. конгр. по българистика. София, 1981. Докл. 1. Истор. развой на бълг. ез. С.*, 1983.
16. The Bulgarian Language Question from the Sixteenth to the Nineteenth Century. – In: *Aspects of the Slavic Language Question. Vol. 1*. New Haven, 1984.
17. La bulgaristica in Italia: bilancio di un decennio. – *Europa Orientalis*, 4, 1986; също и в: *II Междунар. конгр. по българистика. София, 1986. Докл. 22. С.*, 1988.
18. Unità e diversità nello slavo ecclesiastico: il punto di vista del copista. – In: *Studia slavica medievalia et humanistica R. Picchio dicata*. Roma, 1986.
19. Nikolaj Hajtov. – In: *Narratori Contemporanei d'Europa e d'America*. Pisa, 1988.
20. Una descrizione italiana della Bulgaria dei primi del Settecento. – В: *България, Италия и Балканите. Обществ.-истор. и култ.-естет. взаимоотнош. XV–XX в. С.*, 1988.
21. Unità e varietà dello slavo ecclesiastico. A proposito di due manoscritti della Guerra Giudaica. – *Europa Orientalis*, 7, 1988.
22. Йордан Радичков в Италия. — *Литературна мисъл*, 1989, № 3.
23. Il Trattato sulla Bulgaria nella traduzione russa del *Regno degli Slavi* di Mauro Orbini. – *Europa Orientalis*, 8, 1989.
24. „Антиримската“ Кирило-Методиева полемика на Теофан Прокопович. — *Литературна мисъл*, 1990, № 6.
25. Русский перевод *Царства Славян* Мавра Орбини. — *Советское славяноведение*, 1990, № 5.
26. La traduzione russa del *Regno degli Slavi* di Mauro Orbini. – In: *Filologia e letteratura nei paesi slavi*. Roma, 1990.
27. A proposito della *Povest' o vzjatii Car'grada*. – *Europa Orientalis*, 9, 1990.
28. Filologia Slava e Slavistica. – In: *La Slavistica in Italia*. Roma, 1994.
29. Paisij Hilendarski e Mavrubir-Orbini. – In: *La rinascita naz. bulg. e la cultura ital*. Roma, 1995.
30. Ideologia politica e comparazione linguistica nella classificazione delle lingue slave di Juraj Kriřanić. – In: *Ricerche slavistiche*, 39–40, 1992/1993; № 1.
31. Le idee di Juraj Kriřanić sulle lingue slave. – In: *Scritti linguistici e filol. in onore di Tristano Bolelli*. Pisa, 1995.
32. Паисий Хилендарски и Мавро Орбини. — *Български месечник*, № 8, 78–84, 1998.
33. Студии по българистика и славистика. С., 1999.
34. Storia della questione della lingua in Bulgaria (XVI— meta del XIX s.). — *eSamizdat*, 2, № 3, 79–94, 2004.
35. Европа и Балканите: другости и близости в светлината на езиковия въпрос в България. – В: *Европейско културно пространство*, 1, 2004.

36. Италианските преводи на поемата Септември от Гео Милев. — В: Гео Милев — жрец на истината и свободата. С., 2005
37. I riti e costumi degli Ebrei confutati del livornese Paolo Sebastiano Medici nell'opera di Sofronij Vračanski, figura centrale della „Rinascita“ culturale bulgara, Nuovi Studi Livornesi, XIII, 2006.
38. Le fonti italiane nel progetto di emancipazione politico-culturale della Bulgaria di Sofronij Vrachanski. — В: Българи и италианци през вековете в борби за независимост и държавност. С., 2006.
39. Georgi Gospodinov, Tre poesie e Peonie e pansé. — *eSamizdat*, 5 , 1–2, 2007.
40. Маринети, българският футуризм и поемата „Септември“ на Гео Милев. — Литературен вестник, бр. 14, 2010.

Екатерина Дикова

Хараламбос Папастатис на 70 години

Тази година проф. Хараламбос Папастатис, един от водещите гръцки медиевисти, чиито научни интереси са съсредоточени главно в областта на история на правото, навършва 70 г.

Роден е през 1940 година в град Солун. През 1964 година завършва Юридическия факултет на Солунския университет, където започва и научната си кариера като асистент в Центъра за византийски изследвания. През 1978 г. защитава докторска дисертация в Юридическия факултет, посветена на юридическите аспекти на Кирило-Методиевата мисия във Велика Моравия. Под същото заглавие (*Το νομοθετικόν έργον της Κυριλλομεθοδιανής ιεραποστολής εν Μεγάλη Μοραβία*) дисертацията излиза и като отделна монография, в която в спор с редица авторитетни медиевисти и чрез съпоставка със „Законъ соудный людъмъ“ и със сборника „Номоканон“, се аргументира становището, че Анонимната хомилия от Клоцовия сборник не е преводно, а е оригинално съчинение, сходно или допълващо споменатите два текста и като тях е възникнала в резултат на усилията на Методий да регламентира юридически Моравската мисия. Към тази тема Х. Папастатис се връща и по-късно с по-кратките си студии *The Origin of the Penances of Methodius' Anonymous Homily* и *The Procedural Principles of Methodius' Anonymous Homily*. В статиите *On the Application of Western Canon Law Provisions in Medieval Bulgaria* и *On the „Saint Constantine“ of the Zakon Sudnij Ljudem* изследва въпроси, свързани с възприемането на византийското и западното право в старобългарския период.

През 1981 г. Х. Папастатис става доцент, през 1982 извънреден и през 1988 г. редовен професор по църковно право. През 1987—1988 година е главен секретар по вероизповеданията в Министерството на просветата и вероизповеданията на Гърция. Заместник-председател е на Гръцката асоциация за славистични изследвания (от 1989). Председател е на Европейския консорциум за църковно-държавни изследвания (1993). Член на Международната академия за свобода на религията и вероизповеданията (1995). Председател на Централния държавен архив (1995—1997). Член на Управителния съвет на Националната библиотека (1994—1998). Председател е на Центъра за културни изследвания „Св.св. Кирил и Методий“ при Дружеството за културни инициативи на бизнесмените от Северна Гърция в Солун. Заместник-председател и главен секретар на Дружеството за Македонски изследвания (2006—2008). Наблюдател за Източна Европа и Азия на Бюрото за демократични институции и човешки права (1997—2007). Член, а днес и председател

на УС на ИМХА (2000—2010). Член е на издателския съвет на международните списания: *Ελληνικά*, *Ἀθηναϊκὴ εἰσηγήσις*, *Μακεδονικά*, *Ἀιθιοπικὴ ἑλληνολογία*, *Θεσσαλονίκη*, *Ἀθηναϊκὴ* (Болоня), *Ἀθηναϊκὴ εἰσηγήσις* (Белград), *Θεσσαλονικέων Πόλις*, *Βυζαντινά* (Солун), *Νομοκανονικά* (Αθήνα), *Derecho y Religion* (Мадрид), *Εκκλησιαστικὸς Φάρος (Αφρικής)* (Александрия). Носител е на няколко високи отличия — званието „Архонт Номофилакт“ на Вселенската патриаршия, присъдена му е и титлата Велик Логотет на Йерусалимската Патриаршия. Ларуеат е на Юбилеен медал „1300 години България“, на Почетен знак на Софийския университет със синя лента и е почетен доктор на Историческия факултет на Софийския университет (2006). От 2007 г. е почетен професор.

Голяма част от научните му изследвания са свързани с работа в архивите и библиотеките в Света гора, Истанбул, София, Букурещ, Белград, Рим, Прага, Вашингтон, Москва и др. Плод на тези проучвания са много изследвания, свързани с правни проблеми на Атон, с разпространението на византийското право сред славяните, със старобългарските правни паметници, с някои по-обща теми от история на правото и др. Проучванията на Х. Папастатис върху Българското възраждане са свързани с Григор Пърличев и неговото преводаческо дело, а също и с униатското движение в България. Някои от тези статии са включени в сборника *Θεσσαλονίκη και Μακεδονικά Ανάλεκτα* (1999). Негови публикации са свързани и с културната история на Солун през периода на османското владичество. Особено ценен за специалистите е издаденият от него библиографски обзор на славистичните изследвания в Гърция през периода 1960—1969 година. Негови изследвания са преведени на четиринайсет езика. Има повече от 50 публикации в научната периодика и в сборници от конференции.

Научното дело на проф. Папастатис е добре познато и високо ценено. Освен авторитетен специалист в областта на правото и културологията той е изтъкнат обществен деец, уважаван от своите колеги и съграждани. Да му пожелаем много здраве, дълголетие и нови успехи!

Избрана библиография

1. The Nationality of the Mount Athos Monks of Non-Greek Origin – *Balkan Studies*, 8, 1967.
2. Les études slaves en Grèce (1960–1969). – *Cyrrilomethodianum*, 1, 1971.
3. *Grigor Pärličev traducteur de Chateaubriand en grec*. – *Cyrrilomethodianum*, 2, 1972–1973.
4. L'église et le droit coutumier aux Balkans pendant la domination ottoman. – В: *Обичајно право и самоуправ. на Балкану*. Београд, 1974.

5. Zur Verbreitung der „Hexabiblos“ des Harmenopoulos im Slawischen Raum. – *Balkan Studies*, 17, 1976.
- Υ. Συμφωνητικό εσναφιών του Hadrioglu Pazardjik της Δοβρουτσάς στα εφζ. – *Μακεδονικά*, εΥ, ερζΥ.
- Ζ. Τό νομοθετικόν έργον τής κυριλλομεθοδιανής ιεραποστολής έν Μεγάλη Μοραβία. Θεσσαλονίκη, 1978; Byzantine Private Law and Codifications among the Bulgarians during Ottoman Period (XVth–XIXth centuries). – In: Α΄ ελληνοβουλγαρικό συμπόσιο. Θεσσαλονίκη, ε9F6.
8. On the Application of Western Canon Law Provisions in Medieval Bulgaria (A Note on the LXXV Chapter of the Responsa Nicolai Papae). – In: Μνήμη Γεωργίου Πετροπούλου. θ. Αθήναι, 1984.
9. The Procedural Principles of Methodius' Anonymous Homily. – *Кирило-Методиевски списани*, 4, 1987.
10. The Origin of the Penances in Methodius' Anonymous Homily. – In: *The Legacy of Sainst Cyril and Methodius to Kiev and Moscow*. Thessaloniki, 1992.
- εε. Κατάλογος των ελληνικών νομικών χειρογράφων των αποκειμένων στο Κέντρο Σλαβο-Βυζαντινών Σπουδών „Ivan Dujčev“ του Πανεπιστημίου „Sv. Kliment Ochridski“ της Σόφιας. Θεσσαλονίκη, ε99ε, (в съавт. с В. Кацарос и Д. Гетов).
12. On the „Saint Constantine“ of the Zakon Sudnyj Ljudem. – *Balkan Studies*, 56, 1995.
13. Θεσσαλονίκη και Μακεδονικά. Θεσσαλονίκη, ερρρ.
14. Handbook of Ecclesiastical Law. Thessaloniki, 2000.
- εφ. Το χρονικό της Ορμούλιας, Θεσσαλονίκη, 2004, II изд. 2006.
16. Εκκλησιαστικό Δίκαιο, Θεσσαλονίκη, θ66κ.
- εζ. Οι εσωτερικοί κανονισμοί του Αγίου Όρους, Αθήνα, 2004.
18. Νομοκανονική Βιβλιογραφία του Αγίου Όρους, (1912–2000). Καρυέςξ Αγιορείτηκη Βιβλ. 2007, (в съавторство).
19. Νομοκανονικές Μελέτες, Τρίκαλλα, 2009.
20. The great Fire of Thessaloniki, 1917; 2010 (в съавторство).

Веска Топалова

Михаил Виденов на 70 години

Не е лесно в рамките на няколко страници да се очертае научният и преподавателският профил на академик Михаил Виденов, който наскоро навърши 70 години. Това е добър повод преди всичко за неговите ученици и последователи (имам честта да бъда след тях) да изразят своята признателност и да припомнят на научната общественост основните му приноси и постижения. А те никак не са малко за учен, създал българска школа по социолингвистика и утвърдил новата интердисциплинарна наука като едно от водещите хуманитарни направления у нас. Неоспорими са приносите му в областта на теорията на книжовните езици, езика на града, езиковата политика, езиковата култура на масмедиите, езиковите проблеми на малцинствата. Настолна книга на всеки, дръзнал да прави социолингвистично изследване, е *Съвременната българска градска езикова ситуация* (издадена през 1990 г., а преди това защитена като голяма докторска дисертация). За книгата *Социолингвистическо проучване на гр. Велико Търново* (1988) бъдещият академик (заедно с проф. Б. Байчев) става носител на академичната награда на името на акад. Вл. Георгиев за значителен принос в съвременното езикознание, а за книгите *Социолингвистика* (1982) и *Езикът и общественото мнение* (1997) е удостоен от Съюза на учените в България с награди за високи научни постижения в областта на обществените науки.

Дълъг е списъкът на постиженията и проявите на научно признание у нас и в чужбина, както е дълъг и труден пътът, водещ към успехите и заслуженото признание. Този път започва от столицата — Михаил Георгиев Виденов е роден в София на 10 април 1940 г. (в софийския квартал Ючбунар протича детството му), преминава през родния град на родителите му Годеч (това са ученическите години) и продължава в София, където отлично подготвеният дипломиран гимназист е приет за студент в Софийския университет „Св. Климент Охридски“ и следва българска филология от 1959 до 1964 г. Негови преподаватели са видните учени езиковеди К. Мирчев, Ив. Левков, Л. Андрейчин, М. Янакиев, Ст. Стоянов, К. Попов. Решаваща роля за езиковедската му ориентация изиграва участието му в кръжока по диалектология на проф. Ст. Стойков, чийто председател е през 1963 г. Забелязал трудолюбието и таланта му на изследовател, проф. Стойков го привлича за свой аспирант в Катедрата по български език на Факултета по славянски филологии. През 1966 г. като редовен аспирант М. Виденов започва работа върху изследването на годечкия говор, което през 1969 г. е защитено като кандидатска (докторска) дисертация. След това става асистент в Катедрата

по български език и води упражнения по синтаксис, морфология, диалектология и езикова култура.

Най-ползотворният за творческото му израстване период, както сам той го определя, е лекторатът в Прага от 1972 до 1977 г. Истинска школа за младия учен е контактът с още живите светила на Пражкия лингвистичен кръг (Б. Хавранек, А. Йедличка), ползотворното приятелство със слависти като проф. Милан Ромпортъл, д-р Сава Хержман, проф. Ян Петър. Лекторатът в Прага е увенчан със защита на дисертация — М. Виденов става доктор по философия на Карловия университет. През този период е подготвен и хабилитационният труд *Из актуалната проблематика на съвременния български език (във връзка с чешката теория на книжовните езици)*, с който авторът навлиза в полето на интердисциплинарните науки.

В началото на 80-те години излиза книгата *Социолингвистика. Основни тезиси* (1982), която манифестира новата теория и методика на изследване на езиковите явления в техния социален контекст. Това е първият синтетичен български труд по социолингвистика. М. Виденов среща разбиране и получава подкрепа от своите колеги съмишленици М. Янакиев, Й. Пенчев, Е. Герганов, Б. Байчев, Б. Николаев, Л. Йорданова и др.

Следва Московският период — от 1984 до 1987 г. българският учен с новаторски дух е гост-доцент и лектор по български език в Московския университет. Този етап от творческото му развитие е също изключително плодотворен — след интензивна кореспонденция с Б. Байчев е подготвено първото цялостно социолингвистично изследване на българска градска езикова ситуация — на гр. Велико Търново (завършено и публикувано година след завръщането на М. Виденов от Москва, а преиздадено десет години по-късно със заглавие *Великотърновският език*). През този период е написана и голямата докторска дисертация на тема *Съвременната българска градска езикова ситуация*, защитена през 1988 г. в София и издадена като книга през 1990 г. Вече като професор М. Виденов води курсовете по морфология и синтаксис на студентите от специалността „Славянска филология“, както и спецкурсове по социолингвистика. Чете лекции и в други университети у нас и в чужбина — в Шуменския университет „Епископ Константин Преславски“, във Великотърновския университет „Св. св. Кирил и Методий“ (на който става почетен доктор), в Югозападния университет „Неофит Рилски“, в редица чуждестранни университети в Прага, Лодз, Краков, Прищина, Братислава, Москва, Упсала, Стокхолм, Виена.

Наред с пряката си научна и преподавателска работа професор Виденов успява да създаде екип от сътрудници, повечето от които под неговото вещо ръководство пишат и защитават дисертации: Поля Станчева (*Езикът на електронните масмедии*), Красимира Алексова (*Езикови процеси в семейството*), Татяна Калканова (*Социолингвистични проблеми на личните*

имена в столицата), Красимир Стоянов (*Обществените промени 1989–1996 г. и вестникарският език*), Елена Каневска-Николова (*Съвременната езикова ситуация в град Смолян*), Полина Бокова (*Лексикограматична интерференция в условията на българско-руското двуезичие – върху материал от с. Суворово (Шерерлик-Китай)*), Павлина Кънчева (*Социолингвистическо изследване на западнобългарски преселници в София*) и др. Генерирайки ценни идеи, той подпомага научното израстване на своите по-млади последователи, голяма част от които се хабилитират.

Организационният талант на професор Михаил Виденов и неизчерпаемият му потенциал на консолидираща фигура намират израз преди всичко в основаното през 1992 г. Международно социолингвистическо дружество със седалище в София, на което професорът става президент (от тази година вече почетен председател), и в проведените до момента десет международни конференции по социолингвистика, материалите от които са публикувани в отделни томове на поредицата *Проблеми на социолингвистиката*. Последната Десета конференция по социолингвистика на тема *Езикът и социалният опит*, проведена на 10 и 11 април 2010 г., бе посветена на 70-годишнината на акад. Михаил Виденов. В чест на тази достойна годишнина бе подготвено и луксозното издание на книгата *Езикът на града* (Университетско издателство „Св. Климент Охридски“, 2010), включваща неговите два основни труда *Съвременната българска градска езикова ситуация* и *Софийският език*.

Наред с всичко това в продължение на седем години проф. М. Виденов председателства Специализирания научен съвет по езикознание (от три години СНС по славянско езикознание). Член е на Съюза на учените в България, на Обществения съвет на Българското национално радио, на Управителния съвет на Славянското дружество в България, на Комисията по социолингвистика при Международния комитет на славистите, на редколегията и на редакционния съвет на сп. *Наука* (орган на СУБ), главен редактор е на поредицата *Проблеми на социолингвистиката* (издание на Международното социолингвистическо дружество). Има множество журналистически и художествени публикации, рецензии на книги и дисертации, преводи от чешки език.

Основното занимание на професор Виденов си остава писането на книги, и то с неоспорими научни приноси. През 90-те години и в началото на новото столетие излизат най-зрелите му книги, плод на дългогодишните търсения и натрупвания. След публикуването на *Съвременната българска градска езикова ситуация* — теоретично и методическо ръководство за социолингвистично проучване на българските градове, следват книгите: *Софийският език* (1993), в която се анализират особеностите на столичната езикова норма като единство на западнобългарското и източнобългарското говорно начало;

Езикова култура на българина (1995), предназначена за по-широк кръг читатели, в която са представени съвременни схващания за узуса, нормативните варианти в речта на престижните и непрестижните съсловия, както и за ролята на масмедииите в кодификационния процес; *Езикът и общественото мнение* (1997, наградена от СУБ и претърпяла второ издание през 1999 г.), която е посветена на основния проблем за корелацията между езика и обществото; *Социолингвистическият маркер* (1998), в която се анализира основното социолингвистично понятие, обхващащо езиковите особености като следствие от действието на определени социални императиви; *Българската езикова политика* (2003), която обогатява теорията на книжовните езици, поставяйки я на социолингвистични основи, и прогнозира бъдещето на българския книжовен език; *Диглосията* (2005, изд. БАН), посветена на превключването на кодовете като структурни форми на съществуване на езика. Появяват се и няколко труда с научно-педагогическа насоченост — лекционните уводни курсове по социолингвистика за студенти *Практическа социолингвистика* (1994), *Увод в социолингвистиката* (2000), *Идентификация по езика* (2007), а също и учебни помагала и учебници — *Социолингвистиката и ученическата реч* (1996, студия и редакторство), *Български език. Учебник за 12. клас* (2002). Авторският колектив на книгата *Социолингвистиката и ученическата реч* (М. Виденов, М. Банчева, П. Сотиров и А. Ангелов) прави социолингвистична интерпретация на речта на софийски гимназисти, изтъквайки социалната функция на жаргонните езикови средства и механизмите на изключването и включването им от и в речта на учениците.

Венец на богатата и многостранна научна, преподавателска и организационна дейност на М. Виденов е избирането му за член-кореспондент на БАН през 2004 г. и за академик през 2008 г. А избирането му за почетен гражданин на гр. Годеч е израз на признателността на годечани към именития им съгражданин, изследвал техния говор и увековечил местни събития и родни образи чрез тънка психологическа характеристика (*Годечанинът*, 1991).

Академик Михаил Виденов продължава активно да участва в научния живот, да преподава на студенти и да сътрудничи на научния печат със статии по актуални езикови въпроси. Ние, неговите последователи и сътрудници, сме признателни и благодарни за ценните идеи, които ни е подарявал, за препоръките, съветите и поощренията, които са ни стимулирали да се развиваме и да следваме неговия пример. За нас е особено радостен фактът, че академик Виденов е все така жизнен и деен, изпълнен с нови идеи и творчески проекти.

Да му пожелаем здраве, бодър дух, още много успехи и удовлетворение от постигнатото!

Елена Каневска-Николова

In memoriam
Ихор Шевченко
(1922–2009)

На 26 декември 2009 г. в Кеймбридж, Масачузетс, на 88-годишна възраст почина проф. Ихор Шевченко — изтъкнат американски византинист и палеославист, автор на многобройни филологически, литературни, епиграфски, палеографски и кодикологически изследвания в областта на Средновековието. Освен с публикациите си, на научната общност проф. Шевченко бе добре познат с огромната си ерудиция, владенето в дълбочина на множество живи и мъртви езици, изящния си маниер на писане и говорене и завладяващото си чувство за хумор.

Украинец по произход, проф. Шевченко е роден и израснал в Полша. През 1945 г. завършва класическа филология, антична история и сравнително езикознание в Карловия университет в Прага. Ключов за по-нататъшното му развитие се оказва престоят му в Белгия, където през 1949 г. получава докторска степен по класическа филология и византинистика от Католическия университет в Лувен, както и участието му във византинистичния семинар на проф. А. Грегоар в Брюксел. В началото на 50-те години по покана на известния медиевист Ернст Канторовиц Ихор Шевченко заминава за Съединените щати. Преподава византийска история в Калифорнийския университет, Бъркли, славянски езици и литератури в Мичиганския университет, води курсове по византинистика и славистика в Колумбийския университет, Ню Йорк, византийска и гръцка палеография в Харвардския университет в Кеймбридж, Масачузетс, професор е в Центъра за византийски проучвания Dumbarton Oaks във Вашингтон. Проф. Шевченко е гост-лектор в редица университети — в Мюнхен, Бари, Оксфорд, Будапеща и College de France, член-кореспондент е на Британската академия на науките, асоцииран член на Дружеството на боландистите в Белгия, президент на Международната асоциация по византинистични изследвания, основател и директор на Института по украински изследвания към Харвардския университет, редактор на периодичните издания „Harvard Ukrainian Studies“ и „Paleoslavica“ и на поредицата „Corpus Fontum Historiae Byzantinae, Series Washingtonensis“.

Макар да не написа монографичен труд, проф. Шевченко бе автор на множество статии и студии с широк тематичен обхват, занимаващи се с проблемите на византийското писмено наследство и издаването на визан-

тийски текстове от периода на Късната античност до XV в., със социалния живот в късна Византия, византийските интелектуалци (като Константин Багрянородни, Михаил Псел, Теодор Метохит, Николай Кавасила), с литературните качества и документалната стойност на житията на византийските светци, с византино-славянските културни отношения и рецепцията на византийската политическа идеология. Неизменно стъпили на задълбочен текстологически и лингвистичен анализ на изворите, на проучване на ръкописната традиция, на публикуването на непознати писмени източници и привличането на нови текстови паралели, голяма част от изследванията на проф. Шевченко са се превърнали в класика на съвременната византинистика и палеославистика и са препечатани в книгите му *Society and Intellectual Life in Late Byzantium* (1981), *Ideology, Letters and Culture in the Byzantine World* (1982), *Byzantium and the Slavs in Letters and Culture* (1991)¹. Широка популярност придобиват: хипотезата му (критикувана от Ив. Божилков), че написаният на гръцки език текст „Записки на готския топарх“, смятан за най-ранният извор за историята на Киевска Русия, е фалшификат, създаден през XIX в. от неговия „откривател“ Карл Бенедикт Хазе; есето „Залезът на Византия през очите на нейните интелектуалци“; наблюденията му върху агиографската продукция на иконоборския период, върху разпространението на византийското научно и псевдонаучно знание сред православните славяни. Последният труд на Икор Шевченко, който предстои да излезе от печат през 2012 г., е подготовеното от него над 20 години критическо издание (придружено с превод на английски език) на единствената запазена във византийската литература светска биография — животът на император Василий I (867–886), важен извор за политическата и културна история на Византия и нейните съседи през IX и X в.

Значителни са приносите на проф. Шевченко за изучаването на ранната славянска история, на мисията на Кирил и Методий и на ранните старобългарски преводи. Особен интерес за него представлява Житието на Константин-Кирил. Той идентифицира гръцките източници на отделни негови части — така например първите два реда от т.нар. Соломонов надпис (ЖК, гл. 13), които открива запазени в гръцки ръкопис от XI в., му дават основание да разглежда целия епизод със Соломоновата чаша като ранна интерполация; възстановяването на гръцкия текст на Кириловото определение за философията и установяването на използваните в него извори (Давидовото тълкуване от „Исагогията“ на Порфирий, Бит. 1:26 и откъс от диалога „Теетет“

¹ Пълна библиография на Икор Шевченко вж. на адрес: <http://sites.google.com/site/ihorsevcenko/publications>

на Платон) му позволява да види в него не поетичен изблик, а извлечение от това, което св. Кирил е научил при Фотий по време на университетското си образование; поради употребата в текста на житието на хапакса ἀεὶ ἰδοὺ — латинизъм, свързан по-скоро с римската административна терминология и почти непознат във Византия, Шевченко обосновава хипотезата, че авторът на житието е по-скоро свързан с Рим, отколкото с Константинопол или Великоморавия. Наред с това житиеписецът показва добро познаване на римската топография и според него е възможно да е бил един от гърците, присъствали на погребението на Константин-Кирил в Рим. Отделна своя статия Игор Шевченко посвещава на социалния статус на Кирил и Методий и семейната среда, от която те произлизат. Правейки опит да разграничи топоса от реалната историческа информация, той изследва мястото на друнгария (длъжността, която според изворите техният баща Лъв заема) в социалната йерархия в една провинциална византийска тема към средата на IX в. и установява, че макар от гледна точка на константинополския двор това да е била дребна длъжност, в Солун Лъв вероятно е имал немалко влияние и не е изключено да е бил заможен и от благородно потекло; независимо от всичко обаче неоспорим е фактът, че синовете му правят съществен прогрес в своите кариери и както в социално, така и (още повече) в културно отношение значително надскачат своето обкръжение. В други свои публикации Игор Шевченко застъпва тезата (разработена в съавторство със Сирил Манго), че манастирът Полихрон, в който Методий е ръкоположен за игумен след връщането си от Хазарската мисия, се е намирал не на Олимп, а на южния бряг на Мраморно море; разглежда проблемите около произхода на глаголицата (подкрепя мнението, че тя е създадена от Константин-Кирил) и моделите, които първите глаголически ръкописи следват, парадоксите на Моравската мисия, влиянията от Южна Италия, които славянската култура на Балканите изпитва, и др.

Проф. Шевченко посвещава много време и енергия на проучването на историята на славянските преводи от гръцки и тяхната рецепция и разпространение. Едно от най-известните му проучвания в тази област е върху съчинението „Княжеско огледало“ от дякон Агапит. Възникнал вероятно по времето на император Юстиниан I (527—565), според Шевченко този светски трактат с напътствия как да се управлява държавата, е преведен за пръв път в България по времето на цар Симеон (893—927), прониква в Киевска Русия чрез извадките, включени в Светославовия изборник от 1076 г. и впоследствие оказва значително влияние върху политическата идеология на православните славяни. Наред с „Expositio capitum admonitionum“ на дякон Агапит друг източник, използван при създаването на Изборника от 1076 г., който Шевченко успява да установи, е част от гръцкото житие на св. Нифонт,

известна под заглавието „Чудеса на Созомен“. Според изследователя Изборникът възниква като флорилегий от по-рано преведени текстове по образа на византийските сборници от типа „Sacra parallela“ на Йоан Дамаскин и „Пчела“ на Псевдо-Антоний.

Един от основните проблеми в научните дирения на проф. Шевченко е този за отношенията между Византия и славянския свят, за начините на пропагандиране на византийската цивилизация — чрез дворцовата риторика, церемониите, издаваните имперски документи, монетосеченето. Съществена част от налагането на византийския културен модел е и мисията на славянските първоучители, която създава най-мощното оръжие за индиректна византинизация — старославянския литературен език, и така проправя пътя за проникването на византийската литература и на идеи, които според учения доминират в културния хоризонт на славяните чак до XVIII в. Шевченко не спира да повтаря, че това, което славяните четат, са предимно преводни текстове, че дори оригиналните съчинения са изпъстрени с интерполации от византийски автори, че много често старобългарските думи калкират гръцките и че единственият начин да се разбере средновековната култура на православните славяни е в нейната тясна връзка с Византия.

В едно свое остроумно написано есе от 1969 г. Ихор Шевченко говори за двата начина да се изследва историята — от гледната точка на пеперудата (даваща възможност за „поглед от високо“ и така за значими обобщения) и от тази на гъсеницата, чийто поглед рядко излиза от обсега на едно листо, т.е. чрез навлизането в най-малките детайли и уточняване на дребните, но понякога съществени подробности. Като относителна граница между двата подхода и двата типа интерес към историята той посочва 1450 г. Тъй като неговите собствени изследвания са фокусирани основно върху Византия и славяните в периода преди тази дата, логично е той да попадне във втората категория, сред онези ерудити, „овладели помощните дисциплини, които дребнаво изпипват многобройните си бележки“. Но както отбелязва Омелиян Притсак, докато провежда своите специализирани палеографски, лингвистичен и текстологичен изследвания, проф. Шевченко никога не изпуска от поглед универсалния културен и исторически контекст, което го превръща в истинска рядкост — „пепруда, която в същото време е своята собствена гъсеница“.

Мая Петрова-Танева

In memoriam
Александар Младенович
(1930–2010)

Почина акад. Александар Младенович, един от видните сръбски учени, който има съществен принос в българистичните проучвания в полето на историческата диалектология, история на сръбския и на българския книжовен език, на преводната книжнина сред южните славяни и историята на ръкописното наследство от Късното средновековие. В редица студии и статии той изследва езика на българските ръкописи от XVI–XVIII век. Макар и неговата преподавателска кариера да е свързана с Университета в Нови Сад, където работи от 1956 до 1995 година, като учен и изследовател той е свързан с Белград по много причини, включително и като завеждащ Археографския отдел на Народната библиотека на Сърбия. Александар Младенович е доктор „хонорис кауза“ на Санктпетербургския университет (1990) и на Софийския университет (2001). Избран е за дописен член на Сръбската академия (1997) и за редовен член (2003).

Александър Младенович е роден в Битоля, Македония. Завършва (1954) Философския факултет на Белградския университет с основна специалност — историк на сръбския народен и книжовен език. Защитава (1963) дисертация на тема *О народном језику Јована Рајића* във Философския факултет на Университета в Нови Сад. Д-р на филол. науки от 1963. Ogлавява катедрата за южнославянски езици във Философския факултет на Ун-та в Нови Сад, асистент (1956), доц. (1963), извънреден проф. (1968), продекан (1969–71) и редовен проф. (1973) във Философския факултет на Университета в Нови Сад. От 1978 г. е ръководител на Археографското отделение на Сръбската народна библиотека в Белград.

Сътрудник е и член на редакциите на много научни списания и поредици: *Зборник Матице српске за филологју и лингвистику* (Нови Сад), *Српског дијалектолошког зборника* (Београд), *Јужнословенски филолог*, *Ковчежић*, *Прилози проучавању језика*, *Археографски прилози*, *Годишњак Филозофског факултета* (Нови Сад) и др. Взема участие в редица научни симпозиуми и международни конгреси — Прага (1968), Варшава (1973), Загреб (1978), Киев (1983), София (1988). Член е на Международната комисия за история на славянските книжовни езици при Международния комитет на славистите (от 1972). Лауреат е на наградата на Република Черна гора „за научно стваралаштво из филологије и лингвистике“ (1990) и на сребърен

плакет на Университета в Нови Сад „за изузетан допринос и остварене резултате у раду и развоју Универзитета“ (1990) и др. В чест на неговата 60-та годишнина му е посветен том 33 на *Зборник Матице српске за филологију и лингвистику*, в който са поместени голям брой научни статии на сръбски и чуждестранни учени.

Сред българските филолози проф. Младенович се ползваше с авторитета на задълбочен, прецизен и обективен изследовател на старата славянска книжнина. За него бяха характерни перфектното познаване на изворовия материал и неговото проникновено интерпретиране.

Като началник на Археографското отделение проф. Младенович имаше определени заслуги за разгръщане на археографските изследвания на една широка основа. Благодарение на неговите усилия между Археографското отделение и Българската Археографска комисия към Народната библиотека „Св.св. Кирил и Методий“ съществува трайно и ползотворно научно сътрудничество. То се изразява както в обмен на специалисти, така и в подготовката на съвместни издания, като например фототипното издание на *Софийската Александрия* от XV в., един уникален паметник — единствената илюстрирана Александрия в славянската традиция — а също така и на фототипното издание на *Хилендарската кондика* от XVIII в.

Проф. Младенович съдействаше на българските медиевисти да получат достъп до фондовете на сръбските книгохранилища, да публикуват на страниците на *Археографски прилози*, подпомагаше реализацията на двустранни научни проекти. Повече от десет години ЦСВП „Проф. Иван Дуйчев“ и Археографското отделение към Народната библиотека в Белград работят заедно в областта на филигранологията, кодикологията и средновековната културна история, благодарение на неговата всеотдайна подкрепа.

С кончината му съвременната славистика загуби не само един голям учен, но и личност с ярко духовно присъствие.

Поклон пред светлата му памет!

Аксиния Джурова

In memoriam
Екатерина Дограмаджиева
(7.11.1933–24.05.2010)
Половин век, отдаден на старобългаристиката

На 24 май 2010 година българската филологическа медиевистика загуби една от своите най-утвърдени представителки — ст.н.с. I ст. дфн Екатерина Дограмаджиева. В течение на половин век ученичката на К. Мирчев, Вл. Георгиев и К. Куев разработваше непроучени полета на старобългаристиката с любов, търпение и всеотдайност. Тя посвети много време и сили на изграждането на днешното средно поколение учени, предавайки на студенти, докторанти и по-млади колеги не само знания и методика, но и своето разбиране за научна почтеност. Десетилетия на тиха и компетентна работа свързват Е. Дограмаджиева с редколегиите на списанията „Български език“, „Palaeobulgarica“, поредицата „Кирило-Методиевски студии“ и четиритомната „Кирило-Методиевска енциклопедия“. С участието си в редица експертни комисии и научни съвети тя неотклонно отстоява спазването на високи научни критерии при оценката на изследователския труд. Достатъчно е да се споменат само научните съвети на Института за български език и на Кирило-Методиевския научен център, Българската археографска комисия, Специализираният научен съвет по езикознание, Комисията за филологически науки при ВАК, Съветът за издателска дейност на БАН. Съвременниците на обществените промени в началото на 90-те години на миналия век добре помнят ролята на Е. Дограмаджиева като член на Управителния съвет и научен секретар на БАН (1992—1993 г.) в опитите за демократизиране и преустройство на академичната наука. По нейна инициатива е създаден и Съветът за чуждестранна българистика (1994 г.).

Е. Дограмаджиева принадлежи към тази генерация български филолози, които оформят своите изследователски възгледи под силното въздействие на идеите на водещата в световен мащаб през втората четвърт на миналия век Пражка лингвистична школа и на нейните следовници от 50-те и 60-те години. В най-общ план именно схващането за езика като структура и система, изпълняваща определени функции, лежи в основата на всички конкретни или обобщителни разработки на българската изследователка. А те респектират, от една страна, със своето количество, от друга — със своя тематичен диапазон, а от трета — с обема на педантично събрания и обра-

ботен изворов материал, гарантиращ обективност и достоверност на направените изводи. В научната биография на Е. Дограмаджиева се открояват няколко основни тематични кръга, които до голяма степен са и хронологически обвързани.

Първият и най-продължителен етап от нейните изследователски търсения е посветен на старобългарския синтаксис — една трудна и по традиция слабо разработвана област от историята на българския език. В нея се вписват двата дисертационни труда на Е. Дограмаджиева — „Структура на старобългарското сложно съчинено изречение“ (1968) и „Обстоятелствените изречения в книжовния старобългарски език“ (1984), а също и десетки статии, разглеждащи частни проблеми на изреченските типове и синтактичните връзки в отделни книжовни паметници или в целия старобългарски корпус. Проучванията се отличават с обхватността на привлечените изворови данни, с непредубедения анализ на всеки детайл, с прецизността и обосноваването на направените заключения, с интерпретирането на езиковите явления в тяхната взаимна връзка не само на изреченско, лексикално и морфологично равнище, а и на равнището на междуезиковите контакти. И до днес няма сериозна публикация върху частен или общ въпрос от българския исторически синтаксис, която да не се опира на систематизациите и заключенията в работите на Е. Дограмаджиева.

Характерна черта в научния стил на българската медиевистка е пределната яснота и еднозначност на научния изказ. Този стремеж не само присъства имплицитно във всяка нейна работа, но и я подтиква към цикъл от публикации, посветени на основни термини в палеославистиката. Тя анализира историята на употребата на понятия като *старобългарски език*, *редакция*, *старобългарски паметници* и водена от принципите за адекватност и еднозначност на терминологичния апарат, определя техния семантичен обхват.

За разширяване на достъпната за широка научна аудитория изворова база на старобългаристиката и в частност на славянската библеистика допринасят две подготвени с участието на Е. Дограмаджиева издания на български средновековни ръкописи — среднобългарското Банишко евангелие от XIII в. (1981, съвместно с Божидар Райков) и принадлежащата към класическия старобългарски корпус Савина книга (1999, съвместно с О. Князевская и Л. Коробенко). Поради стойността на тези писмени паметници и поради научните качества на съответните издания те предоставят незаменима основа за различни филологически наблюдения.

Последният хронологически етап в научните дирения на Е. Дограмаджиева обхваща двете най-зрели десетилетия от нейния живот. Още в началото на 90-те години тя насочва своето внимание към едно по онова време слабо разработвано поле на границата между филология, литургика и кул-

турна история — месецословите на славянските евангелия. След капиталните приноси на руските учени от края на XIX и началото на XX в. Дограмаджиева е сред първите учени от края на XX в., които възраждат интереса към календарите и свързаните с тях култови текстове. Със завидно търпение и прецизност тя събира, систематизира и описва многообразието от памети и посветените им четива според стотици ръкописни евангелия. В резултат на тази дългогодишна научна работа се появяват редица статии, наситени с богат емпиричен материал и важни типологични наблюдения, а също и две книги — „Показалецът „Евангелия различни на всяка потреба“ (1998) и наскоро излязлата „Месецословните четива в славянските ръкописни евангелия (X—XVII в.)“, която увенчава дългогодишните усилия на Е. Дограмаджиева.

Тъй като за разлика от другите публикации на българската медиевистка този неин последен труд все още не е достигнал до широките научни кръгове, ще си позволим да го представим по-подробно. Той се вписва най-общо в актуалната напоследък област на славянската хеортология, където подобни проекти на базата на календарно подредени богослужбни книги се разработват в различни аспекти от наши и чуждестранни колеги. Основното достойнство на работата на Е. Дограмаджиева в сравнение с досегашните издадени справочници е, че календарният апарат е отразен комплексно, в цялата пълнота на елементите му, а не само като поредица от празници. С малки изключения в съществуващите издания се акцентира върху чисто агиологическите страни на месецословите (т.е. паметите) и се пренебрегва съставът на обслужващите ги текстове. Макар и да са публикувани редица обобщаващи трудове върху славянските лекционарии, указанията за четивата от литургическите приложения на кодексите са един неразработен с необходимата систематичност компонент, а именно те, в съвкупност с празниците, дават възможност за коректни обобщения и задълбочени изводи относно развитието на литургическата книжнина и оттам на богослужбната практика.

Като пресечна точка на разнообразни частични съзнателни намеси, многобройни грешки и наслоявания на пластове под влияние на различни локални традиции, календарите са особено сложен обект за проучване. От една страна, те формират онова равнище от средновековния литургически кодекс, в което сравнително лесно проникват нови елементи, тъй като в тях бързо се отразява постоянното взаимодействие между славянската и византийската литургическа практика чрез непрестанното обогатяване с отделни празници. От друга страна, поради липсата на свързан текст поредиците от имена и дати предполагат голяма степен на проницаемост за грешки. Изследваният от Е. Дограмаджиева материал е много труден за осмисляне не само с вариативния си характер, а и заради факта, че класическите показатели на текстологията тук не са приложими. Затова авторката изработва

система от релевантни критерии за класифициране и типологизация, която досега не е позната в палеославистиката и византинистиката.

Изданието съдържа уводна студия и четири таблици. Уводът обобщено въвежда в проблематиката на календарите. С яснота и точност е формулирана приложената терминология, а за някои от използваните термини, които се отличават с многозначност или вариативност, е дадена убедителна мотивировка. Отразени са сведенията от 214 евангелия, датирани от X до XVII в., което прави труда съизмерим с класическите фундаментални работи върху източноправославянските календари на архимандрит Сергей, Г. Деболски, С. Евстратиадис, Ив. Мартинов и др. изтъкнати агиолози. Източниците са разделени в две основни групи: староизводни и новоизводни. Избраният подход към ръкописния материал разглежда календарите като система, чиято основна единица — статията, е съставена от календарен ден (дата), празник, четиво. В уводната студия са включени няколко идентично построени дяла; във всеки от тях данните се разглеждат пречупени през определен показател, релевантен за историята на различните компоненти от календарите.

Като много важен критерий за изследването на структурата на евангелските месецослови по дати е изведена степента на употребителност на календарните дни (т.е. заетост/незаетост на съответния ден). Градирането на празниците според този маркер (илюстрирано с класификационна таблица) позволява да се отделят три основни пласта в ръкописните източници. За староизводните евангелия те са: задължителен фонд (с повсеместно разпространение), пропуснати дни в 4 до 34 ръкописа и епизодично появяващи се подвижни дни (до 3 регистрации). За новоизводните кодекси първата група е идентична, във втората влизат памети, липсващи в повече от три ръкописа, а третата обхваща незаетите дати. Разграничаването между староизводните и новоизводните ръкописи се набелязва в периферията на календарите — при епизодично запълнените или незаетите дни. Според наблюденията на Дограмаджиева образуването на обща и сравнително устойчива зона на празните дати е явление, присъщо само на месецословите след XIV в. Така авторката предлага нов, нестандартен, но изключително подходящ показател за типологията на календарите. Чрез него се избягват слабостите на досегашните критерии за идентификация на типа календар, в чиято основа лежат спорадични и понякога оспорими факти — най-вече наличието на отделни памети, определяни като йерусалимски.

Разделът за функции на четивото е посветен главно на връзката между памет и четиво. Основен проблем при изготвянето на справочника според авторката поражда колебанията в броя и състава на перикопите за всяка памет според ръкописните източници. Материалът е обобщен в зависимост от това, дали за даден празник е закрепен точно определен текст, или в

различните кодекси се регистрират вариращи четива. Представянето на данните в количествени измерения илюстрира изводите на авторката относно йерархията на четивата по употребителност, степента на тяхната специализация и вариативността им за даден празник в диахронен план чрез съпоставка между староизводни и новоизводни източници. Предложена е класификация на празниците не по техния статус, а в тематични цикли (Господски, богородични, за Честния кръст, за пророци, за апостоли и равноапостоли, за мъченици, храмови освещавания и граждански събития и т.н.). Предимствата на тази систематизация произтичат от това, че тя отговаря на типа на използваните четива, а и както се оказва, рангът на празника невинаги предпоставя установеността или вариативността на перикопите. Така е намерен подходът за типологическо обединяване на празници, които невинаги са равностойни в йерархията на църковните чествания, но се отбелязват чрез едни и същи евангелски четива.

Специално внимание е отделено на изместването на датите, което често води до създаване на т.нар. от Дограмаджиева *месеџословни вериги* (т.е. цели месеци се срещат с изместени дати). Явлението носи хронологизиращо значение, тъй като е особено присъщо на ранните календари. Наличието на такъв тип отклонения обуславя формулирането на важен текстологически критерий при изследването на родството на календарите и при установяването на нехомогенността на даден препис, за да бъдат разграничени при изместването на датите преписваческите грешки от колебанията, породени от варирането на византийската (респективно и на славянската) традиция.

Особено интересен е разделът, посветен на означаването на четивата, разгледано в зависимост от типа на Евангелието. От четирите начина на адресиране — чрез указатели къде се намира четивото в евангелския текст, чрез препратка към друга календарна дата, чрез посочване на типово четиво, чрез указания с общ характер, авторката се спира изчерпателно на препратките, тъй като те са месеџословният компонент с най-големи деформации. При тяхното изследване и при търсенето на скрити грешки Дограмаджиева прилага математически методи, чрез които единствено могат да се уловят невидими на пръв поглед отклонения. Именно те са основата, върху която в таблиците се реконструират точните препратки в квадратни скоби.

Уводната студия притежава голямо методологическо значение. В нея са типологизирани според своето значение различните видове промени в календарите. Като резултат е изработен комплекс от критерии, които са приложими именно за текстологическото изследване на месеџословите и спомагат за изготвяне на генеалогии и за реконструкции. Организирането на материала в статистически вид създава обобщена и точна представа за историята на календарите и техните компоненти. Открити са белезите за идентификация по отношение на староизводната или новоизводната

практика и са очертани параметрите на редакцията през XIV в. (тенденция към регулиране на датите и четивата, устойчивост на т.нар. празни дати, специализация на определено четиво за всички празници на даден светец, ограничаване на маркерите в препратките с цел точност и избягване на грешки). Въз основа на данните Дограмаджиева формулира основните цели на литургическата реформа — унифициране на календара в неговите носещи елементи.

Същностна част от изданието са изготвените таблици, първите три от които са в две версии — за староизводните и новоизводните източници. Разликите между двата основни типа календари изпъкват дори при общ поглед върху таблиците. За всяка таблица първата версия е два-три пъти по-обемна от втората, с много повече реконструкции и курсивно дадени памети.

Таблица 1 включва месецословния репертоар по дати (ден, празник, четиво, ръкопис) в календарна последователност; посочва се и в какво съчетание паметите се срещат в конкретния източник. Статиите са структурирани по следния начин: дата, име на светеца или празника, посочка за наличието/липсата на четиво, идентификация на перикопата, отбелязване на липсваща памет чрез запазено четиво, указания за механична загуба или пропуснатата памет. В квадратни скоби са реконструирани сгрешена или изпуснатата памет, а също и коректното четиво.

Таблица 2 представя светците или празниците в азбучна подредба. Съдържа името на светеца (с посочване на прозвището и указание на типа святост) или названието на празника, деня и четивата за него (или посочка за липсата им). С курсив са дадени отклоненията поради преместване на датата.

Таблица 3 съдържа евангелските четива, посочени по реда на евангелистите, по глава и стихове, с препратка за празника (празниците) и деня, на който се употребяват.

Таблица 4 показва как перикопните глави се съотнасят с евангелския фрагмент според Търговищкото печатно евангелие на Макарий (1512 г.).

Таблиците отразяват обхватно и многостранно целия огромен вариативен репертоар на календарите, като дават възможност за кръстосани и бързи справки. Избраният подход на документиране в пълнота и последователност на фактите от първичните извори всъщност е най-сполучливият начин да се положи основата на научни разработки върху тази част на средновековните евангелия, а и на литургическите кодекси с идентично организиран апарат.

С формулираните критерии, направените статистики и изводи и изработените таблици трудът на Е. Дограмаджиева прокарва пътища за различни изследвания, основани не на спорадика, а на систематичност и методичност.

Безспорно, неговото значение като незаменим справочник за литургисти, филолози, богослови и историци тепърва ще се доказва. Той открива перспективи за търсенията върху няколко важни проблематични кръга. Да се изследват различни аспекти на паметите — съчетаването и разпространението на изолирани и редки празници, наличието на типове празници с голямо значение като маркери за историята на славянските календари (храмови дати, светци от западен произход, граждански празници). Да се проучи връзката текст—календар и се разработи темата дали родството на календарите се подкрепя от близост на евангелския текст. Да се направят съпоставителни изследвания върху лекционарната система на евангелията спрямо другите богослужебни книги с календарна подредба на материала, които включват указания за новозаветни четива. На тази основа могат да се открият чертите на близост между различни по тип литургически кодекси, произхождащи от една и съща локална практика.

В заключение трябва да се изтъкне, че тази изпълнена само от един човек книга представя реализация на мащабен проект с фундаментална стойност за палеославистичните изследвания в три основни аспекта: 1) с направените изводи относно историята на славянските календари; 2) като модел за бъдещи подобни репертоари с въведената методика и начини на отразяване на репертоара в схематичен вид; 3) с обхванатия огромен първичен материал. Така със своята лебедова песен Е. Дограмаджиева не само обогати съществено и тласна напред развитието на един дял на палеославистиката, но и направи своя последен подарък на научната общност, който е пример за нейния изследователски стил, съчетаващ максималистичен обхват на изворовата база и прецизна филологическа оценка на фактите с адекватно подобрени и доразработени методологически постановки.

С благодарност и преклонение пред личността и научните постижения на Е. Дограмаджиева остават

Мария Йовчева, Лора Тасева

ОТЗИВИ

Славянски ръкописи от български произход в Руската национална библиотека — Санкт Петербург. С., УИ Св. Климент Охридски, 2009. 536 с.

Излезлият през 2009 г. опис „Славянски ръкописи от български произход в Руската национална библиотека — Санкт Петербург“ е плод на многогодишна съвместна работа на български и руски медиевисти. Идеята за изготвянето му е предложена още в края на 70-те години на XX в. от Българската археографска комисия. В резултат на проявеното разбиране от страна на ръководството на Държавната публична библиотека „М. Е. Салтиков-Шчедрин“ в Санкт Петербург и НБКМ е сключен договор за издаването на подробен каталог на българските ръкописи със съвместните усилия на български и руски библиотечни сътрудници. С оглед на тази цел е образувана работна група в състав: Божидар Райков и Боряна Христова (София) и Вячеслав М. Загребин, Генадий П. Енин и Елена М. Шварц (Санкт Петербург). През 1982 г. колективът пристъпва към изучаване на ръкописите, като изработва и съгласува единна методика за описание на писмените паметници. Руските сътрудници работят върху палеографско-кодикологическите и библиографските характеристики на ръкописите, а българските подготвят описанието на ортографските и езиковите особености на ръкописите, аналитичното описание на съдържанието им и съставянето на палеографски албум и справочен апарат. Филиграноложкият анализ и албумът с водните знаци в пълнота е изготвен от Е. М. Шварц.

В резултат на свършената от археографската група работа в Описа влизат всички открити паметници с български езикови черти (без молдовлахийските), а така също и текстове с български произход или принадлежащи на български книжовници, свързани с ресавската и църковнославянската редакция.

В окончателния си вид Описът обхваща осемдесет и осем ръкописа, разположени в хронологична последователност. В някои случаи под един номер са обединени откъси от един и същи писмен паметник, който се съхранява в различни фондове и колекции. Хронологическият обхват на описаните

необичайно широк. Той включва описания на ръкописи от X до XIX в., започва с глаголическото Зографско евангелие и завършва със сборника на Софроний Врачански от 1805 г.

Описът съдържа подробна информация както за важни палеографско-кодикологически, ортографски и езикови особености на текстовете, така и за тяхното съдържание. Схемата на описание е следната: пореден номер, който означава мястото на дадения ръкопис в общата хронологическа последователност на паметниците, включени в описа; шифър, който представлява сигнатурата на паметника в библиотеката (фрагментите от един и същ ръкопис, имащи различни сигнатури, са свързани един с друг със знак +); наименование, което отразява съдържанието на паметника по същество, но ако ръкописът има индивидуално название, с което е известен в науката, то също се дава; датировка на паметника, външно описание, характеристика на писмото, сведения за украсата, езикова и ортографска характеристика, приписки, данни за историята на паметника и библиография. Съдържанието на ръкописите се разкрива в пълнота, при което в описанието на сборниците се привежда оригинално заглавие, начало и край на отделните статии. Текстовете се възпроизвеждат с палеографска точност и съхранена пунктуация. Описанието на всеки ръкопис завършва с библиография на публикациите, които се отнасят непосредствено до паметника, разположени в хронологическа последователност.

Описът е снабден със справочен апарат: показалец на личните и географските имена; показалец на ръкописите, имащи специални названия; показалец на началата на статиите (*incipitarium*), а също така синоптични таблици на каталожните номера и съответстващата им сигнатура на ръкописите.

Освен същинския опис на ръкописите книгата съдържа още два раздела, които максимално попълват информацията за паметниците. Първият от тях е палеографски албум с богат набор от фотографии, илюстриращи нагледно палеографските особености на ръкописите. А вторият — филиграноложки албум, в който са дадени вариантите на всеки воден знак от ръкописите. С точната си и изчерпателна информация двата албума улесняват сравнението с други сходни ръкописи при изследване.

В съответствие със съвременните палеографски изисквания съставителите са се стремили да представят с черно-бяла снимка образец на почерка на всеки отделен преписвач. Например от глаголическото Зографско четириевангелие (304 пергаментни листа, от които 288 с евангелски текст) от края на X в., което в достигналия си до нас вид изглежда е дело на четирима книжовници, са представени четири фотографии. Липсва снимка на синаксарната кирилска част, която започва след л. 288, но ясно се виждат добавените между глаголическия текст по-късни бележки с кирилица на два от

публикуваните листа — 76 об. и л. 224. Добавянето на по-късен кирилски текст свидетелства, че паметникът е бил дълго време в употреба. За първи път информация за Евангелието дава австрийският консул Антун Миханович, който посещава Атон през 1843 г. На следващата година В. Григорович научава от Миханович за паметника и той е първият, който дава някакви сведения за него. През 1857 г. руският археолог и пътешественик Петър Севастиянов разглежда и фотографира паметника, а снимките дава на руския император Александър II. През 1860 г. зографските братя чрез Севастиянов изпращат паметника като дар на имп. Александър II, който от своя страна го подарява на Публичната библиотека и по този начин го прави достъпен за славистите.

Част от най-обемистия и един от най-ранните известни до днес кирилски паметници — Супрасълския сборник — също е отразен в Описа. Не е известно при какви обстоятелства този сборник излиза от България. К. Куев предполага, че ръкописът е изнесен най-напред в някой от манастирите на Атон, след което попада в Супрасълския манастир, основан през 1498 г. и първоначално предназначен и обитаван от атонски монаси. Частта, която се пази в Публичната библиотека, е от 16 листа. Тя е приета през 1856 г. от А. Ф. Бичков, завеждащ ръкописния отдел на библиотеката по това време. Тази част е получена от помешчика Стрелбицки, който предлага две тетради (XVII и XVIII) от ръкописа. Оказва се, че това е началото на втората половина на Супрасълския сборник. В Описа са отпечатани снимките на два листа от този паметник.

От друг известен паметник, т.нар. Драганов миней, се пазят три листа. Основната част (219 л.) се намира в Зографския манастир, откъдето Порфирий Успенски откъсва листовете. Днес под № Q. п. I. 40 в Публичната библиотека на тези три листа може да се прочете началото от Службата за св. Иван Рилски за 19 октомври. Лист от пергаментово тетраевангелие, писано през 1322 г. по нареждане на цар Георги Тертер II (1321—1322), също е в библиотеката. Основната част от ръкописа се съхранява в Хилендарския манастир.

В случаите с фрагменти от ръкописни книги голяма част от паметниците, от които те са част, са известни и се съхраняват на други места извън Публичната библиотека, но има и такива, в които от целия ръкопис оцеляват няколко или дори само един лист. Тогава сме наистина благодарни на пътешествениците от XIX в., които са се интересували от нашата ръкописна книга, преди да е възникнал интересът на българските учени. Такъв ръкопис от Публичната библиотека е Гилф. 85. Под този номер са 5 хартиени листа от панегирик от последната четвърт на XIV в. от сбирката на А. Ф. Гилфердинг, от когото текстът е подарен на библиотеката. На един-единствен лист от последната четвърт на XIV в. може да се види текст, в който са изброени

книгите от Стария завет. Намерен е в сбирката на Порфирий Успенски и това е единственото, което се знае за неговата история. Написаното за такива ръкописни фрагменти е малко. Не би могло да бъде иначе. В тези случаи до нас достига малък откъс от цялото, което по всяка вероятност е безвъзвратно изгубено в резултат на един или друг начин на унищожение, като се започне от липса на хартия и изготвянето на палимпсести от самите книжовници, през лошото съхранение на ръкописите, невежеството и съзнателното унищожаване от свои и чужди.

Отделните запазени фрагменти от цели книги, достигнали до нас, са свидетелство за богатството на писменото наследство, съществувало в Българското средновековие. Руските ръкописни книги, които са запазили следи от български произход, са свидетелство за приемствеността и сродеността между народи с една православна култура. Както преди много години отбеляза К. Куев в книгата си „Съдбата на старобългарската ръкописна книга през вековете“, паметниците от руска редакция, следващи български архетипи, свидетелстват по категоричен начин за литературните връзки между България и Русия и за миграцията на нашето литературно наследство по посока към руските предели още през X—XI в. Публикуването на опис на българските ръкописни книги в Публичната библиотека в Санкт Петербург в нашата съвременност като резултат от усилията на съвместен българо-руски екип от учени — изключителни професионалисти, продължава през вековете културните връзки между България и Русия и става свидетелство за непрекъснатостта им.

Станка Петрова

Studia Balcanica, 27. *Щрихи към Балканското средновековие. Изследвания в памет на проф. Николай Кочев. (Отг. ред. ст.н.с. I ст. дин Лиляна Симеонова), С., Институт за балканистика, 2009. 307 с.*

Сборникът *Щрихи към Балканското средновековие* включва статии в областта на византистиката и медиевистиката, които разглеждат отделни аспекти и явления на културата и историята на средновековните Балкани, все още недостатъчно изследвани от науката.

Емблематично за сборника е участието на много млади изследователи, както и на изтъкнати български учени: акад. Васил Гюзелев, проф. Аксиния Джурова, проф. Петър Ангелов, проф. Георги Бакалов и др. Статиите са обединени в три раздела: 1. *Византия*, 2. *България* и 3. *Балканите*. Краткият биографичен очерк за проф. Николай Кочев (Лиляна Симеонова — *Написаното остава, или някои бележки върху творческия път на Николай Кочев*) е придружен от кратък обзор на разработваните от него теми: ересите във Византия и на Балканите; развитието на агиографския жанр на Балканите; християнската естетика и нейната връзка с античната ѝ предшественица; дипломатията в късна Византия в контекста на засилващата се османска опасност и т.н.

Първият раздел *Византия*, включва пет статии. Работата на Златомира Герджикова (*Църковната йерархия според Теодосиевия кодекс*) разглежда отношенията между църквата и държавата при формирането на фиксирана църковна йерархия. Въз основа на анализ на църковните чинове според Теодосиевия кодекс авторката достига до интересни изводи относно структурата на клира. Статията на Георги Бакалов (*Педия и пропедия в образованието на Византия*) анализира трите образователни степени: I образователна степен (пропедия), II степен (педия) и III (висша) степен, които с известни уговорки могат да се сравнят с градациите в съвременната образователна система: основно, средно и висше образование. Като една от важните цели на византийското обучение се определя изучаването на философия и риторика, тъй като за управленческия елит и публичните личности е изкуство и задължение да си служат добре с езика. Изследването открива нови аспекти на византийското образование. Ангел Велинов в своето изследване (*Публични религиозни процесии във Византия (средата на VI—средата на IX в.)*). *Участници, ритуали, обществено значение*) акцентира върху връзката на византийските религиозни процесии с литургиите (църковните служ-

би) и създаването на литургична традиция през VI—IX в., която през следващите векове се обогатява с различни песнопения, а самите церемонии се превръщат в своеобразно зрелище, посредник между император, народ и църква и в ритуал, изразяващ византийския политически модел, манталитет и култура. Статията на Юлия Златкова (*Монашеската опозиция на епископската власт в Константинопол през първата половина на V в.*) разглежда сложните аспекти на монашеския живот — между стриктното спазване на евангелските повели и реалността.

Втори раздел: *България.*

Изследването на Елена Статева (*Старобългарските извори за началото на българската история*) предлага една нова интерпретация на старобългарските летописни съчинения, в резултат на която авторката прецизира изводите относно началото на българската история. Статията на Ангел Николов (*Хан Крум във византийската традиция: страшни слухове, дезинформация и политическа пропаганда*) хвърля допълнителна светлина върху проблема за образа на българите и на техните владетели във византийската традиция. Изследването на Петър Ангелов (*Духовници-дипломати в средновековна България*) е посветено на ролята на църквата в развитието на европейската дипломация през Средновековието. Авторът се спира на редица знаменателни за българската средновековна дипломация мисии, които дават израз и на участието на българите в историята на средновековна Европа. Със своята статия (*Нови материали и наблюдения за трапезната керамика от манастира във Велики Преслав*) Тотю Тотев прави достойно на науката нов керамичен материал, открит в ниската част на Външния град, наречена Селище, и в Дворцовия манастир в Преслав. Изследването на Лиляна Симеонова (*Правна защита на жените и децата в новопокръстеното българско общество — закон за съдене на хората, еклога*) е посветена на сложния преход от езичество към християнство, довел до кардинални промени във всички сфери на живота. Авторката разглежда отделни аспекти от семейното и наказателното право, които гарантират правата на жената и децата в българското общество и наказват посегателствата върху тях. (Темата е особено актуална и за съвременното българско общество). В публикацията на Васил Гюзелев (*Българите в „Кратка История“ на Константин Ласкарис (1434–1501)*) са преведени и интерпретирани онези откъси от *Кратка история* на Константин Ласкарис, които се отнасят за българската история в периода от началото на VI до началото на IX в. Сведенията от този извор разкриват вниманието, което е отделил на българите един късно-византийски хуманист в своето преподаване на гръцки език на семейството на неаполитанско-сицилийския крал Фердинанд I. Изследването на ст.н.с. Елена Койчева (*Българите върху етническата карта на Балканите през XI—XII в. според латинските извори*) на базата на латинските извори,

главно от епохата на първите кръстоносни походи, представя западната визия за мястото на българите върху демографската карта на Балканите в период на най-оживено военно, дипломатическо, търговско и културно общуване между Изтока и Запада. Специално място е отделено на проблемите на тяхната групова, индивидуална и професионална идентичност и без да се поддава на патетичен патриотизъм и етноцентризъм, авторката достига до извода, че българите са един от доминиращите етноси върху етническата карта на Балканите през XI—XII в. Статията на Илия Илиев (*Мястото на „Ponemata Diaphora“ в книжовното наследство на Димитър Хоматиан*) представя един важен сборник, малко известен, със смесено юридическо съдържание. „Разни трудове“ е пъстра картина на живота и драматизма на ежедневието в Охридската архиепископия в края на XII и началото на XIII в., както и на действащото във Византия светско и църковно право. Изследването открива нови страни и от живота на българите от този период. Целта на изследването на Димитър Димитров (*Имената на търговските кораби по Западното Черноморие през XIV в. по данни на нотариалните документи на Антонио ди ПонцѸ (1360–1361)*) е да проучи имената на търговските кораби в Западното Черноморие (от Константинопол до Днестърския лиман) в период на най-голяма динамика на черноморския корабен трафик през XIV в. Обръща се специално внимание на генуезката методика при наименоването на плавателните съдове, тъй като Генуа доминира в западночерноморския трафик през този период и се установява, че най-много кораби са кръстени на св. Йоан, чиято роля като морски патрон тепърва ще се изяснява. Изследването съдържа интересни сведения за историята на българското корабоплаване.

Трети раздел: *Балканите*.

Изследването на Аксиния Джурова (*Украсата на гръцките литургични ръкописи. Традиция и иновация*) задълбочава съвременните научни представи за украсата на литургичните книги във Византия. Статията на Дарина Младенова (*Лингвистика и културна история: проникването и разпространението на доматите по българските земи*) представя специализиран лингвистичен анализ на българските диалектни названия на доматите в контекста на едно културноисторическо изследване, ориентирано към българските традиции. Кирил Павликянов (*Мястото на св. Козма в историята на българския Зографски манастир в Атон*) дава нови данни от историята на Зографския манастир. Изследването на Пенка Данова (*Книгата на месер Марко Поло и познанието за българите във Венеция (втората половина на XVI—началото на XVII век)*) представя книгата на най-известния венециански средновековен пътешественик Марко Поло, която добива известност на италиански език с името „Милионът“. В предговора на том II са включени интересни данни (малко известни днес) и за българите — съби-

тията, свързани с Четвъртия кръстоносен поход и цар Калоян, което довежда до изграждането на стереотипни представи за България и българите. В своята статия (*История и части от Далмация в разказите на западни поклонници от XV в.*) Ивайла Попова се спира на разказите на някои пилигрими, пътуващи от Западна Европа към Светите места, в чиито дневници и пътеписи се съдържат интересни сведения (малко известни) за техните маршрути, както и за отделни селища покрай Адриатическото крайбрежие на Западните Балкани и разстоянията между тях. Изследването на н.с. Чавдар Бонев (*Католическата църква в Молдова през XIV в.*) разглежда проникването и разпространението на хусисткото учение в Молдова в началото на XV в., както и въпроса за отношението на хуситите към православието и промените, които тяхното движение претърпява в Молдова.

В края на сборника е поместена подобрена библиография на трудовете на проф. Николай Кочев за периода 1972—2008 година.

Елена Статева

Михаил Виденов. Езикът на града. С., УИ Св. Климент Охридски, 2010. 643 с.

По повод 70-годишния юбилей на акад. Михаил Виденов Университетското издателство „Св. Климент Охридски“ поднася на своя автор и на неговите ученици, последователи и читатели едно луксозно издание, обединяващо два основополагащи труда за българската социолингвистика. Преди 20 години „Съвременната българска градска езикова ситуация“ (1990) и „Софийският език“ (1993) с появата си запълниха липсата на теоретико-приложни трудове по градска теренна лингвистика у нас, послужиха като настолни книги на следващото поколение социолингвисти и вече са изчерпани на книжния пазар. Това са главните причини за тяхното преиздаване в тома „Езикът на града“.

„Съвременната българска градска езикова ситуация (теоретически и методологически проблеми на нейното проучване)“ представя обобщение на методологическите постановки на М. Виденов, на научните му идеи и изводи, свързани с изследването на градските езикови терени. Монографията съдържа пет основни глави, предшествани от кратко авторово въстъпление и пространен увод.

В Увода авторът представя накратко сложните и многобройни теоретични и практически проблеми, пред които са изправени езиковедите урбанисти. Признавайки и отдавайки дължимото на богатия опит на българската диалектоложка школа, в същото време М. Виденов обосновава нуждата от нов подход, снабден с модерна методология за изучаване на новия обект — езика на града. И авторът предлага на теренните социолингвисти такава нова методология, като обединява опита на чешките, немските, американските и други световноизвестни социолингвисти, обогатявайки го със собствени наблюдения от конкретни езикови терени — Велико Търново и Перник.

В първа глава „Социологически проблеми при проучването на съвременните градски езикови ситуации“ М. Виденов насочва вниманието към методиката на събирането на материала, към приемствеността и необходимостта от използването на предишни диалектоложки изследвания, атласи и др. на проучвания регион. По-нататък подробно се разяснява своеобразието на научния обект — града, на неговата социална структура, на подбора на информаторите, на тяхната социална представителност и на редица други техни характеристики. Авторът прибавя към традиционните програми още много нови компоненти и изисквания към съставянето на програми за комп-

лексно изследване на градската норма. Приложна стойност има разделът „Работа на терена“. За начинаещите теренни лингвисти и за неспециалистите подробно се разяснява теорията на речевите актове, с достъпни примери се илюстрират по-сложни теоретични постановки. Въвеждат се и се дефинират много нови социолингвистични понятия и термини — подход, който всъщност пронизва цялата книга и я прави лесна за възприемане и осмисляне.

Основен дял в монографията съставя втора глава „Социолингвистически проблеми при проучването на съвременните градски езикови ситуации“. Кратка справка въвежда читателя в историята на зараждането, развитието и обогатяването на идеята за изучаване на езика на града от края на XIX в. до днес в Западна и Източна Европа и у нас. Представяйки теоретическите проблеми на съвременната българска езикова ситуация, М. Виденов изяснява социолингвистичната същност на понятията „норма“, „узус“ и „кодификация“, формулира и първостепенната задача при проучването на градските езикови ситуации — подробно описание на „различията между нормите на формациите, на които се осъществява комуникацията в битовата сфера на дадения град“. Тук е представен и вече добре известният модел на нормата в битовата сфера на градската езикова ситуация у нас. Най-висок социолингвистичен статус има социалната група с тип норма **a** (разговорен книжовен език); с най-нисък статус са представителите на социалната група с тип норма **c** (диалектен тип), между тях се нарежда социалната група с тип норма **b** (преход между **a** и **c**).

Трета глава „Лингвистически проблеми. Дескриптивен подход към основните езикови нива“ е посветена на различни езикови проблеми с оглед на методиката на тяхното описание. Тук вниманието на М. Виденов е съсредоточено към едно недостатъчно разработено от традиционната диалектология езиково равнище — синтаксиса.

Четвърта глава „Към футурологията на българските градски езикови ситуации“ предлага авторите виждания за тенденциите в развитието на българската езикова ситуация в града. Изминалите 20 години от написването на страниците на тази глава потвърждават авторската постановка, че постепенното заличаване на границата между „книжовно“ и „диалектно“ се извършва не за сметка на глобална победа на книжовния език и окончателното измиране на диалектите (както обикновено се твърди), а за сметка на развитието на специфична битова норма, която именно е обектът на социолингвистиката. Развити са още интересни автори футурологични идеи като напр.: за ролята на кодификатора, за съществуването на автохтонния език в условията на диглосия или на билингвизъм и др.

Пета глава „Към обработката на текстовете“ в съвременните условия на ускорено развитие на информационите средства и технологии може да се стори на опитните социолингвисти леко остаряла и азбучна, но начи-

наешите теренни лингвисти има какво да научат от споделения богат професионален опит на автора при обработката на събрания материал.

Синтезът на най-доброто от нашия и световен опит в областта на теренната социолингвистика, научната аргументация на социолингвистичните проблеми с теоретически и методологически приноси, поставянето на много важни въпроси, свързани със социалното, теоретическото и приложното значение на социолингвистиката, илюстрирането на предлаганите решения с богат материал — всичко това обяснява дългия живот на тази книга и оправдава нуждата от нейното преиздаване.

„Софийският език“ на свой ред действително представлява книга за всеки столичанин, както сполучливо отбелязва самият автор. Тя съчетава научния подход с популярен стил на изложение, за да достигне до всеки читател, който обича столицата си и се интересува от речевото поведение на нейните жители. Същевременно откроява и ролята на София при формирането на съвременния български език в миналото и настоящето. „Софийският език“ обединява 15 глави и текстове, илюстриращи живата реч на софиянци.

В първите глави авторът отговаря на въпросите: „Има ли софийски език?“, посочвайки съществуването на особена норма на организация, която в най-груб вид е компромис между българския езиков Изток и Запад; „Прочуваем ли е софийският език?“, отбелязвайки, че отговорът е във възможността да се определят социолингвистичните групи в рамките на един град с висока социална многоетажност и методите за изследването им; „Защо се интересуваме именно от столичния език?“, акцентирайки върху факта, че столичното население представя многообразието на цялата държава, оттам и на нейния език, но и сочейки, че именно в София се изковават нормите на най-престижното българско езиково поведение.

В главата „Съвременната столична езикова ситуация“ се осветлява основополагащото социолингвистично понятие „езикова ситуация“ и основните му типове — екзогlossen и ендогlossen; балансирани и небалансирани. Прави се изводът, че столичната езикова ситуация само на пръв поглед може да изглежда балансирана.

Важна е главата „Българският езиков изток и българският езиков запад“, в която авторът очертава основните диалектни различия между двата езикови ареала и заключава, че още в първите две десетилетия след Освобождението София става терен на езикова унификация между тях. Обозначавайки източния тип със символ А, а западния с В, Виденов говори за унифицирано столично поведение тип АВ или направо С, т.е. реч на хора, които олицетворяват смесването и уеднаквяването на двата основни произносителни типа. Веднага след това авторът разглежда диференцирано въпросните два типа. В главата „Днешният български езиков изток в столицата“ въз основа

на съвременни социометрични наблюдения се правят интересни изводи за речевото поведение на източнобългарските носители на езика в столицата. Любопитен е изводът за това, че голяма част от хората на изкуството и политиката свръхякат (*голям — голями; бял — бяли*) и увличат с речевото си поведение последователи от други съсловия, в резултат на което свръхякането се налага трайно и дълбоко. В противовес на това явление представителите на младото поколение подчертано клонят към екавите форми. Установена е и ниската престижност на източнобългарската редукция и употребата на генерализирани винителни форми (*жинъ, жинътъ; вудъ, вудътъ*), които са извън горния праг на поносимост. Правят се любопитни заключения и за особеностите на социалната демография, при която резултатите са в зависимост от столичния квартал. Оказва се, че центърът на града е всеяден, за разлика от комплексите, като напр. ж.к. „Изгрев“, населен главно с източнобългарско население, пришло през 50-те години на XX в. „Днешният езиков запад в столицата“ представя картината на В-пласта, отразяващ западнобългарските диалектни особености преди всичко във фонетично, но и в морфологично и акцентно отношение. Особено внимание е обърнато на агресивността на окончанията за 1 л. ед.ч. и 1 л. мн.ч. сег. вр. *-м* и *-ме* при глаголите от I и II спр. (*аз четѐм — ние четѐме*), наричано „мекане“ и забелязано още от акад. Ал. Балан и изследвано от проф. Ст. Стойков. Авторът установява, че „мекането“ не се схваща като диалектизъм, а като възможна и допустима форма за официално речево общуване, мотивирана от аналогията с глаголите от III спр. Посочва се още, че западнобългарският столичанин е особено чувствителен към личните местоимения *я, он, она, оно, они*, към частицата за бъдеще време *че* и към окончанието *-о* за м.р. ед.ч. (*човѐко, стѐло*), защото схваща тяхната контрастност на фона на градската речева реализация от типа А.

Особено внимание е отделено на въпросите за „Съсловност и езиково поведение в столицата“. Виденов говори за три основни социални групировки: висока, средна и ниска, диференцирани от множество социално-демографски признаци като образование, професия, житейски стаж, говорна принадлежност на предишното местоживеене, откроявайки поносими, по-скоро поносими, отколкото непоносими, непоносими и абсолютно недопустими езикови променливи.

Специално място заема главата „Билингвизмът в столицата“, като се подчертава, че българският език е първи и задължителен, а езикът на етническото малцинство (арменско, циганско) — втори и факултативен.

„Софийският университет „Св. Климент Охридски“, електронните масмедии и нормата на българския език“ е главата, в която се акцентира върху ролята на изброените институции като кодификатори на езиковото

поведение. Добре би било още по-ярко да бъде открoена кодификаторската роля на Института за български език при БАН.

Отделна глава интерпретира въпросите за „Център и периферия. Проучване на столичните квартали“, която на практика анализира социалната макроструктура на София. Ретроспективно се прави извод, че центърът е диктувал нормата на градско езиково поведение и се отправя основателна критика към проучвателите, че изследването на езиковите особености в софийските махали е съдбоносно закъсняло.

Особен интерес предизвиква главата „Младежкият жаргон в столицата“. Изводът, че жаргонните думи и изрази се отличават с особена експресия и находчиво преназоваване на предметите и явленията, е подкрепен от интересен илюстративен материал. Авторът установява, че вероятността една жаргонна дума да попадне в книжовния език сега е стократно по-голяма, в сравнение с която и да е дума от териториалните диалекти. С оглед на факта, че младежкият сленг се захранва с лексика и от диалектите обаче, можем по-скоро да направим извод, че жаргонът също е един от съвременните пътища за проникване на диалектизми в стандартния език.

„Щрихи към портрета на говорещия столичанин“ е финалната глава, в която с конкретни примери от съвременното му битие е илюстриран среднoстатистическият софийнец и са направени някои нелицеприятни изводи за градската му психология.

„Софийският език“ е модерно социолингвистично изследване, в което чрез сбит, но точен анализ на езиковите факти се правят важни изводи за речевото поведение на съвременния столичанин. Книгата е не само модел за бъдещи проучвания на езика както на големи градски общности, така и на по-малки населени места, но и ценен пътеводител за студенти, научни работници и почитатели на езиковата проблематика.

Славка Керемидчиева, Ана Кочева

Иван Кочев. Българска фонология (част първа). С., Анико, 2010. 162 с.

Авторът на книгата е видният български езиковед – фонолог, балканолог и славист – проф. д-р Иван Кочев, чиято основна дейност е свързана с Института за български език при БАН – докторант; н.с.; ст.н.с.; ръководител на Секция за българска диалектология и лингвистична география; зам.-директор и пр. Във връзка с проучването на народните говори той многократно обхожда страната, събира и анализира материали, картографира, а след смъртта на проф. Ст. Стойков създава концепцията и ръководи *Български диалектен атлас. Обобщаващ том. Ч. I–III. Фонетика. Акцентология. Лексика*. С., 2001.

Силата на неговия творчески талант е именно в умението му да извършва теоретични обобщения, и то върху базата на планини от факти, събирани от целия български историко-географски езиков континуум. Тъкмо такъв – теоретикообобщаващ – характер има и новоизлезлият му труд *Българска фонология* както по отношение на материала (от цялото българско езиково землище), така и на интерпретацията, отразена още в подзаглавието на първата част на книгата: *Вокално-консонантното взаимодействие и смяната на корелативните отношения във фонологичните системи на българския език*. Във *Встъплението* авторът обяснява, че тази първа книга е подстъп към следващите две: *Българският вокализъм* (втора част) и *Българският консонантизъм* (трета част), които ще последват след нея. Поради тясната взаимосвързаност между вокалната и консонантната система в праславянски, проблемите на българския вокализъм и консонантизъм не могат да бъдат разбрани в историческия им развой, ако не се анализира съществуващата от праславянска древност акомодация, водеща до появата на такива важни последици като разкъсването на силабемата и обособяването на автономни фонологични единици при гласните и съгласните.

В *Увода* се поставят задачите на изследването с оглед разкриване **уникалността** на българската фонологична система (по Трубецкой): в областта на вокализма – изграждане на изключително редкия и идеално пропорционален среден тембров клас с фонемите *a* и *ъ*; в областта на консонантизма – отсъствието на позиция, в която биха се разграничавали всички фонемите (като следствие от многобройните типове неутрализации). Кочев дефинира две задачи: 1) да се хвърли светлина върху явлението вокално-консонантно взаимодействие, което той определя като **комплексно** и 2) да се проследи

сложният исторически път в развитието на корелативните отношения във фонологичните системи на българския език.

С оглед на задачите в тази книга авторът дава предимство на диахронния структурно-фонологичен подход (по Мартине), без да пренебрегва фонетичните промени в миналото и сега.

Втората глава е посветена на *Вокално-консонантното взаимодействие и основното диалектно деление* или с други думи, на ареалната бипартиция на българското езиково землище (на източна и западна част). Този проблем е вълнувал българските лингвисти близо две десетилетия. Авторът не смята, че лингвогеографската дихотомия може да бъде извършена въз основа само на една, а дори и на няколко несвързани помежду си фонетични черти. За него съвременните континуанти на *ѣ* не са първопричина за членение, а **следствие** от по-обща и всеобхватна закономерност, която дава отражение върху цялата фонетика (съответно фонология) на българския език. Тясната връзка между вокализма и консонантизма (по-силна на Изток и по-слаба на Запад) той нарича вокално-консонантно взаимодействие. В тази светлина е разгледан и ятовият изоглосен пояс – като част от централнобългарския изоглосен пояс, разделящ двете големи наречия на българския език. Ятовият въпрос е само един от всички проблеми, включващи се в комплексното явление – вокално-консонантно взаимодействие.

Това явление обхваща още възникването на фонологично меките съгласни на Изток и на палаталния съгласков ред на Запад; акомодацията на съгласните към изговора на *а*; акомодацията на съгласните към изговора на *о*; глайдирането на гласните с кратки призвуци: кратко *и*, кратко *у* и порядко с кратко *ъ*; фонетичните удължавания или удвоявания на вокалите по различни причини, в това число и възникването на нефонологичен ударен квантитет; йотацията на предните и непредните гласни; протезирането; редуцията като комплексно явление в границите на едни и същи локални редове; прегласите на задните гласни в предни; лабиализацията и делабиализацията на *и* в *у* и обратно; вокализирането на консонантизма и консонантизирането на вокализма, водещи до соноризиране на гласни и съгласни; изпадане на стеснените гласни; възникване на среден тембров клас при вокалите като преграда за сливането между предните и задните гласни и др.

В третата (основна) част на работата *Развой на корелативните отношения* се подлагат на анализ типовете корелации през различните периоди от развоя на българския език и са посочени причините за тяхната смяна. Прегледът е направен езиково стегнато, различните мнения на изследователите (Якобсон, Аванесов, Ван-Вейк, Мартине, Лампрехт, Леков, Георгиев, Вайан, Калнин и др.), взели отношение към проблемите на праславянски, са поднесени ясно и точно чрез разкриване на най-същностните моменти от техните постановки.

Според Кочев, въпреки отсъствието на единна концепция за характера на праславянската фонологична система, основните типове корелации като корелацията предни–непредни гласни (корелацията по диезност–недиезност) и квантитетната корелация са представени добре. Дори квантитетната корелация също може да бъде разглеждана като тип корелация предни–непредни вокали. Независимо от решението на проблема дали са съществували, или не е имало лабиални гласни в праславянски, повече от ясно е, че фонологично значим и еднороден лабиален клас не е имало, още по-малко е да се допусне, че той е бил и водещ в системата. Основната фонологична единица в късния праславянски и ранния старобългарски – според повечето автори – е била групофонемата или силабемата, където диференциалният белег е бил носен от групата звукове (или сричката като цяло). Кочев е склонен да приеме схващането на Аванесов, че това е епохата на ”междущарствието”, в която битуват различни по ранг фонологични единици. През късния старобългарски ситуацията се променя чак след започналото изпадане на еровите гласни, довело в известна степен до еманципирането на консонантизма от вокализма. Така покрай остатъците от силабемната корелация по диезност–недиезност в старобългарски се появяват и самостоятелни сонорни (и сонанти) *л, л', н, н', р, р', џ, џ', р, р'*, влизаци помежду си в корелативни отношения: *л – л', н – н', р – р', џ – џ', р – р'*. Така – според Кочев – в границите на общата корелация диезни–недиезни се обособяват не две, а три субкорелации: отиващата си квантитетна субкорелация свръхкратки–нормалнократки гласни; назални–неназални вокали и твърди–меки сонанти (в този период, макар и да заемат средишно място между гласните и съгласните, сонантите стоят по-близо до вокалите, тъй като в цялостната фонологична система действа тенденцията към максимална звучност в границите на сричката, а те, както и вокалите, са звукове, с помощта на които сричката се отваря). Много по-късно, успоредно с трите функционални съвпадения между предните гласни със задните (*ü с 'ú; ѡ с 'ú и 'ú с 'à*), броят на гласните намалява (от 11 на 5–6), а сонантите започват да се държат по-скоро като съгласни, отколкото като гласни.

От старобългарската сонантна корелация – чрез **съкращаването** на членовете *р* и *р'* – на Запад възниква палаталният консонантен ред, а с увеличаването броя на меките съгласни – след трите функционални съвпадения на предните гласни със задните – на Изток се развива мекостната корелация от съвременен тип, т.е. ролята на сонорите и сонантите в историята на българската вокална и консонантна система е много различна и съществена.

Също по нов и напълно убедителен начин, въз основа на богатата литература, авторът в специална глава разглежда *Мястото на фонемата ъ в основната трикласна тригълна вокална система на българския език*

(в сравнение с другите балкански езици), в която доказва, че появата на *ъ* във фонологичните системи на румънски и албански се дължи на български, където *ъ* е не само „генетично“ заложена, но е и силна фонема.

В частта *Основни типове новобългарски корелации – наследени и нови* са изнесени на преден план многобройните диалектни фонологични вокални системи, в които битуват: **лингвалната** (Смолянско, Демирхисарско, Дедагачко, Чаталджанско, Врачанско, Плевенско, Пазарджишко, Разложко), **неолингвалната** (Поморийско, Стружко, Тетевенско), **лабиалната корелация** (Асеновградско, Велинградско, Гоцделчевско, Маданско, Крумовградско), а също така и **корелацията максимално ниски–максимално високи** (Врачанско, Кюстендилско, Щипско, Велешко). Собственобългарска, въз основа на която българският език се отличава от останалите славянски, е т.нар. корелация по степен на разтвора. Макар и близка до подобни корелации в други балкански езици, тя е оригинална с идеалната си пропорционалност на създадените от нея системи под ударение и *вън* от него.

В дела *Основни типове новобългарски консонантни корелации – наследени и нови*, покрай познатите ни две корелации звучни–беззвучни съгласни и твърди–меки съгласни Кочев разглежда и въпроса за възникване на **нов (трети) сонорен тип фонологични системи** – следствие от уникални и неочаквани неутрализации, този път между вокали и консонанти. Материалът е приведен съпоставително както от българското село Кортен, Ново-загорско (с автохтонно население), така и от българското преселническо село Кирютня (отскоро с възстановено име Кортен) в Молдова. В изследването се предлага езиците (и диалектите) по света да не бъдат разглеждани както досега като два типа – вокален или консонантен, а към тях да бъде прибавен и трети тип – сонорен. Това наблюдение на Кочев има важно общолингвистично и теоретично значение за разбиране на сонорния тип системи при бъдещи проучвания.

В последната (четвърта) част *Типове системи и корелации (изводи)* се прави обобщение на казаното. Приведени са 11 типа вокални системи от цялата българска езикова територия и се посочват отликите на източнобългарския консонантизъм от западнобългарския. Сходствата между системите от двете части на езиковия континуум се коренят в общия фонетичен и фонологичен развой, преживян от всички говори във времето.

Авторовият научен почерк в труда се отличава със следните черти: богатство на идеи, оригинални решения, нов материал, последователно проведена структурна методология.

Изследването е предназначено за филолози специалисти, студенти и за всички, които проявяват интерес към индивидуалността на българския език.

Тинка Костова

Веселка Тончева, Българите от Голо Бърдо, Република Албания. Традиция, музика, идентичност. Част 1. С., Държавна агенция за българите в чужбина, 2009. 328 с.

Дългоочакваната книга на Веселка Тончева се основава на фолклорни и етнографски материали, събирани в периода 2006—2008 г. от селата Стеблево, Кленье и Вормица, както и на преселници от тези селища в гр. Тирана и Дурас (Драч). Макар че от деветдесетте години на нашия век — с облекчаването на контактите между България и Албания — в този район се състояха редица експедиции на наши и чужди учени, все пак сведенията за традиционната култура и езика на населението остават откъслечни. Трудът е сериозен принос в тази насока, представящ една по-цялостна картина на традиционната обредност, изкуство и светоглед, на родовата памет и народността съзнание.

На първо място, трудът съдържа задълбочен преглед на материалите за историята на региона, точно описание на селищата с българско християнско и мюсюлманско население. Отбелязва се, че в миналото той е представлявал една цялост със селищата в Дебърско — днес на запад от границата с Р Македония. Тъй като границата е нова, тя дори присъства като тема във фолклора на общността чрез различни предания (срв. с. 17—20). Ислямизацията на региона е късна — след втората половина на XVIII в. (с. 25—27). Установено е, че до 1519 г. всички села в Голо Бърдо са били християнски, а поводът за приемането на исляма е налагането на военния данък *бедел* — само за християните през 1832 г. Интересно е, че мюсюлманското население в областта се нарича *шопои* или *торбеши*, а названието *помаци* не е известно. Смяната на религията често се идентифицира като смяна на народността. Християните наричат мюсюлманите *турци*, а мюсюлманите наричат християните *каури*. Това вероятно е причинено от обстоятелството, че ислямизираното население вече се ползва с някои от правата на турците. Въпреки това споменът за старата общност на религията е жив и в ежедневието бит не съществува противопоставяне и разделяне. Хората от двете вероизповедания съжителстват мирно и обикновено, както личи и от множеството разкази в книгата, тук християнските и мюсюлманските празници се честват общо от всички. Като един ярък израз на общоприетото тук схващане „Бог е един“ може да се посочи надписът на черквата в с. Гиневец, написан с кирилски букви, който гласи:

„1911г. ХРА. СВ. Ник.

МАШАЛА

ЧУДНО СОЕДИ

НЕНИЕ. СЕЛИ

ЕТО ГИНЕВЦЪ “ (вж. с. 315)

Съществена част от книгата е посветена на традиционната обредност, която е разгледана в два дяла — календарна и семейна. Описан е и християнският, и мюсюлманският празничен календар. Традицията на християнските празници е добре запазена. Те са подробно представени в книгата и разкриват редица интересни детайли. Напр. освен месенето на *василичка погача*, специфичен елемент от празнуването на Василица (Васильовден — 1/14 януари), тук е ходенето на жените с погачи *на вода*, за да е пълно с вода. Това не отменя изпълнението на обичаите, свързани с хвърлянето на кръста във вода на *Водици*, като на този ден в с. Стеблево се извършва и гощавка. Тя се подготвя от ежегодно избран *кум*. С редица интересни елементи се характеризират и пролетните обичаи. Денят 22 юни — лятното равноденствие — се възприема от населението като *куйнокс* — „куйнокс е вортит се кун зима, денес Вортулум се вика“, а на *Илигден* се събират *бульмет* — ‘млечните продукти’ (с. 45). Подробно са отразени и празниците от кръга на семейната обредност.

Централно място в книгата заема описанието на музикалния фолклор — песни и инструментални изпълнения (с. 63—90; 129—208). Освен теоретичния анализ книгата представя и записани нотирани песенни и инструментални образци. Това несъмнено е най-яркият принос на В. Тончева. Изследване на този аспект от фолклора на славянското население в Албания досега изобщо не е правено. В тази област се достига до редица важни изводи — напр. двугласно или едногласно пеене и музикално изпълнение, ритмична и структурна организация на музикалния израз и др. Но от не по-малко значение е фактът, че тази част от книгата има и практическо приложение. Нотните записи може да бъдат използвани не само за съхраняване и проучване на образците, но и за тяхното разпространяване и изучаване. Това ще създаде възможност за продължаване на музикалната традиция на региона, който поради силните миграционни процеси е обречен на постепенно изчезване.

Изключително важни са и наблюденията на възгледите за народностната идентичност на населението от Голо Бърдо, публикувани в изданието. Те личат и от словесните материали — образци от говора на жители от селата Стеблево и Кленье. В тях многократно може да се проследи българско народностно самосъзнание, което проявяват жителите на областта. Тези текстове могат да бъдат използвани както от етнологии и фолклористи за проучване на традиционните ритуални практики и светогледа, така и от

диалектолози. Книгата има и приложения, включващи фотографски документален материал. Всичко това прави труда на Веселка Тончева един безспорен принос към цялостното запазване на сведенията за духовната култура на Голо Бърдо — едно орлово гнездо на българщината в Албания, съхранено и до наши дни в непристъпните планини.

Лучия Антонова-Василева

Сред текстовете и емоциите на Българското възраждане. Сборник научни изследвания в чест на ст.н.с. I ст. дфн Румяна Дамянова. С., Изток-Запад, 2009. 631 с.

В края на 2009 година излезе от печат обемистият сборник с научни изследвания, посветен на 60-годишния юбилей на ст.н.с. I ст. дфн Румяна Дамянова. Сборникът, освен професионален жест на внимание от близо 50 нейни колеги от водещи български университети, хуманитарни институти на Българската академия на науките и чуждестранни учени, изследващи Българското възраждане, е несъмнено висока оценка за научния потенциал и провокативността на литературоведските изследвания на Румяна Дамянова.

Проличават уважението, симпатията и отговорността, с които всеки от участниците в сборника се е отнесъл към своеобразната форма на диалог с юбиляря, каквато представляват този тип издания. Обвързаността на статиите с научното поле, в което се разполагат литературоведските интереси на авторката — историческата социология и изследване на емоциите и чувствителността през Възраждането, правят от книгата не формално-юбилеен текстови жест към „виновника“ за това издание, а силен концептуален сборник.

„Сред текстовете и емоциите на Българското възраждане“ започва с три статии, които рецензиращо-похвално коментират перспективността и значимостта на изследванията на Румяна Дамянова. С присъщото си чувство за хумор, джентълменски жест към дамата и научна ерудираност Кирил Топалов въвежда емоционалния тон в плана на научното говорене за емоциите. Жанрово определя своя текст като „закачка“ към дълговременен свой приятел и съратник на литературната и културната територия на Българското възраждане. Прави задълбочен коментар на последните две книги на авторката, зад сериозността на който се усеща удоволствието от общуването с нейните текстове. На финала влиза отново в тона на „закачката“: *Задачата беше да я разобличим как, прекрачвайки от юношеството в младостта, го е ударила на денонощни съмнителни общувания по библиотеки и на бюрото си с разни още по-съмнителни възрожденски емоции, но вместо доклад за Румянината оценка на светските възрожденски емоции се получи нещо като оценка за възрожденските емоции на светската дама и млада ученка Румяна Дамянова.*

В статията си Светла Страшимирова също поставя акцент върху личностното присъствие на Румяна Дамянова като подчертава *радостта от*

срещата с нейния интелектуален и емоционален финес. Говорейки за нея като за учен, я нарича човек с интуиция. Текстът на Светла Страшимирова е заявен като опит да разкрие скритите послания на творчеството на Румяна Дамянова и оценява научната ѝ работа като история на българската чувствителност.

Третата статия в сборника „Науката като емоционално предизвикателство“ с автор Елка Трайкова представя Р. Дамянова като оригинален и провокиращ литературовед, който коментира възрожденското пространство извън контекста на традиционните представи за него; който *отхвърля клишетата за психографията на възрожденския човек, както и за неговото присъствие в общественото пространство, очертавайки сложното пресичане между психология и идеология.* Елка Трайкова прави поредното в този сборник научно и емоционално ангажирано представяне на книгата на Р. Дамянова „Емоциите в културата на Българското възраждане“, което провокира препрочитане на коментирания текст.

Статиите в сборника в чест на Румяна Дамянова са групирани от съставителите Недка Капралова и Данчо Господинов в седем основни дяла — „Българското възраждане — институции и личности“, „В текстовете“, „Около текстовете“, „Отвъд текстовете“, „Женската чувствителност и женските гласове“, „Историческа социология и антропология на представите“ и „Историческа социология и антропология на националната идентичност“. Те диалогизират от различни гледни точки с научната проблематика, която провокира литературоведските търсения на Р. Дамянова.

В първата част Иван Радев, Румяна Радкова, Лиляна Минкова, Марина Смолянинова и Владко Мурдаров представят интересните съдби на възрожденци от т.нар. „втори ред“ (по изразу на Ив. Радев). Той споделя наблюдения, предположения и работата си в архиви, свързани с български книжовници от „Паисианската“ общност в Молдова. Румяна Радкова представя „Житие и страдание на възрожденския учител Спас Зафиров“. Заглавието на статията ѝ подсказва, че тя е научен разказ за възходите и кризите в житейския и книжовен път на възрожденския учител Спас Зафиров. Следващото непопулярно име с интересна съдба става познато на читателите благодарение на Лиляна Минкова и нейната статия „Константин Петкович — първият българин в Петербургския университет“. Познанието за друг „първи българин“ — Георги Бенев, филолог от Виенския университет, дължим на Владко Мурдаров. А Марина Смолянинова прави поредното припомняне на фундаменталните за Българското възраждане изследвания на Юрий Венелин. Допълва обаче портрета на Венелин с изследване на рецепцията на автора и неговия книжовен труд сред българските възрожденци от Димитър Пешаков до Добри Войников и Васил Друмев.

Частта „В текстовете“ започва с оригиналната интерпретация на Р. Коларов на тема „памет“. Продължава с текста на Ел. Тачева, изследващ професионалния и интелектуален статут на творческата личност през Възраждането; с този на Хр. Манолакев, отвеждащ читателите в поетичния свят на ранния П. Р. Славейков; с предложената от Х. Гладкова социолингвистична оценка на Софрониевия „Неделник“. Следват статиите на В. Добрева за теоретичните постановки на Войников по въпросите на комедията; на Л. Михова за особения статут на улицата като топос между пътя и дома; на Св. Черпокова, която коментира как възрожденската белетристика проблематизира понятията за време и пространство, и на Ел. Гетова, която прочита „Вечери в Антимовския хан“ като книга с предсказания.

Книгата на Р. Дамянова „Писмата в културата на Българското възраждане“ е текстът, който репликират трите статии, обединени под заглавието „Около текстовете“. Ю. Николова, М. Калинова и Л. Малинова разказват неочаквани и интересни сюжети за Д. Шишманов и съпругата му, за Н. Рилски, за Ел. Багряна и П. Динеков, излезли из кратките текстове за лично общуване — писмата.

Частта „Отвъд текстовете“ обговаря с инструментариума на историческата социология и антропологията на емоциите българската менталност в епохата на Възраждането. След теоретичното въвеждане в проблематиката, което прави Д. Господинов, идва ред на „Възраждането и българското „Възпитание на чувствата“ от Кл. Протохристова. П. Стойчева изследва представите за чуждото при Паисий и Алеко и посочва как тези представи конструират саморефлексията на срама. К. Михайлов проследява историята на българските страхове от Средновековието насам. А М. Илчевска задава въпроси и търси отговори за силата, тоналността и смисъла на емоциите във фолклора.

Темата за „Женската чувствителност и женските гласове“ озаглавява следващия панел от текстове и обединява литературоведските интереси на А. Милтенова, К. Станева, М. Кирова, Д. Димитрова-Маринова и Н. Александрова.

Двете последни глави „Историческа социология и антропология на представите“ и „Историческа социология и антропология на националната идентичност“ продължават богатия тематичен диалог с научната проблематика, занимавала Р. Дамянова през годините.

Цв. Ракъовски търси „образите на Раковски“ в мемоари, историографски съчинения и записки. Н. Капралова представя спомоществателството като продължител на традициите на дарителството. А. Странджева запознава читателите на сборника с програмата на издателя Андрей Цанов за интегрирането на българина към модерния свят. Любопитна е гледната точка на Н. Чернокожев относно присъствието/отсъствието на героите-българи в

една немска новела. А Р. Илчева търси в своята статия етимологията на образа на „Дед Мороз“. Останалите пет статии на Н. Аретов, И. Пелева, Д. Лилова, Е. Сюпюр и Р. Попов са приносили анализи в полето на колективните емоции и представи, произтичащи от структурирането на националната идентичност.

Сборникът „Сред текстовете и емоциите на Българското възрождане“ благодарение на новаторските концепции и интерпретации в статиите, които изпълват съдържанието му, е актуална илюстрация на съвременната литературоведска мисъл, свързана с Българското възрождане и с българската култура въобще.

Николега Пътова

**БЪЛГАРИСТИКА
BULGARICA**

ИНФОРМАЦИОНЕН БЮЛЕТИН

20/2010

Редактор ст.н.с. д-р Анисава Милтенова

Съставители ст.н.с. д-р Никола Казански, Емилия Волева
Коректор Жасмина Кръстева
Художник Велина Богданова Мавродинова

Предпечатна подготовка ЦБ БАН Нели Байкова
Обработка на снимков материал ЦБ БАН Мария Ефремова

Формат 70X100/16 Печатни коли 8,75

Печатница на Академично издателство „Проф. Марин Дринов“
1113 София, ул. „Акад. Георги Бончев“, бл. 5

ISSN 1311-8544